T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE' DE BULUNAN SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE' DEKİ DİN EĞİTİMİNİ DENEYİMLEME BİÇİMLERİ: ANKARA ULUBEY - ÖNDER MAHALLESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öznur KALKAN AÇIKGÖZ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Ankara, 2021

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE' DE BULUNAN SURİYELİ MÜLTECİLERİN TÜRKİYE' DEKİ DİN EĞİTİMİNİ DENEYİMLEME BİÇİMLERİ: ANKARA ULUBEY - ÖNDER MAHALLESİ ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Öznur KALKAN AÇIKGÖZ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI

Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YEMENİCİ

Ankara, 2021

ONAY SAYFASI

Öznur KALKAN AÇIKGÖZ tarafından hazırlanan "Türkiye' De Bulunan Suriyeli Mültecilerin Türkiye' Deki Din Eğitimini Deneyimleme Biçimleri: Ankara Ulubey - Önder Mahallesi Örneği" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Unvan Adı Soyadı	Kurumu	İmza
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet YEMENİCİ	AYBÜ İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü	
Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN	AYBÜ İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü	
Dr. Öğr. Üyesi Safiye KESGİN	AHBVÜ İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü	

Tez Savunma Tarihi: 11/02/2021

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü Doç. Dr. Seyfullah YILDIRIM

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tezde kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

İmza

Öznur KALKAN AÇIKGÖZ

“Annem / Babam / Eşim / Çocuklarım’ a ithaf ediyorum.”

TEŞEKKÜR

Bu teze başlarken beni her anlamda özgür bırakan, yüksek lisanstan bu yana her zaman beni destekleyen, takdir ve taltif eden, bir öğrencisi olarak değil meslektaşı olarak gören, bana hep güvenen danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ahmet Yemenici' ye teşekkür gönül borcumdur. Ayrıca tezimde yardımlarını esirgemeyen, bilgilerinden istifade ettiğim ve düzenlemelerde titizlikle yardımcı olan Prof. Dr. Zeki Salih ZENGİN, Dr. Öğr. Üyesi Safiye KESGİN, Dr. Öğretim Üyesi Muhammet Ali YAZIBAŞ ve Arş. Gör. Mehmet Enis SERİNSU' ya en içten teşekkürlerimi sunarım.

Akademik hayata girmeme vesile olan sevgili eşim Ahmet Rasim AÇIKGÖZ' e, çalışmalarım sürecinde ilgi ve alakalarını üzerimden hiç esirgemeyen, sabırla çalışmalarıma destek olan ailelerim Nedret - İbrahim KALKAN, Hümeyra - Ahmet KALKAN, Saniye -Muzaffer AÇIKGÖZ ve Esra - Fatih AÇIKGÖZ' e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tezimin son şeklini almasında, düzenlenmesinde ve kontrol edilmesinde büyük bir sabırla yardımlarını esirgemeyen sevgili kardeşim Onur KALKAN' a teşekkürü bir borç bilirim.

ÖZET

Türkiye' de Bulunan Suriyeli Mültecilerin Türkiye' deki Din Eğitimini Deneyimleme Biçimleri: Ankara Ulubey - Önder Mahallesi Örneği

Göç, insanlığın varoluşundan bu yana toplumlara değişik yönleriyle etkisini hissettirmiş sosyal bir vakıadır. İnsanlık tarihinin gerçeğidir ve her dönemde karşımıza çıka gelmiştir. Türkiye bu tarihi gerçeklik ile dönem dönem yüzleşse de 2011 yılı itibariyle 21. YY' ın en büyük göç hareketliliğine ev sahipliği yapmıştır. Dolayısıyla, bu kütlesel göç hareketinin Türkiye' ye birçok etkisinden söz etmek kaçınılmaz olmuştur. Araştırmamızın konusu, göçe maruz kalmış Suriyelilerin Türkiye' de verilen din eğitimini örgün ve yaygın boyutlarıyla nasıl deneyimlediklerini ortaya koymaktır. Bizim buradaki amacımız göç olayını yaşamış bireylerin Türkiye' de din eğitimini nasıl deneyimlediklerini anlamaya çalışarak, onların anlam dünyalarında nelere karşılık geldiğini irdelemektir. Bu bağlamda fenomenolojik yöntem, savaş ve göçü yaşamış bireylerin tecrübelerini derinlemesine anlamak adına ve bu tecrübelerin derinlerinde nasıl bir ihtiyacı ortaya çıkardığını belirlemede tezimizin problemi için uygun bir yöntem olarak seçilmiştir. Çalışmamızın Türkiye' de verilen din eğitiminin bir mülteci gözüyle, göç ve din eğitimi ile ilgili karşılaştıkları sorunlar ve bunlara çözüm önerileri sunarak alan literatürüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Çalışmamızda 24 Suriyeli mülteci ile yapılan derinlemesine mülakat verilerinden yararlanılmıştır. Veriler dört ana tema üzerinden değerlendirilerek, toplamda 19 alt tema-kodlama ortaya çıkarılmıştır. Araştırmamız, Ankara' da Suriyeli mültecilerin yoğun bir şekilde yaşadığı "Küçük Halep" olarak da adlandırılan Altındağ İlçesi – Ulubey ve Önder mahalleleri çevresinde gerçekleşmiştir.

Elde edilen verilerin sonuçlarından, Suriyeli mültecilerin aldıkları din eğitiminin Türkiye' ye uyumlarında önemli etkisinin olduğu tespit edilmiştir. Yaygın din eğitiminde karşılaştıkları bazı din görevlilerinin onların hayatlarında dönüm noktası olduklarını belirtirken, samimi olmayan ve önyargı barındıran din eğitiminin de Suriyeli bireylerin topluma uyumlarını reddetme eğilimini arttırdığı görülmüştür. Suriyeli yetişkin, genç ve çocukların içinde bulundukları durumu anlamanın, verdikleri kayıpların farkında olmanın örgün ve yaygın eğitim için son derece önemli olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Din eğitimi, Suriyeli, Fenomenoloji

ABSTRACT

Syrian Immigrants' Experience of Religious Education in Turkey: The Case of Ankara Ulubey-Onder District

Migration is a social phenomenon which is felt by various effects throughout human history and has been a reality in every era. Although Turkey also was never a stranger to migration, the one which started to affect the country after 2011 has been one of the largest migration events of the 21st century. As a result, it is possible to speak of many effects of this event to Turkey. In line with that, the topic of this research relates to the question of how Syrians who have migrated to Turkey experience religious education in terms of its formal or non-formal aspects. The aim of the thesis is to understand the way the migrants experience religious education, and to explore what does religious education refer to in terms of their meaning worlds. In this regard, phenomenological method is chosen as an appropriate method to deeply understand the experiences of the people who have been through war and migration, and to address certain exigencies. Moreover, this study examines religious education in Turkey from the perspective of the migrants and aims to present both problems and suggestions of solutions related to the migration event or the religious education itself to contribute to the literature.

The data used in this study is based on in-depth interviews with 24 Syrian migrants. The data is analyzed in terms of 4 main themes and brings forth 19 sub-theme codes. The study is conducted in Altındağ district' s Ulubey and Onder neighborhoods in Ankara, where the migrant population is so dense that the area is called "little Aleppo".

From the results of the analysis, it is established that the religious education received by Syrian migrants has a positive impact in their adaptation to Turkey. While some encounters during religious education have been a turning point in the positive sense for some of the migrants, it is also observed that migrants who are exposed to biased and insincere religious education show increasing dispositions of rejecting social cohesion. The results also show that it is crucial for both formal and non-formal religious education to understand the conditions of the Syrian children, youth, and adults and to acknowledge the severity of their losses.

Keywords: Migration, Religious education, Syrian, Phenomenology

İÇİNDEKİLER

ÖZET i

ABSTRACT ii

İÇİNDEKİLER iii

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ vi

TABLOLAR DİZİNİ vii

1. GİRİŞ 1

1.1. Çalışmanın Niteliği, Kapsamı ve Sınırları 1

1.2. Problem ve Alt Problemler 4

1.3. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar 6

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ ve ALANYAZIN 8

2.1. Göçle İlgili Kuramsal Çerçeve 8

2.1.1. Göç, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları 8

2.1.2. Göç Türleri 10

2.1.3. Zorunlu Göç Kapsamında Suriye' den Gelenlere Yönelik Türkiye' nin Politikası 11

2.2. Göç Kuramları 12

2.2.1. Ravenstein' ın Göç Kanunları 12

2.2.2. İtme- Çekme Kuramı 14

2.2.3. Petersen' in Beş Göç Tipi 15

2.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı 16

2.2.5. Merkez - Çevre Kuramı 17

2.3. Türkiye' de Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Eğitim, Dindarlık ve Uyum Süreçlerini Ele Alan Çalışmaların İncelenmesi ve Değerlendirilmesi 18

2.3.1. Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim-Öğretim Hayatına Yönelik Yapılan Çalışmalar ve Karşılaşılan Problemlere Yönelik Yapılan Çalışmaların İncelenmesi 18

2.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Dini Hayat, Türkiye' ye Uyum Süreçleri ve Dindarlık ile İlgili Çalışmaların İncelenmesi 24

3. YÖNTEM 32
3.1. Araştırma Deseni 32
3.2. Çalışma Örneklemi 33
3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı 34
3.4. Verilerin Toplanması 35
3.5. Verilerin Çözümlenmesi 35
3.6. Araştırmacının Rolü 35
3.7. Geçerlik ve Güvenirlik 36
4. BULGULAR VE YORUM 37
4.1. Savaş, Göç ve Din 37
4.1.1. Suriye' de Savaşı Yaşamak 37
4.1.2. Sınır Çizgisi – Yeni Hayat Çizgisi 42
4.1.3. Yabancı Olmak – Daha Yabancı Olmak: Cami ve Ezan 43
4.1.4. Savaşın Anlamı 44
4.1.5. Savaş ve Göç Sonrası Hayata Bakış: Savaşın İzleri 46
4.2. Türkiye' de Suriyeli Olmak 48
4.2.1. Hayatın Zorluğu 48
4.2.2. Ülkemi İstiyorum: Önceki Hayata Duyulan Özlem 51
4.2.3. Değişen Algı: "Herkes Kötü Değil." 53
4.3. Örgün Eğitim Deneyimleri 57
4.3.1. İlk Hisler 57
4.3.2. "Beni etkileyen bana değildi, arkadaşımaydı…" 59
4.3.3. "Öğretmenimi Çok Seviyorum" 62
4.3.4. Örgün Eğitimde Karşılaşılan Bazı Problemler 63
4.4. Türkiye' De Din Eğitimi Deneyimleri 69
4.4.1. Din, Din eğitimi ve Dini Eğitim Kavramları 69
4.4.2. Örgün Din Eğitimi Deneyimleri 71

4.4.3. Yaygın Din Eğitimi Deneyimleri 73
4.4.3.1. Yaygın Din eğitiminde sorun olarak algılanan durumlar 78
5. TARTIŞMA VE SONUÇ 83
6. ÖNERİLER 98
KAYNAKÇA 101
EKLER 107
EK-1. Etik Kurul Onayı 107
EK-2. Bilgilendirilmiş Onam Formu / Aile Nüshası 108
EK-3. Suriyeli Yetişkinler İle Görüşme Soruları 110
EK-4. Suriyeli Öğrenciler İçin Görüşme Soruları 113
EK-5. Suriyeli Eğitimciler İle Görüşme Soruları 116
ÖZGEÇMİŞ 119

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GEM: Geçici Eğitim Merkezi

STK: Sivil Toplum Kuruluşu

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

AFAD: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı

TÜBİTAK: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu

DKAB: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri..... 34

1. GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Niteliği, Kapsamı ve Sınırları

Göç, insanlığın varoluşundan bu yana toplumlara değişik yönleriyle etkisini hissettirmiş sosyal bir vakıadır. Birçok sorunları ve değişimleri beraberinde getirdiği bilinen evrensel bir gerçekliktir. İnsanlar güvenli ve kaliteli bir hayat uğruna verdikleri mücadeleler sonucu daha iyi bir yaşam sürmek, baskı ve şiddetten kurtulmak ya da doğal afet, kuraklık, savaş gibi bulundukları mekânları yaşanmaz hale getiren zorunlu sebeplerin verdiği zararlardan en az etkilenmek adına tarih boyunca göç hareketlerini sürdürmüşlerdir. Göç insanlık tarihinin gerçeğidir ve her dönemde karşımıza çıka gelmiştir.

Göç, göç eden bireylerin hayatlarını ve ülkeleri derinden etkilemektedir. Bu etkileşimin etken - edilgen şeklinde iki yönlü olaylar dizini olduğu söylenebilir. Urk' un şu ifadeleri göçün söz konusu iki yüzüne açıklık getirmiştir:

> "Uluslararası sözleşmelerdeki bazı maddelerde de belirtildiği gibi göç bir haktır. Ancak göç, bir yanıyla hareket, taşınma, hayata tutunma, güç kazanma ve hırstır; bir yanıyla da kopuş, kaçış, ayrılık, yalnızlık, yabancılık, hatta acıdır. Bazen daha da ileri gidilerek, göç etmek zorunda kalmış kişilere ya suçlu muamelesi yapılmakta ya da suça itilmektedirler. Göç eden kişi, farklı, öteki, yeni, garip ve yabancıdır. Göçler değişim, dönüşüm, karışıklık ve meçhul bir yeniliğin de kaynağıdır. Göç insanın fiziksel çevresindeki istemli veya zorunlu, geçici veya kalıcı bir değişimdir. Sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bazı değişikliklere yol açabileceği gibi aynı zamanda bu tür değişikliklerden de etkilenebilecek bir olgudur" (Urk, 2010: 13-14).

Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere özellikle zorunlu göçün neden olduğu mülteci ve sığınmacı hareketliliği gün geçtikçe önem arz eden bir konu haline gelmektedir. Göç eden kimseler daha huzurlu ve gelecek kaygılarını en aza indirmek isteğiyle göç ettikleri yerlerde kendilerini kabul ettirmek isterler. Her insan bulunduğu toplumda kabul görmeyi bekler. Bu uyum sürecinin sağlıklı işlemesinde en önemli faktörlerden birisi ise eğitimdir. Diğer taraftan önemli belirleyici etkenlerden birinin de "din" olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Zira dinin, sosyal yapıların düzenli, istikrarlı ve dengeli olmasında etkin bir rolü vardır. Din, toplumu bütünleştirici bir fonksiyona sahiptir. Bireylerin birbirlerine destek olmalarını teşvik ederek toplumun kaynaşmasını ve bütünleşmesini sağlar. İnsanların birçok zorluklarla karşı karşıya geldikleri deprem, sel, savaş, hastalık gibi

sıkıntılı zamanlarda maddi ve manevi yönden birbirlerine destek çıkmalarını telkin eder. Göç ederek yeni bir toplumun içine girmiş bireylerin, birbirleriyle kaynaşmalarında, uyum sağlamalarında büyük bir rol oynar (Okumuş, 2016:110). Açıkalın' ın Suriyeli mülteciler hakkında yaptığı çalışmada onların Türkiye' yi seçme nedenleri sorgulanmış, tahmin edebileceğimiz üzere iki ülke halkının ortak geçmiş, benzer kültür ve dini paydalarının aynı olması Türkiye' ye gelme isteklerinde büyük etken olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Açıkalın, 2017: 250). Ayten ve Sağır' ın Suriyeli sığınmacılar ile yaptıkları çalışmada ise olumlu ya da olumsuz dini başa çıkmanın zorunlu göçü yaşamış bu insanlar üzerinde "olumlu etkilerinin" olduğu ortaya çıkmıştır (Ayten ve Sağır, 2014: 14-17). Sonuç olarak bireyi ve toplumu bu denli etkileyen din gerçeğinin kültürel bütünleşme ve topluma olan uyum konusunda önemini vurgulamak yerinde olacaktır. Ülkemiz bu anlamda Suriyeli mülteciler gibi farklı kültürden insanların ortak bir mekân (cami), ortak değerler (dini bayramlar, ibadetler) etrafında toplanabilmesi, kültürel bütünleşme ve iletişimin kolaylaşması bakımından fırsatlar sunmaktadır. Bu anlamda ortak bir payda olduğunu düşündüğümüz din eğitiminin uyum sürecinde bizlere yardımcı olacak önemli alanlardan birisi olduğunu söyleyebiliriz.

Fakat özelde Türkiye' yi, genelde tüm dünyayı etkileyen göç olayları hakkında yapılan mevcut çalışmalar incelendiğinde, Suriyeli mültecileri konu alan çalışmaların yeterli sayıda ve nitelikte olmadığı göze çarpmaktadır. Özellikle ülkemizde Suriyeli mültecileri konu alan eğitim alanında yapılan çalışmalar incelendiğinde yaygın ve örgün din eğitimi adına ulaşabildiğimiz kaynaklar oldukça sınırlıdır. Din eğitimi alanında, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin Suriyeli öğrencilerin uyumuna katkılarının incelendiği bir çalışmadan (Kızılabdullah ve Yürük, 2018:1-13) ve Suriyeli öğrencilerin din eğitimi derslerinde yaşadıkları sorunlara odaklanan birkaç çalışmadan bahsedebiliriz (Tosun vd, 2018: 107-133; Baltacı vd, 2019: 307-336). Bunun haricinde yine az sayıda yapılan eğitim, uyum ve dindarlık çalışmalarını görmekteyiz. Bu çalışmalar genellikle Türkiye' deki Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını ve buna bağlı karşılaşılan zorlukları genel olarak ele almaktadır (Özer vd, 2016; Emin, 2016; Güllüpınar, 2017). Çalışmalarda Suriyeli öğrencilerin eğitimleriyle ilgili dil, oryantasyon, öğretmen ihtiyacı, müfredat, ders kitapları, materyaller, vb. birçok sorun tespit edilmiştir (Taştan ve diğerleri, 2016: 20). Suriyeli göçmenleri konu alan dini hayat, Türkiye' ye uyum süreçleri ve dindarlık ile ilgili bazı çalışmalar incelendiğinde ise, göç edenlerin yaşadığı en önemli sorunların dil, din, yabancılara karşı tutum, çevre faktörü, ekonomik zorluklar ve kültürel farklılıklar olduğu

ifade edilmiştir (Apak, 2014; Karasu, 2016; Döner, 2016; Ayten ve Sağır, 2014). Görüleceği üzere Suriyeli mültecilerin örgün ve yaygın din eğitiminde karşılaştıkları sorunların kendi deneyimlerine dayalı olarak daha alt konular düzeyinde neler olduğuna dair yeterli sayıda çalışmanın olmadığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak eğitim ve din gibi toplumsal oluşumların en önemli sacayaklarını oluşturan temel konulardaki bilgi yetersizliğini gidermek önemli bir gereklilik olarak durmaktadır. Bu bağlamda dini anlayışların ortaya koyduğu farklılıklardan doğabilecek istismarlara, farklı dindarlık anlayışlarının topluma zarar vermemesi adına ve Türk vatandaşları ile Suriyeli misafirlerimizin birbirlerine olan uyum süreçlerinde yaşanabilecek sorunların çözülebilmesi adına Suriyeli mültecilerin yaygın ve örgün din eğitimleri konusunda bilimsel çalışmaların yapılması gerektiğini düşünmekteyiz.

Şüphesiz ki meselenin anlaşılmasında ise en önemli faktör göçün muhatabı olan bireylerdir. Bu nedenle Türkiye' deki Suriyelilerin toplum ile etkileşimleri, buraya taşıdıkları ve burada yaşadıkları deneyimlerin ortaya çıkarılması, göçe maruz kalan ve göç alan toplumların nasıl etkilendiklerini ortaya koyulması ülke halkının bu süreci daha sağlıklı ve kontrollü yaşayabilmelerine katkı sağlayabilir. Dolayısıyla göç ve göçün ciddi boyutta etkili olduğu alanları birlikte ele alıp çalışmak, göç ve göç ile ilgili olan sosyal olayları derinlemesine incelemek gereklilik haline dönüşmüştür. Bu alanlar arasında eğitim ve din, göç olayının birebir etkilediği, göçün toplumsal yansımalarının birebir görüldüğü önemli bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda bizim buradaki amacımız göç olayını yaşamış bireylerin Türkiye' de din eğitimini nasıl deneyimlediklerini anlamaya çalışmaktır. Bu bağlamda araştırmamızın konusu, zorunlu göçe maruz kalmış geçici koruma altına alınan Suriyelilerin Türkiye' de verilen din eğitimini örgün ve yaygın boyutlarıyla nasıl deneyimlediklerini ortaya koymaktır. Bir mülteci olarak din ile ilgili burada deneyimledikleri eğitimin onların anlam dünyasında nelere karşılık geldiğini irdelemeye çalıştık. Bu araştırmanın gerek Suriyelilerin Türkiye' de verilen din eğitimini onların gözüyle nasıl deneyimlediklerini ortaya koymaya çalışması gerekse yöntemi bakımından, göç ve din eğitimini konu alan diğer çalışmalardan farklılaştığı söylenebilir.

Bu çalışmada "mülteci" terimi 2014 yılı Geçici Koruma Yönetmeliği ile Türkiye' de "geçici koruma" statüsü altına alınan Suriyeliler için kullanılmış olup zorunlu göçe maruz kalan Suriyeliler ile sınırlandırılmıştır.

Bu araştırmada saha olarak Altındağ ilçesi Ulubey - Önder mahallesi seçilmiştir. Burası Ankara' da Suriyeli mültecilerin en yoğun olarak bulunduğu mekânlardan biridir. Ayrıca bu bölge ilkokul, ortaokul, imam – hatip liseleri, cami ve Kur' an Kurslarında örgün ve yaygın din eğitiminin aktif olarak verildiği bir mekândır. Dolayısıyla hem çok sayıda göçmenin uyum problemlerinin hem de eğitim konusunda ciddi problemlerin yaşanmaya devam ettiği bir bölge olduğu söylenebilir.

Bu araştırma,

1. Ankara İli Altındağ İlçesi Ulubey - Önder Mahalleleri çevresinde yaşayan 24 Suriyeli mülteci ile yapılan görüşmeler ile sınırlandırılarak,

2. Türkiye' ye göç etmiş Suriyeli mültecilerin örgün ve yaygın din eğitiminde kendi deneyimlerini ve onlara eğitim veren öğreticilerin deneyimlerini merkeze alarak değerlendirmektedir.

1.2. Problem ve Alt Problemler

Göç; göçün nedenleri, göç sürecine katılım, bu süreç esnasındaki yaşam deneyimleri ve etkileri, göç edenlerin tutumları ve tepkileri bakımından değişkenlik gösteren, göç eden bireyleri ve ülkeleri etkileyen büyük bir sosyal olgudur. Bu bağlamda göç, birçok deneyimi içerisinde barındırmaktadır. Zorunlu göç ve savaş gibi iki hayati olayı yaşamış Suriyeli bireylerin de, dolayısıyla birçok deneyime sahip oldukları düşünülmektedir. Yaşadıkları bu deneyimleri Türkiye' ye taşıyan Suriyeli mülteciler aynı zamanda burada da yeni deneyimler kazanmışlardır. Bir savaş yaşamış ve zorunlu olarak göçe maruz kalmış bu bireylerin ne yaşadıklarını anlamak - anlamlandırmak, göç ettikleri ülkeye uyumlarını kolaylaştıracağı gibi yaşanılan ve yaşanılacak sorunları ön görmede ve çözmede de büyük bir öneme sahiptir. Savaşı ve zorunlu göçü tecrübe edenlerin tecrübelerini derinlemesine anlamadan ülkeye olan uyumlarından söz etmenin doğru bir yaklaşım olduğunu söylemek eksik bir değerlendirme olacaktır. Aynı zamanda sosyal hayatın tüm alanlarını etkileyen eğitim ve din gibi iki büyük olgunun bu süreçte ne denli etkilendiği ve bireyleri ne denli etkilediğini ortaya çıkarmanın uyum sürecini kolaylaştıran en önemli faktörler arasında olduğu söylenebilir. Dinin toplumsal hayata olan etkileri göz önünde bulundurulursa, bu bireylerin dinle ilgili kavramsallaştırmalarını ve din eğitimi ile ilgili beklenti ve ihtiyaçlarını görmenin toplumsal uyuma katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Din eğitimi

göçmenlerin bu ülkedeki durumlarını geliştirmek açısından en önemli işlevlerden birini sağlayabilir. Eğitim, din ve bunlara bağlı olarak din eğitimi bağlamındaki ihtiyaçları anlamak, toplumsal uyumun sağlanabilmesi için gereklidir. Dolayısıyla göçmenlerin burada kuracakları yeni hayatlarında onların dini kavramsallaştırmaları ve din eğitiminden beklentilerini iyi anlamak gerekir. Bu da bireylerin yaşadıklarını derinlemesine anlamaktan geçmektedir. Zorunlu göçü tecrübe eden bu bireylerin tecrübelerini derinlemesine anlamadan din ve din eğitimi bağlamındaki özel ihtiyaçlarını da anlayamayız. Bunların, doğrudan mültecilerin kendi içsel ifadeleri bağlamında incelenmesi, din eğitiminin özellikle bu bağlamda oluşan ihtiyaçları karşılaması ve toplumsal uyuma katkı sağlaması açısından ihtiyaç haline geldiği söylenebilir. Bu doğrultuda çalışmamızın temel problemi zorunlu göç tecrübesi ve onu takip eden zorlu geçiş ve uyum süreçleri bağlamında oluşmaktadır. Göçmenlerin hem göç tecrübesi hem de din ve din eğitimine dair anlayışları, bu tecrübe ve süreçlerin doğrudan bir sonucu olarak sorun haline gelmektedir. Bu araştırmada Türkiye' de geçici koruma altında bulunan Suriyeli yetişkin, çocuk ve eğitimcilerin Türkiye' deki örgün ve yaygın din eğitimi deneyimleri incelenmiştir. Bu deneyimlerini etkileyebilecek savaş, göç ve Türkiye' de uyum sürecinde yaşadıkları tecrübeler üzerinde de durulmuştur. Suriyeli göçmenlerin Türkiye' ye olan uyumunda büyük bir etkisi olduğu düşünülen yaygın ve örgün din eğitiminin onların anlam dünyalarında ne anlama geldiği anlamaya çalışılarak deneyimlerin özüne ulaşılmak hedeflenmiştir. Deneyimlerin özünü keşfetmek Türkiye' de verilen din eğitiminin uyum sürecine nasıl bir katkısının olduğu ya da olabileceği meselesine de ışık tutması bakımından önemlidir. Ayrıca örgün eğitimde ilkokul, ortaokul ve lise gençleri ile burada görev yapan Suriyeli eğitimcilerin; okul, öğretmen ve arkadaşlarla olan deneyimleri de incelenmiş, Suriyeli yetişkin ve çocukların savaş ve zorunlu göç ile birlikte deneyimledikleri hayatın, insan ilişkilerine, hayata bakış açılarına nasıl bir etki yaptığı da araştırmaya dâhil edilmiştir. Yaşadıkları bu tecrübeler ile Türkiye' de din eğitimini nasıl deneyimledikleri onların gözüyle incelenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın temel problemi, savaş sonucu Türkiye' ye gelen Suriyeli mültecilerin deneyimlerinde örgün ve yaygın din eğitimi ne anlama gelmektedir? Şeklinde ifade edilebilir.

Ayrıca araştırmada şu alt problemlere cevap aranmıştır.

1. Savaş, göç ve din bağlamında bir yetişkin ve çocuk olarak Suriye' de savaşı yaşamak ve Türkiye' ye göç etmek ne anlama gelmektedir?

2. Örgün ve yaygın din eğitimi mülteciler olarak Suriyelilerin anlam dünyalarını nasıl beslemektedir?
3. Türkiye' deki örgün ve yaygın din hizmetleri ya da din eğitimini Ankara' da yaşayan Suriyeli mülteciler nerelerde nasıl deneyimliyorlar?
4. Örgün ve yaygın din eğitimi süreçlerinde Suriyeli mülteciler ne tür sorunlar yaşamaktadırlar?
5. Suriyeli mültecilerin Türkiye' ye uyumları sürecinde örgün ve yaygın din eğitiminin etkisi onların yaşantılarında nasıl tezahür etmektedir?
6. Suriyeli mültecilerin burada deneyimledikleri din eğitimi Türkiye' ye olan uyum süreçlerini nasıl etkilemiştir?
7. Suriyeli yetişkin ya da çocukların din eğitimi almasında eğitimcilerin deneyimleri nelerdir? Ve bu deneyimleri belirgin yapan örüntüler nelerdir?

1.3. Araştırmanın Amaçları ve Beklenen Yararlar

Göç eden bireyler, göçün nedenlerine göre yaşadıklarını ülke halkına farklı şekillerde yansıtabilirler. İnsanların hayatlarında maddi ve manevi derin izler bırakan bu durum anlaşılması için büyük bir çaba ve uğraş gerektiren bir alandır. Dünyayı bu denli etkileyen göç hadiselerinin ülke ve toplumlara nasıl etki ettiğini görmek ancak çok yönlü araştırmalar sonucu ortaya çıkarabilir. Bu bağlamda, doğal, ancak kontrol altına alınması istenen göç süreci için yapılması beklenen birçok bilimsel çalışmanın olduğunu söylenebilir. Özellikle son yıllarda yadsınamaz olan bu gerçeklikle karşı karşıya kalan Türkiye' nin içinde bulunduğu süreci ve bu sürecin gelecekteki etkilerinin sağlıklı bir şekilde kontrol altına alabilmesi için alanda yapılacak bilimsel çalışmalara oldukça ihtiyaç vardır.

Göç her geçen gün artan ve tüm dünyada etkili olan bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Evrensel bir sorun teşkil eden göç olgusunun güncel yönleriyle birlikte incelenmesi hem dünya hem de içinde bulunduğu ülkenin geleceği için oldukça önemlidir. Alan yazın taraması yapıldığında göç eden bireylerin gözüyle din eğitimi alanında nitel yöntem ile yapılan çalışmaların yok denecek kadar az olduğu görülmektedir. Buradan hareketle çalışmamızın Türkiye' de verilen din eğitiminin bir mülteci gözüyle değerlendirilerek, göç ve din eğitimi ile ilgili karşılaştıkları sorunlar ve bunlara çözüm önerileri sunularak alan literatürüne katkı sağlaması amaçlanmaktadır. Ülkemizde, göç

sonucu ortaya çıkan temel problemlerden olan eğitim, uyum ve dindarlık konularını ele alan çalışmaların yeterli sayıda olmadığı söylenebilir. Dolayısıyla, bu çalışmanın genelde göç ve din alanında, özelde ise göç ve din eğitimi alanında konuyla ilgili eksik kalan yönlerin tespit edilmesi ve ileriki zamanlarda yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından alana katkı sağlaması beklenen yararlardandır. Ayrıca, uyumu etkileyen olumlu deneyimler ya da uyum sürecinde ortaya çıkabilecek problemlere neden olan deneyimleri keşfetmek de beklenen diğer yararlardandır. Bu çalışma ve alana dair yapılması beklenen diğer çalışmalar Suriyeli mültecilerin ve aynı zamanda göç edilen yerdeki yerel halkın problemlerine din eğitimi kanalıyla çözüm önerileri sunabilir. Dinin birleştirici, bütünleştirici ve çözüm odaklı anlayışını halkla bütünleştirerek olabilecek sorunlara katkı sağlayabilir.

Bu araştırma, Türkiye' de zorunlu dış göç sonucu oluşan mülteci topluluğun, yeni düzenlerinde deneyimlemiş oldukları din eğitimini, onları merkeze alarak irdelemeyi hedeflemektedir. Temel amacı; zorunlu olarak göç etmeye maruz kalmış Suriyeli bireylerin, yeni hayatlarında örgün ve yaygın din eğitimi ile ilgili neler deneyimlediklerini, ne hissettiklerini, neler yaşadıklarını anlamaya çalışarak, Türkiye' de verilen din eğitiminin onlardaki anlamını ortaya çıkarmaktır. Araştırmamızın alt amaçları ise şu şekilde sıralanabilir:

- Suriyeli mültecilerin gözüyle Türkiye' deki din hizmetlerinin anlam dünyalarında nelere karşılık geldiğinin belirlenmesi,
- Genelde eğitim, özelde din eğitimiyle ilgili yaşanılan problem ve zorlukların Suriyeli mülteciler üzerinden ortaya çıkarılması,
- Suriyelilerin din eğitimini nasıl algıladıklarının belirlenmesi,
- Buradaki din hizmetlerinin onların anlam dünyalarını nasıl beslediğinin değerlendirilmesi,
- Burada aldıkları Din eğitimi esnasında uyumu etkileyen olumlu deneyimler ya da uyum sürecinde ortaya çıkabilecek problemlere neden olan deneyimleri anlamaya çalışmaktır.

2. ARAŞTIRMANIN KURAMSAL TEMELİ ve ALANYAZIN

2.1. Göçle İlgili Kuramsal Çerçeve

2.1.1. Göç, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları

Uluslararası Göç Hukuku Göç Terimleri Sözlüğüne göre; "Bir kişinin veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesi. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir" (Göç Terimleri Sözlüğü: 35-36.) şeklinde tanımlanan "Göç *(migration)"* birçok sosyal- kültürel değişimleri de beraberinde getirmektedir. Yalçın, bu gerçekliği de göz önünde bulundurarak şöyle bir tanım oluşturmuştur: "göç, ekonomik, siyasi, ekolojik veya bireysel nedenlerle, bir yerden başka bir yere yapılan ve kısa, orta veya uzun vadeli geriye dönüş veya sürekli yerleşim hedefi güden coğrafik, toplumsal ve kültürel bir yer değiştirme hareketidir." (Yalçın, 2014: 13).

Göç, genel bir ifadeyle bireylerin herhangi bir nedenle bir yerden başka bir yere gitmesi, göç edilen yerde yaşamlarını sürdürmeye çalışmasıdır. Göç olgusu birçok problemlerle dolu bir süreç olmasına karşılık, küresel bağlamda bazı katkılar da sağlamaktadır. Bazı bakış açılarına göre göç, ekonomide hareketlilik, verimlilik, güç olarak da değerlendirilmiştir. Göç kimi zaman zorunlu sebeplerden ötürü meydana gelirken, kimi zaman zorunlu olmayan, kişinin kendi özgür iradesi ile verdiği seçimlerden dolayı da meydana gelebilir (Urk, 2010: 13; Deniz, 2014: 251).

Zorunlu göç içerisinde mülteci, iltica, sığınmacı kavramlarını barındırırken, zorunlu olmayan göç içerisinde göçmen kavramını barındırır. Genel bir tanımlama yapacak olursak göç; süresi, nedeni ve nasıl yapıldığı göz önüne alınmaksızın insanların uluslararası bir geçiş yaparak ya da kendi ülkeleri içerisinde yaptıkları yer değişikliğinden doğan nüfus hareketliliğidir. Yapılan bu nüfus hareketliliği, bulunduğu yerden farklı bir yere gitmedeki neden ve şekillerine göre sığınmacı, mülteci, göçmen gibi farklı kavramların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Gündoğan, 2015: 17). Mülteci kavramı, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesi' nin (1951 Cenevre Sözleşmesi) 1. Maddesi ile tanımlanmaktadır:

> "Ocak 1951' den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir gruba mensubiyeti, veya siyasi düşünceler yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaş olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korunmasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeni ile, yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeni ile dönmek istemeyen şahıs(lar)dır" (BMMYK Türkiye ve Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı, 2005).

Kişinin kendi ülkesini terk etmedeki nedenini, savaş, doğal afet, çevresel faktörler gibi, daha açık ifadelerle açıklamakta yetersiz kaldığı düşünülen Cenevre Sözleşmesi' ndeki mülteci kavramına zamanla eklemeler yapılmıştır. Türkiye, bu eklemeleri kabul etmekle birlikte mülteci kavramını açıklarken başına "Avrupa' da meydana gelen olaylar sonucu..." ibaresini koymuştur. Buna göre Türkiye 1967 Protokolünde coğrafi sınırlama ilkesini uygulayarak, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen insanlara mülteci statüsü değil, sığınma hakkını verdiğini vurgulamıştır (Ataman,2003; Gündoğan, 2015: 23). Mülteci, sığınmacı ve göçmen kavramlarını tanımlayacak olursak: "Mülteci; Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeni ile; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından, haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statüyü ifade eder. Sığınmacı; "ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeni ile yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişi". Göçmen; "Kişisel rahatlık" amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın, hür iradesiyle başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi" (Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler, İç İşleri Bakanlığı Genel Yayın No:686, Ankara 219-221).

Daha basit ifadelerle açıklayacak olursak mülteci, çeşitli tehditlerden dolayı yaşamları ve özgürlükleri kısıtlanan kişilerin ülkelerinden ayrılmak zorunda kalan kişilerdir. (Peker ve Sancar, 1986:8). Mülteci, hukuki bir statüye sahiptir. yasal başvuruda bulunmuş ve başvurusu kabul edilerek o ülkede bir statü elde etmiş kişilerdir (Öztürk,

2015:7-11; Nurdoğan vd, 2017: 219). Ancak sığınmacı, mülteci koşullarını taşıyan fakat resmi otorite tarafından kendisine henüz mültecilik statüsü tanınmayan kişilerdir (Reçber, 2014: 251). Yani geçici koruma hakkı tanınan fakat girdiği ülkede sığınmak için yasal başvuruda bulunmamış ya da başvuru aşamasında olanlardır.

2.1.2. Göç Türleri

Göç sınıflandırılması hayli zor ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu yüzden göçe ilişkin tek bir sınıflandırma yapmak mümkün değildir. Genel olarak alan yazında *iç-dış; gönüllü-zorunlu; sürekli-geçici; bireysel-kitlesel göçler* gibi sınıflandırmalarla karşılaşılmaktadır (Bozdağ, 2015: 22). Sınıflandırmalarda temel etkenler belirleyici rol oynamaktadır. Temel etkenlere göre göç türlerini çoğaltmak mümkündür. Bunlar; *"kırdan kente göç, kentten kente göç* veya *kentten kıra göç, işçi göçü, beyin göçü ve geriye göç, zoraki göç veya gönüllü göç, döngüsel (mekik)göç, düzenli (legal) göç ve düzensiz (illegal) göç"* şeklindedir (Erdem, 2017: 334).

İç – dış göç; bu ayrımdaki temel faktör ülke sınırlarıdır. İç göç; ülke sınırları içerisinde gerçekleşen bir göç türü sayılırken, dış göç ülke sınırları dışına yapılmaktadır. Eğer temel ölçüt göç eden kişilerin 'sayı'sı ise *kitlesel ve bireysel göç*, temel ölçüt 'süre' ise *sürekli-geçici göçler* ortaya çıkmaktadır. Sürekli göçlerde göç edilen yere yerleşme amacı güdülürken, geçici göçlerde göçün nedeni ortadan kalktığında geri dönme amacı güdülmektedir (Yalçın, 2014). *Gönüllü ve zorunlu göçler*de ise irade söz konusudur. Eğer göç etmede irade göçmenin kendisindeyse bu *gönüllü göç*, irade rejimden kaynaklı bir otorite üzerindeyse *zorunlu göç* olarak tanımlanabilir. Göç Hukuku, Göçler Terimleri sözlüğüne göre zorunlu göç - zorla göç olarak şu şekilde tanımlanmaktadır:

"Doğal ya da insan yapımı nedenlerden dolayı içerisinde yaşama ve refaha yönelik tehditleri de içeren bir zorlama unsuru bulunan göç hareketi (Ör: mültecilerin, ülkesinde yerinden edilmiş kişilerin hareketleri ve doğal, çevresel, kimyasal, nükleer felaketler, açlık ya da kalkınma projeleri nedeniyle gerçekleşen hareketler)" (Göç Terimleri Sözlüğü:103).

Yukarıdaki tanımlarda da görülebildiği üzere Suriye göçünü kitlesel ve zorunlu göç olarak görmek mümkündür. Zorunlu ve kitlesel göçlerde bir isteksizlik ve mecburiyet söz konusu olması nedeniyle hem göç eden bireylerce hem de göç alan ülkece diğer göç türlerine göre daha problemli bir süreç teşkil edebileceği söylenebilir. Sirkeci ve Bardakçı'

ya göre (Sirkeci ve Bardakçı, 2016) Suriye göçü gelecekte *zincirleme göç*e dönüşebilir. Zincirleme göç, daha önce göç eden kişilerin göç etmeyen çevreleriyle iletişime geçerek bir nevi onları da bulundukları bölgelere getirmektir. Daha çok akraba ve hemşerilerle istişare sonucunda alınan göç kararıdır (Erdem, 2017: 332-351).

2.1.3. Zorunlu Göç Kapsamında Suriye' den Gelenlere Yönelik Türkiye' nin Politikası

Türkiye bu tarihi gerçeklik ile dönem dönem yüzleşse de 2011 yılı itibariyle 21. YY' ın en büyük göç hareketliliğine ev sahipliği yapan ve en çok etkilenen ülkelerden birisi olmuştur. Bu göç zorunlu bir göç olmakla birlikte göçmen sayısı 3.6 milyonu aşan bir seviyeye ulaşmıştır. Dolayısıyla böyle yoğun bir göç hareketliliği ile birlikte Suriyelilerin statülerini ifade etmede çeşitli kavramlar ortaya çıkmıştır.

Türkiye, mülteci kavramını açıklarken başına "Avrupa' da meydana gelen olaylar sonucu..." ibaresini koymuştur. 1967 Protokolünde coğrafi sınırlama ilkesini uygulayarak, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen insanlara mülteci statüsü değil, sığınmacı statüsü vermiştir (Ataman,2003; Gündoğan, 2015:23). Başlangıçta misafir olarak görülen Suriyeliler için 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 62' nci maddesine göre "Şartlı mülteci" statüsü literatüre girmiştir. Daha sonra ise aynı kanunun 91' inci maddesine dayanılarak hazırlanan ve 22/10/2014 tarihli ve 29153 numaralı Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği ile "geçici koruma" statüsü kullanılmaya başlanmıştır. Bu statü ile korunma altına alınan Suriyelilere sağlanan tüm hizmetlerin koordinasyonu ise AFAD' a verilmiştir. Göç eden Suriyelilerin bir kısmı kamplarda yaşamakla birlikte büyük bir kısmı da kampların dışında özellikle İstanbul, Ankara gibi büyük şehirlere gelmişlerdir.

Geçici koruma statüsü, kimlik belgeleri bulunmayan Suriyeli mültecileri, Filistinli ve vatansız Suriyelileri de kapsamaktadır. Geçici koruma yönetmeliğine göre Türkiye' de kalma hakkı verilen Suriyeliler çeşitli hizmetlerden yararlanmaktadırlar. Barınma ve beslenme gibi gıda ve konut hizmetleri, sağlık kurumları, eğitim, iş ve sosyal yardım hizmetlerinden yararlanmaya hak kazanmışlardır (Erişim, TÜİÇ 2016).

2.2. Göç Kuramları

Tarihsel süreç içerisinde süregelen göç olgusunu anlamak adına ortaya konulan kuramları, göçün nedenleri, sonuçları ve aşamaları hakkında bizi aydınlatmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda sözü edilen kuramlar Türkiye' de yaşanmış ve şu an yaşanmakta olan Suriye göçünün anlaşılmasında ve yorumlanmasında önemlidir.

2.2.1. Ravenstein' ın Göç Kanunları

Ravenstein' ın, William Farr' ın tezine karşı geliştirdiği "Ravenstein Göç Kanunları" yedi maddeden oluşmaktadır. Farr' a göre göç, hiçbir kanuna bağlı olmaksızın yürür (Yalçın, 2004: 22).

Ravenstin ise göçün genel geçer kanunları olduğunu savunarak göç kanunları ortaya koymaya çalışmıştır (Corbett, 2005; akt: Çağlayan, 2006: 68). Bu anlamda, ileride yapılacak olan göç kuramları ve modelleri çalışmalarına öncülük eden bir çalışma niteliğini taşımaktadır. Çalışma 19. YY son yarısında hareketlilik gösteren endüstrileşme ve kentleşme temelleri üzerinden yürütülmüştür. Endüstrileşme ile paralel gelişen, ulaşım imkânları ve iş imkânları insanların evlerini, topraklarını bırakmalarına, daha iyi bir yaşam sürebilmek uğruna göç etmelerine neden olmuştur. Böyle bir dönemde çalışmasına başlayan Ravenstein, 1871 ve 1881 yılı İngiliz nüfus sayımı istatistiklerini baz alarak çalışmasını yürütmüştür (Çağlayan, 2006: 69).

1. Göç ve Mesafe: Göçmenlerin çoğunluğu kısa mesafe içinde göç etmektedir. Bunun temel nedeni sanayi ve ticaret merkezlerine yönelme eğilimidir. Göç edilen merkezdeki nüfusun yoğunluğu ve iş imkânlarına oranının göçün boyutunu etkilediği düşüncesiyle ortaya koyduğu kanundur.
2. Göç ve Basamakları: Bu kanun kelebek etkisine benzetilebilir. Şöyle ki, sanayi ve ekonomik büyümenin etkisiyle kırsaldan kentsele akan nüfus, kırsal bölgede nüfusun seyrelmesine neden olacaktır. Kırsal bölgede meydana gelen bu seyrelme ise uzak bölgelerden gelen göçmenler ile doldurularak, göç edilen bölgede seyrelmeye neden olacaktır. Dolayısıyla seyrelmede göç edilen yerin yakınlarında, bir hareketliliğe sebep olacaktır. Sonuç olarak, kentin avantajları anlaşıldıkça, her bir basamak kente yaklaşmaya çalışacak ve göç tüm ülkeye yayılarak her yerinde hissedilecektir.

3. Yayılma ve emme süreci: Burada çift taraflı bir faydadan bahsedebiliriz. Bireyler sadece göç etmek istedikleri için göç etmezler. Amaç daha iyi yaşama arzusu yani kentte gerçekleşen ekonomik ve ticari faaliyetten pay alma isteğidir. Yani göç tek başına bir amaç değildir. Bu amaç ve arzular yayılma sürecini destekler. Diğer yandan hızlı gelişen sanayinin ihtiyaç duyduğu iş gücü de karşılanmış olur. Yani bu yayılma sanayi merkezlerince emilmektedir. Karşılıklı olarak ihtiyaçlar karşılanmaktadır.

4. Göç Zincirleri: Ravenstein' e göre göç alan yerler zamanla göç de vermektedir. Her bir göç dalgası, diğer bir göç dalgasını zincirleme şeklinde tetikler.

5. Doğrudan Göç: Bu göç türü uzun mesafeli ve basamaksız olarak ilerlemektedir. İlk dört kanunda anlatılan göç türünden farklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Göç eden bireyler, doğrudan ve basamaksız olarak, büyük ticaret ve endüstri merkezlerine doğrudan yerleşirler.

   Görüldüğü üzere ilk dört kanun genel olarak basamaklı ve zincirleme bir göçü kapsamaktadır. Fakat yukarıda anlatıldığı üzere "doğrudan göç", uzun mesafeli, basamak olmadan ve dolaysız bir şekilde gerçekleşmektedir. Bu göç modellerinde ortaya çıkan ortak nokta ise, ticaretin ve sanayinin geliştiği merkezlere doğru olmasıdır.

6. Kır ve Kent yerleşimcileri farkı: Bu model göç edilen yerde yerleşik olarak yaşayan halkın tutumuyla alakalıdır. Ravenstein' a göre kırsal kesimde yerleşik olarak yaşayanlar, bir göç dalgasıyla karşılaştıklarında, kentte yerleşik olarak yaşayanlara göre daha fazla göç etme eğilimi içerisindedirler. Diğer bir ifadeyle, kent kırsaldan göç aldığında kenttekiler daha az göç eğilimi gösterirken, kırsal-kırsaldan göç aldığında daha fazla göç etme eğilimi gösterebilmektedir.

7. Kadın- erkek farkı: Bu göç kanunu cinsiyet ile ilgilidir. Bu kanuna göre, erkekler kadınlara göre daha az göç etme eğilimi içerisindedir. Ek olarak Ravenstein 1889 yılında şunları eklemiştir; kadınlar iç göçlere ve kısa mesafeli göçlere eğilim gösterirken, erkekler uzun mesafeli ve yurt dışı göçlerine daha fazla katılmakta ve o doğrultuda bir göç eğilimi sergilemektedirler (Yalçın, 2004: 25).

Ravenstein' in göç kanunlarında görüldüğü üzere göçün asıl ve baskın nedeni ekonomidir. Coğrafi koşullar, ağır vergiler ve baskıcı kanunlar gibi diğer nedenler ekonomik anlamda daha refah olma isteğinin yanında zayıf kalmaktadır (Yalçın, 2004: 26).

Ravenstein' in çalışması diğer göç teorileri modellerine öncülük etmiştir. Fakat bu kanunların genel geçer olduğunu iddia edilememektedir. Çünkü Ravenstein o dönem İngiltere' sinin bir yansıması olarak ortaya bir tablo çizmiştir. Günümüz göç nedenlerine bakacak olursak, Raventein' in teorisinin artan nüfus ve küreselleşmeyle birlikte daha karmaşık hale gelen göç olgusunu açıklamakta yetersiz kaldığını söyleyebiliriz.

2.2.2. İtme- Çekme Kuramı

Göç olgusunu anlamada Ravenstein' in ve ondan sonra göç hakkında yapılan çalışmaların dar bir perspektifte kaldığını düşünen Everett Lee çalışmasında göçün birçok noktasına vurgu yapmaya çalışmıştır. O demografik yapıdan ziyade göçmeni göz ardı etmeden asıl odağın göçün kendisi olması gerektiğini belirtmiştir (Todaro,1980:16. Akt. Çağlayan, 2006:72).

Lee' nin teorisine göre göçlerin ortak bazı karakteristik özellikleri vardır. Yaşanılan yerlerin ve göç edilen yerler itici ve çekici faktörlere sahiptir (Bayraktar 2013: 117).

Bu faktörler temel olarak;

a. Yaşanan yerle ilgili faktörler,

b. Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,

c. İşe karışan engeller,

d. Bireysel faktörler (Yalçın, 2004, 30).

Kuramın temel yapısında itme ve çekme faktörlerinin göreceli olması yatmaktadır. Bazı göç nedenleri kimileri için pozitif, kimileri için negatiflik arz edebilir. Olumlu faktörler göçün çekme nedenleriyken, olumsuz faktörler itme nedenidir. Yaşanan yerde ve göç edilecek yerde, her iki faktörlerde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu faktörler kişisel ve görelidir. Bu yüzden Lee' nin kuramına göre göç, hem kişisel düzlemde demografik faktörlerin değerlendirilmesi- yaş, ırk, cinsiyet, eğitim vb. - hem de kişisel avantaj ve dezavantajların hangi sosyal bağlamlar içerisinde hesaplanıp ortaya konulacağı çok önemlidir (Özdemir, 2015: 27). Dolayısıyla bu itme ve çekme faktörleri farklı sınıflar için farklı tanımlamalara neden olacaktır ve her birinin doğru bir şekilde oluşturulması anlamına gelecektir.

Bu kuram aynı zamanda göç edilecek yer ve yaşanılan yerin olumlu ve olumsuz faktörlerinin ayrıca kendi içerisinde bütüncül olarak değerlendirilmesi gerektiğini de ortaya koymaktadır. İtme ve çekme faktörlerinin içeriğini belirlemek birçok etkene bağlıdır. Tek bir bağlam ve düzlemde mutlak itme ve mutlak çekme faktörlerini ortaya koyamayız (Çağlayan, 2006: 73).

Lee' ye göre göç yönelme eğilimlerini sadece kişisel faktörlerle açıklamak yetersiz gelecektir. Yaşanılan yer ve göç edilecek yer arasında makro ve mikro düzeyde engeller bulunmaktadır. Göç mesafesi, göçün maddi ve manevi bedeli, hukuksal ve sosyal belirsizlik gibi mikro engeller; göçmenlerin karşılaştıkları üst düzey sağlık kontrolleri, göç kanunları, ırk ya da ulusal kimliğe atıf yapan göç sistemleri gibi daha üst düzeyde göçü engelleyen makro faktörler mevcuttur. Sonuç olarak tüm itme ve çekme faktörleriyle bütün olarak değerlendirilmesi beklenen göç olgusu, göç etmenin temelinde yatan ilk basamağı oluşturmaktadır (Todaro, 1980, 17–18; Akt. Çağlayan,2006).

Her ne kadar birçok yönüyle Lee göç olgusunu anlamaya çalışsa da, göçün günümüzde Lee' nin bahsettiğinden daha karmaşık ve belirlenmesi güç hale geldiğini söyleyebiliriz. Küreselleşme ve teknolojinin hızlı bir şekilde gelişmekte olması bu durumun bir hayli tetiklendiğini göstermektedir. Fakat yine de Lee' nin bu teorisinin işlevselliğinin kaybolmadığını söylemek yanlış bir yargı olmasa gerek.

2.2.3. Petersen' in Beş Göç Tipi

İtme- çekme faktörlerinin altında yatan asıl nedene odaklanan diğer göç kuramcısı Willam Petersen ise tarihsel döngünün önemine vurgu yapmaktadır. Petersen' a göre belli bir zaman içerisinde itme faktörü olarak göçü etkileyen bütünlük başka bir dönemde çekme faktörü olarak işlevsellik kazanacaktır. Diğer bir yandan ekonomik durumun göç için önemli bir faktör olduğunu kabul eden Petersen ekonominin göçü nasıl etkilediği ve belli sınıflar için ekonomik yapının ne anlama geldiğini inceleyip, göçleri anlayıp sınıflandırmak için "ekonomik yapıyı" temel almıştır. Ekonomik dalgalanmalar üst, orta ve alt sınıfların tümünü bir şekilde etkileyeceği için reaksiyonlar farklılık gösterecektir. Bu farklılıkları da göz önünde bulunduran Petersen beş göç tipi oluşturmuştur (Çağlayan, 2006: 75).

1. İlkel *(primitive)* Göçler: Kötü hava şartları ve kuraklık gibi doğal yaşamın zorluklarından kaynaklanan toplu göçlerdir. Göçebe toplulukların dönemlik göçlerini de bu tanımın içerisinde değerlendiren Petersen, doğal çevrenin yarattığı itme faktörünü ilkel göçler altında incelemiştir.

2. Zoraki *(forced)* ve Yönlendirilen *(impelled)* Göç: Bu göç, göçmenlerin göç etme kararının kendi ellerinde bulunup bulunmamasına göre şekillenmektedir. Burada doğanın yarattığı baskı değil sosyal durumların yarattığı baskı ön plandadır. Göçmenler göç ederken kendi karar mekanizmalarını kullanabiliyorlarsa yönlendirilen *(impelled)* göç, kullanamıyorlarsa zoraki *(forced)* göç olarak tanımlanmaktadır. Petersen Nazilerin Yahudiler için yaptıkları zorlamaları örnek olarak göstermiştir.

3. Serbest *(free)* göç: Bu göç tipinde adından da anlaşılacağı üzere herhangi bir itici güç ya da zorlayıcı bir belirleyen yoktur. Bireysel tercihlere dayanır. Göçmen kendi göç kararını herhangi bir zorlama olmadan vermektedir. Bu göç tipi kitlesel göçleri değil, kişisel göçleri tanımlamaktadır.

4. Kitlesel *(mass)* göç: Dünyada teknolojinin gelişmesiyle birlikte ulaşım yolları ve imkânları da büyümüş göçler kitlesel görünüm kazanmıştır. Başka ülkelere göç eden bireyler kendi ülkelerindeki topluluklara öncülük ederek, yeni göçmenleri göçe cesaretlendirerek kitlesel göçü yaratmışlardır.

Petersen bu çalışmasıyla bireysel ve toplumsal motivasyonları da göz önünde bulundurarak "Göç Sosyolojisi" içerisinde hatırı sayılır bir yer edinmiştir. Petersen birden fazla faktörü göç analizi için kullanarak geniş bir perspektif sunmaktadır. Ayrıca yönlendirilen ve zoraki göç ayrımını bizlere sunması günümüz göçlerini çözümlemede bu göç kuramını anlamlı hale getirmektedir.

2.2.4. Kesişen Fırsatlar Kuramı

1940 yılında Stouffer tarafından söz konusu edilen "kesişen fırsatlar" *(intervening opportunities* kuramına göre göç olgusunda özellikle 3 nokta önemlidir. Bunlar göç edilecek yere olan mesafe, oradaki imkânlar ve bu imkânların miktarı şeklinde sıralanabilir. Stouffer' ı bu çalışmaya iten sebebin Marx' ın yedek işçi ordusu fikri olduğu düşünülmektedir (Stouffer, 1940, 846; akt., Çağlayan, 2006; akt., Yalçın 2004: 47).

Stouffer göç kuramını açıklarken itme faktörlerinden ziyade çekme faktörleri üzerinde durulması gerektiğini savunmuştur. Buradaki temel nokta ise "mesafe" dir. Mesafenin kısalığı göç etmedeki cesareti arttıran bir faktör olmuştur**.**

Ayrıca göç edecek kitlenin toplam sayısı, göç edilecek yerdeki iş imkânlarıyla doğru orantılı olarak değişmektedir. Göç edilecek mesafenin kısalığı ve iş imkânlarının çokluğu bir çekim gücü yaratmaktadır. Dolayısıyla bu çekim faktörü göç eden kişilerin sayısını arttıran önemli bir faktördür (Jansen, 1970; akt., Çağlayan, 2006).

Stouffer' in keşisen fırsatlar kuramı göç sırasında mesafeden kaynaklı zorlukları düşündürmesi bakımından önemlidir. Öyle ki göç esnasında geçilen sınırların göçe olumlu ya da olumsuz katkılarının olduğunu söylenebiliriz.

2.2.5. Merkez - Çevre Kuramı

Dünya Sistemleri Teorisi (Bayraktar 2013: 118) ya da Bağımlılık Okulu olarak da adlandırılan Wallerstein tarafından geliştirilen bu kuram, merkezde duran bir kapitalist sistemi temel almıştır. Bu kuramsal yaklaşıma göre, ekonomiyi ve ekonominin etkilediği diğer temel noktaları kapitalizm ya da kapitalizmin çeşitli yansımaları belirlemektedir. Ona göre kapitalist sistemi benimseyen ülkeler genellikle ekonomik ve sosyal olarak gelişmiştir. Diğer ülkeler ise kapitalist sistemle çevrelenmişlerdir (Wallerstein, 2003, 531–532; akt., Çağlayan,2006: 79). Dolayısıyla kapitalist sistemi benimseyen, merkez ülkelere bağımlıdırlar. Aynı zamanda merkez de çevre ülkelere bağımlıdır. Diğer bir ifadeyle merkez ülkeler kapitalist gelişimleri için çevre ülkelere muhtaçtır. Çevre ülkelerde ekonomik refaha kavuşmak adına merkez ülkelere bağımlı hale getirilmektedir. Birçok dünya sistemleri içerisinde oluşan merkez - çevre ilişkisi kapitalizm temelli nüfus hareketine sebebiyet vermektedir. Geçmiş ve gelecek işgücü göçleri çevre ülkelerden merkez ülkelere akmaktadır (Zolberg, 1983,9; akt., Çağlayan,2006:80). Diğer bir yandan kapitalist ilişkiler ağı, çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru akan göçün yanında, çevre ülkenin kendi içerisinde de göç sirkülasyonu yaratmaktadır. Gelişen sanayi ve fabrikalar ile geleneksel üretim tarzından koparılan işçiler ülke içerisinde göç etmektedirler (Çağlayan, 2006: 81).

2.3. Türkiye' de Bulunan Suriyeli Göçmenlerin Eğitim, Dindarlık ve Uyum Süreçlerini Ele Alan Çalışmaların İncelenmesi ve Değerlendirilmesi

Bu bölümde Suriyeli mültecilerle ilgili yapılan çalışmalar temel konular çerçevesinde değerlendirilmiştir. Alan yazında ki diğer çalışmalara tartışma ve sonuç kısmında bulguları açısından kısaca yer verilmiştir.

2.3.1. Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim-Öğretim Hayatına Yönelik Yapılan Çalışmalar ve Karşılaşılan Problemlere Yönelik Yapılan Çalışmaların İncelenmesi

Müberra Nur Emin, (İstanbul, 2006) "Türkiye' deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları"

Çalışma Türkiye' deki Suriyeli çocukların eğitim imkânlarını ve buna bağlı karşılaşılan zorlukları ele alan, içerisinde küçük çaplı bir saha araştırması da bulunduran bir çalışmadır. Bu anlamda konu ile ilgili dokümanların ve politika belgelerinin analizi yapılmıştır. Aynı zamanda kamp içi ve kamp dışında sunulan eğitim hizmetlerine yönelik bazı okul müdürleri ve öğretmenler ile görüşme yapılarak, ilgili sivil toplum kuruluşları ve kamu kurumları temsilcileri ile görüşmeler sağlanmıştır. Bu bağlamda "Türkiye' nin okul çağındaki Suriyeli çocuklara sunmuş olduğu eğitim hizmetleri, uyguladığı politikalar, Suriyeli çocukların eğitime erişim durumu ve karşılaşılan zorluklar" ele alınmıştır. Son olarak ise, Türkiye' deki Suriyeli çocukların eğitim alanında yaşadığı sorunlar belirlenebildiği ölçüde ortaya konularak ve çözüm önerileri sunulmuştur (Emin, 2006: 7-8).

Araştırma nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmış olup, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında Mili Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından yayımlanan 2014/21 sayılı Yabancılara Yönelik Eğitim - Öğretim Hizmetleri Genelgesi ile ulusal ve uluslararası kurum ve STK' lar da konu ile ilgili yapılmış olan çalışmalar, rapor ve makaleler incelenmiştir. Ayrıca derinlemesine mülakat tekniği kullanılarak Şanlıurfa ve Ankara' da toplamda 4 okul müdürü ve 10 öğretmen ile görüşmeler yapılmıştır (Emin, 2006: 10).

İnceleme sonucunda Emin, temel sorun alanlarını şu şekilde belirtmiştir:

- Eğitime erişim ve katılım sorunu; Özellikle kamp dışında kalan Suriyeli çocukların belirlenmesinde veri eksikliğinden kaynaklı yapılan/yapılacak eğitim hizmetlerinin koordinasyon ve planlamasının zorlaşması, kamp dışındaki geçici eğitim merkezlerindeki servis sıkıntısı, kız ve erkek öğrenciler arasındaki ayrım hakkında tespitler ortaya konulmuştur.

- Öğretmen sorunu; bazı geçici eğitim merkezlerinde Suriyeli ilkokul öğrencilerinin derslerine Suriyeli ancak çok farklı meslek gruplarından kişilerin ders vermesi (Doktor, Mühendis, Hukukçu), derslere giren Suriyeli öğretmenlerin ise ödemelerinin MEB tarafından doğrudan yapılamaması gibi sorunlar göze çarpmaktadır.

- Dil sorunu; Suriyeli sığınmacıların en çok karşılaştıkları sorun olarak dil probleminden bahseden Emin, Türkçe eğitimi verecek öğretmenler görevlendirilse bile öğretim materyali sorununun altını çizdiğini söyleyebiliriz.

- Müfredat ve öğretim materyali, Emin' e göre sivil toplum kuruluşlarında yapılan görüşmelerde en çok vurgulanan husus müfredat içeriğinde Osmanlı tarihi ve Türk tarihi ile ilgili yanlış bilgilerin yer alması olarak belirtilmiştir.

- Bunların yanı sıra çalışmada Koordinasyon eksikliği, Fiziksel altyapı sorunları ve çocuk işçiliği sorunu üzerinde durulmaktadır.

Emin sonuç olarak yaptığı araştırma doğrultusunda Türkiye' nin özellikle kamplara kabul ettiği Suriyelilerin her türlü ihtiyaçlarının, eğitim de dahil, büyük oranda karşıladığını ve Türkiye' deki sığınmacılara verilen eğitim hizmetlerinin benzerini bulmanın güç olduğunu ifade etmektedir. Ancak özellikle kamp dışında yaşayan Suriyeli çocukların eğitim ortamlarının daha zorlayıcı ve bu ortamlarda daha fazla eksikliklerin gözlemlendiğini belirterek, öncelikle bu alanda çalışmalar yapılması gerektiği konusunda öneride bulunmuştur (Emin, 2006: 23).

Ali Rıza Seydi' nin, "Türkiye' deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye' deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları" adlı makalesinde Suriyelilerin eğitim adına Türkiye' den taleplerinin benzer şekilde olduğu sonucuna varılmıştır. Kamp dışında eğitim adına önemli bir boşluğun olduğu, üniversiteli

öğrencilerin yaşadığı sorunlar, eğitimci ve akademisyenlerin yaşadığı sıkıntılar ve Suriyelilerin potansiyellerinin değerlendirilmesi gerektiğine dair çeşitli bulgulara rastlanmaktadır (Seydi, 2013: 238).

Neşe Börü, Adnan Boyacı, (Ankara: 2016) "Göçmen Öğrencilerin Eğitim-Öğretim Ortamlarında Karşılaştıkları Sorunlar: Eskişehir Örneği"

Araştırmanın genel amacı "Eskişehir Odunpazarı Halk Eğitim Merkezi, Eskişehir Tepebaşı Halk Eğitim Merkezi ve Eskişehir Sarar Anadolu İmam Hatip Kız Lisesi' nde öğrenim gören göçmen öğrencilere ve bu öğrencilerin derslerine giren öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda göçmenlerin eğitim - öğretim ortamlarında karşılaştıkları sorunları belirlemektir" (Börü ve Boyacı, 2006: 123) şeklinde ifade edilmiştir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi baz alınarak durum çalışması yapılmış olup, katılımcıların amaçlı örnekleme yöntemlerinden "kolay ulaşılabilir durum örneklemesi" ne göre belirlendiği belirtilmiştir. 13' ü göçmen öğrenci, 10' u öğretmen, 1' i okul yöneticisi olan katılımcılardan yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanarak betimsel analiz tekniği verilerin analizi için kullanılmıştır.

Araştırmanın birinci amacı "göçmen öğrencilerin Türkiye' de öğrenim görme ile ilgili düşünceleri" olarak belirlenmiş ve 9 alt tema bulunmuştur. Buna göre varılan sonuçlar aşağıdaki gibidir.

a. Türkçe derslerinin sınıf geçmede ve üniversiteye hazırlanmada yetersiz olduğu, Türkçe kurslarından memnunluk düzeyinin düşük olduğu sonucuna varılmıştır.

b. Göçmen öğrencilerin görüşleri çoğunlukla, ailesinin ekonomik sorunlar yaşadığı ve ailevi sorunları olduğu şeklinde şekillenmiştir.

c. Türkiye' ye göre Irak' taki öğretmenlerin daha sert olduğu ve fiziksel şiddete başvurabildikleri, ancak Türkiye' de de bazı öğretmenlerin yabancı oldukları için alay edici kimi zamanlar diğer Türk arkadaşlarına göre daha kötü davrandıkları ve burada not konusunda öğretmenlerden not isteyebildiklerini ama Irak' ta bunun mümkün olmadığıyla ilgili sonuçlar alınmıştır.

d. Göçmen öğrencilerin özellikle ilk yıllarda sınıf arkadaşları arasında dışlandığı, Arap olduklarını vurgulayarak kötü davranışlar sergileyen arkadaşları olduğunu ve buradaki çocukların yabancılara alışkın olmadıklarını belirtmişlerdir.

e. Akıllı tahta kullanımından çoğunluğun memnun olduğu,

f. Somali ve Irak' ta disiplinle ilgili kuralların daha ağır olduğu, okul ve sınıf kurallarının daha sert olduğu, cezaların daha ağır olduğu ancak Türkiye' de bazı şeylerin görmezden gelinebildiği, daha özgür olduğu ve öğrencilerin hocalara cevap verebildikleri,

g. Ders çalışmaya yönelik motivasyon kaynakları için "insanlara yardım etmek-kimsenin evsiz kalmaması-" , "annemi memnun etmek gibi" verilere ulaşıldığı,

h. Araştırmaya katılan göçmen öğrencilerin çoğunluğunun özel bir rehberlik hizmeti almadıkları,

i. Sportif faaliyetlerin Irak' ta ücretsiz ancak Türkiye' de ücretli olduğu için katılamadıkları, halk eğitim kurslarına ise ailesinin çevreye güvenemedikleri için çocuklarını göndermede çekimser kaldığı hakkında bulgulara rastlanmıştır.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan "araştırmaya katılan göçmen öğrencilerin gelecekle ilgili plânları" amacı için çoğunluğun Türkiye' de okula devam etmek istedikleri, burada yaşamak istedikleri ve hatta üniversiteye gitmek istediklerine dair görüşler belirtilmiştir.

"Öğretmenlerin göçmen öğrencilerle ilgili düşünceleri" olan üçüncü alt amacında ise Börü ve Boyacı şu bulgulara rastlamışlardır.

a. "Araştırmaya katılan öğretmenlerden 3' ü "göçmenler Türkiye için risk oluşturmaktadır" ve 2' si "devletin göçmenlerin gelişini belirli bir plân ve programa göre organize etmesi gerekir" ve 1' i "göçmenler Türkiye' de bazı problemlere yol açmaktadır" 1' i "bu insanların ülkeleri için gerekli mücadeleyi gösteremediklerini ve ülkelerinden kaçtıklarını düşünüyorum" şeklinde görüş bildirmiştir" (Börü ve Boyacı, 2006: 142).

b. Görüş bildiren öğretmenlerden bir kısmı, kaynaştırma öğrencilerine yapıldığı şekliyle göçmen çocuklar için özel sınıfların açılması gerektiği, öğrencilerin Türkçe bilmemesinden dolayı derslerin verimsiz geçtiği, kanun ve yönetmelikler olmadan eğitimcilerin bazı şeyleri yapamadıkları,

c. Veliler ile öğretmenler arasında iş birliğinin olmadığı,

d. Türkçe bilmedikleri, başarısızlıklarını haylazlığa vurup uyum sağlamada zorluk çeken çoğu öğrencinin sınıfta kaldığı, çok devamsızlık yapabildikleri ve hatta okulu terk edebildikleri,

e. Göçmen öğrencilerin disiplinle ilgili ciddi sorunlar oluşturmadıkları şeklinde sonuçlara varılmıştır.

Sonuç olarak ulaştığı bulguları bu alanda yapılmış farklı araştırmalar ile karşılaştıran Börü ve Boyacı dil, ekonomi, aile ve kültürle ilgili sınıf içinde nicel ve nitel araştırmaların yapılması ve eylem araştırmalarının yapılması konusunda çeşitli önerilerde bulunmuşlardır.

Y. Yeşim Özer, Ayşegül Komsuoğlu ve Z. Özde Ateşok, (Aralık:2016) "Türkiye' deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri"

Makale "Türkiye' de, Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili kamu politikaları inşa sürecindeki sorunları ve çözüm önerilerini merkeze alan" TÜBİTAK destekli bir araştırma projesinin verileri üzerine yapılmıştır. Buna göre yapılan araştırma da Suriyeli çocukların eğitimi ile ilgili temel sorunlar ele alınmış ve çözüm önerileri sunulmuştur. Araştırmanın temel iddiası ise eğitimin bir "hak" olarak ele alınarak, kısa vadeli çözüm önerileri yerine Türkiye' nin geleceğinde rol oynayacak mülteci/göçmen çocukları odak alan bir bakış açısının hâkim olmasıdır (Özer vd, 2016: 187).

Çalışma üç ayrı tartışma üzerinden yürütülmektedir. İlk olarak sığınma hakkının yurttaşlık olgusunun ötesinde değerlendirilmesine yönelik tartışmalar ele alınmıştır. İkinci olarak ise bu konuyla bağlantılı olarak "evrensel bir insan hakkı olan eğitimin yurttaş olmayanlara da sağlanması" konusu üzerinde durulurken, bu durum karşısında geliştirilmesi beklenen eğitim politikaları üzerine öneriler ve göçmenlerin eğitimine yönelik sorunlarının değerlendirilmesi ve kategorize edilmesini içermektedir.Son olarak ise

bu çocukların eğitime erişimindeki engellerin tartışılması yapılarak kategorik literatür değerlendirilmesine gidilmiştir (2016: 187).

Araştırmada öğretmen tutumlarına da dikkat çekilerek, öğrencinin sınıfa uyumu kadar topluma olan uyumundaki büyük payından bahsedilmiştir. Buna göre, öğretmenlerin kendilerini dinlemediği ve kendilerini ifade etmede zorluk yaşayan mülteci çocukların kendilerine kötü muamele yapıldığını düşünen bir ortamda kendilerini daha çaresiz hissettikleri belirtilmiştir. Diğer yandan ise, "yeni bir dile, konulara ve eğitim materyallerine alışmakta yaşadıkları zorlukları anlayan ve beklentilerini, yapılması gerekenleri açık ve net bir biçimde anlatan öğretmenlerin" sağladığı ortamlarda ise, kendilerini rahat ve güvende hissettiklerinden bahsedilmiştir. Bu bağlamda öğretmen ve idarecilerin göçmen/mülteci çocuklarla ilgilenebilmeleri-çalışabilmeleri için, uzmanlık ve mesleki gelişim eğitimleri ile desteklenmesinin önemi vurgulanmıştır (Dreyden-Peterson, 2011: 54-57; Özer vd, 2016: 196-197).

Çalışma sonucunda, sadece Suriyelilerin değil ülkemize yeni gelen tüm çocukların eğitimi üzerine ciddi tartışılmalar yapılması gerektiği belirtilmiştir. Devlet okullarına gittikten sonra nitelikli bir uyum programıyla karşılaşmayan çocukların sorun yaşayacakları olağandır. Bu uyum sürecine kısa vadeli çözüm önerisi olan ikili sistem mülteci eğitimi, anlık sorunun çözümüne katkı sağlayabilse de kalıcı ve sürdürülebilir politikaların gerekliliği üzerine dikkat çekilmiştir (2016: 211). Çalışmanın geneli bağlamında ise aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur:

- İzlenen/ İzlenmesi gereken uzun süreli nitelikli eğitim politikasının mevzuatına yönelik, ilgili tüm kurumların ayrıntılı bir şekilde bilgilendirilerek, uygulama desteği ve bilgi paketlerinin hazırlanması,
- Sorumlulukların paylaşılarak, "il/ilçe Milli Eğitim teşkilatları ile karar alma mekanizmalarına ve uygulamaya yönelik yetki paylaşımı",
- "İyi uygulama örneklerinin ödüllendirilmesi, desteklenmesi",
- "GEM' lerin sadece bir geçiş kurumu olarak görülmeleri ve GEM' lerin sürekliliğini destekler kararlar alınmaması",

- "GEM' lere devlet okulu binalarının tahsisi ile sağlanan imkânların, GEM öğrencilerinin ayrı zaman diliminde ve diğer öğrenciler ile bağ kurmadan eğitim görecekleri bir eğitim sistemine dönüşmemesine yönelik politika inşası",

- "Bir arada yaşama ve farklı kültürlere saygı temasını önemseyen müfredat inşası",

- "Okullarda yeni gelenlerin uyumuna yönelik çok kültürlülüğü görünür kılmak ve farklı kültürlerin birbirlerini tanımalarını sağlamak (sergiler, özel günler vs gibi düzenlemeler yapmak), kültürlerin ortak olumlu yönlerine dikkat çekmek (paylaşmak, yaşlılara saygı, ailenin önemi gibi ortak değerlerin vurgulanması, aşure geleneği, ortak efsaneler/destanlar, ortak kahramanlar, bayramlar gibi olası ortaklıkların değerlendirilmesi vb.)",

- "Türkçe hazırlık sınıfı ve anadilde ek ders gibi uygulamalarla göçmenlerin/mültecilerin hem ana dillerinde hem de Türkçe dilinde yeterliliklerinin sağlanması, bu kapsamda yaz döneminde devlet okullarının - öğretmenlerin ilgili uluslararası fonlar tarafında desteklenmesiyle - yaz okulu olarak kullanılması",

- "Öğretmenlerin farklı kültürden öğrencilerle bir arada olma, travma yaşamış göçmen çocuklara nasıl davranılacağı, çeşitli alanlarda desteğe ihtiyacı olan öğrencilerle baş edebilme gibi alanlarda yeterliliklerinin geliştirilmesi", (öneriler din eğitiminde de olmalı)

- "Sadece öğrencilerin değil velilerinin de sistemle ilgili bilgilenme, yönlendirme gibi olanaklara sahip olabilmeleri için Türkçe öğrenmelerinin sağlanması",

- "Eğitim alanında yapılan/talep edilen/ihtiyaç duyulan çalışmaların ve çalışma gruplarının inşası için akademik birimleri, ulusal ve uluslararası STK' ları, idari kurum ve kuruluşları, yerel yönetimleri bir araya getirebilecek çözüm odaklı bir koordinasyon platformu oluşturulması"; şeklinde dile getirilmiş ve yapılan önerilerin Türkiye' nin eğitim alanında mümkün olduğu kadar kısa zamanda, kalıcı adımlar atmasını destekler nitelikte olduğu belirtilmiştir (2016: 212-213).

2.3.2. Suriyeli Göçmenlerin Dini Hayat, Türkiye' ye Uyum Süreçleri ve Dindarlık ile İlgili Çalışmaların İncelenmesi

Göçün beraberinde getirdiği değişimlerden birisi de "uyum ve eğitim" konusudur. Her insan bulunduğu toplumda kabul görmeyi ister. Göçmenler daha huzurlu ve gelecek kaygılarını en aza indirmek isteğiyle göç ettikleri bölgelere kendilerini kabul ettirmek isterler. Uyum sürecinin ise, göçmenlerin kendi ülkelerindeki konumunu, göç ettiği ülkenin belirlediği konuma ve bu konumları belirleyen çeşitli değişkenlerin etkisinde şekillendiği söylenebilir. Uyum sağlamalarında eğitim en önemli faktördür. Bu süreçte en belirleyici etkenlerden birinin "din" olduğunu söylemek yanlış bir yargı olmasa gerektir. Suriyeli göçmenler hakkında yapılan çalışmalar arasında, onların Türkiye' yi seçme nedenleri sorgulanmış, tahmin edebileceğimiz üzere iki ülke halkının ortak geçmiş, benzer kültür ve dini paydalarının aynı olması Türkiye' ye gelme isteklerinde büyük etken olmuştur (Açıkalın, 2017: 250).

Hıdır Apak, (Mardin, 2014) "Suriyeli Göçmenlerin Uyumu Ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği"

Çalışma nicel araştırma yöntemi kullanılarak yapılmış olup, 132 kişiyi kapsayan bir anket incelemesinin sonuçlarına dayanmaktadır. Araştırmada öncelikle kuramsal ve kavramsal çerçeve olarak göç ve türleri, göçün nedenleri, göç teorileri gibi konulara değinilmiş olup, Suriyeli göçmenlerin uyumu ve gelecek beklentileri üzerine çalışılmıştır (2014: 1-5).

Apak' a göre uyum sorunu, kültürel farklılıkların daha belirgin olduğu göçlerde belirgin olarak hissedilmektedir. Göç edenlerin yaşadığı en önemli sorunlar ise; dil, din, yabancılara karşı tutum, çevre faktörü, ekonomik zorluklar ve kültürel farklılıkların oluşturulduğu ifade edilmiştir (2014: 35). Mardin bölgesinde yapılan çalışma bulgularına göre, "Mezhep durumunun Suriyeli göçmenler tarafından göç edilecek bölgenin seçiminde etkin olduğu da ortaya çıkmıştır (2014: 52).

Araştırma sonucunda "Mardin' de yaşayan Suriyeli göçmenlerin uyum durumlarına ilişkin sonuçlar" şu şekilde ortaya koyulmuştur:

Mardin' e göç etmiş Suriyeli göçmenlerin bu bölgeye uyum konusunda zorluk yaşamadıkları hatta uyum süreçlerini kolaylaştıracak faktörlerin yer aldığı, en önemli faktörlerin ise Mardin' de yaşayan halkın Suriye' den göç eden kişiler ile aynı dini inancı ve mezhebi paylaşmaları, akrabalık bağları, dil ve ortak kültürel özellikler gibi faktörlerin

rol oynadığı düşünülmektedir. Göç edilen bölgede akraba ve tanıdıklarının olmasının uyum sürecini kolaylaştırdığı sonucuna varılmıştır. Ayrıca ev kiralarının daha ucuz olduğu bölgelerde kalmayı tercih ettikleri belirtilmiştir (2014: 89-92).

Araştırmanın en çok dikkat çeken yanı ise, Suriyeli göçmen çocukların, Suriyeli göçmen yetişkinlere oranla uyum konusunda daha çok zorluk çektikleri konusunda varılan tespittir. Bu tespite göre, katılımcıların %38.6' sı çocuklarının Mardin' deki çocuklarla aralarının iyi olduğunu söylerken, yarısına yakını kendi iletişimlerinin daha iyi olduğunu belirtmiştir (2014: 90).

Araştırma bulgularının sonucunda her ne kadar uyum konusunda bir onaylamanın olduğu görülse de katılımcıların %49.2' sinin beklentilerinin "kısmen" karşılandığını belirtmeleri dikkat çekici olmuştur (2014: 91).

Son olarak ise; araştırma sonucunda diğer bölgelere olan uyumun, Suriye- Türkiye sınırına yakın, Kürtçe ve Arapça' nın yoğun olarak konuşulduğu Mardin iline göre daha zor olacağı kanaatine varılmıştır (2014: 93).

Mithat Arman, Karasu, 2016 "Şanlıurfa' da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu"

Karasu, çalışmasında Suriyeli sığınmacıların Şanlıurfa kentinde yaşadığı uyum sorununu ele almaktadır. Hem Suriye' den göç etmiş sığınmacılar hem de Şanlıurfa halkıyla anket çalışmaları yapan Karasu, çalışmasında öncelikle uyum kavramı üzerinden teorik bir çerçeve çizdiğini belirtmiştir (2016: 996). Metodoloji olarak yoklama yoluyla anket çalışması uygulanmış olup, tesadüfi örnekleme tekniği kullanılmıştır. İki farklı anket kullanılan çalışmada, ilki "Suriyeli sığınmacıların Şanlıurfa' da kent yaşamına ne derece uyum sağladığı", ikincisi ise "Şanlıurfalıların Suriyeli sığınmacıları ne derece benimsediklerini anlamaya yönelik" tir.

Yapılan araştırma sonucunda, kentle uyum ve toplumla bütünleşme sürecinde en önemli faktörün dil olduğu ortaya çıkmıştır. İkinci sırada da işsizlik ve barınma ihtiyaçlarının karşılanamaması gelmektedir. Barınma ve iş problemlerinin Suriyeli göçmenlerle Urfa halkının uyum sürecinde engel teşkil ettiği belirtilmiştir (2016: 1004-1006). Diğer yandan bu sonuçlara paralel olarak, "Suriye' ye savaş sonrası dönmek ister misiniz?" sorusuna katılımcıların %71.9' unun olumlu cevap vermesi, dönmek

istemeyenlerin ise %28.1 oranında olumsuz cevap vermesi, ülkelerine gitmek istemeyen sığınmacıların %67.5' inin hâlihazırda, gelir ve yaşam düzeyinin yüksek tutulduğu bir işte çalıştıkları belirlenmiştir. Karasu' ya göre bu sonuçlar, kentle uyum sürecinde bir işte çalışmanın ne kadar etkili bir faktör olduğunu ortaya koymaktadır (2016: 1006).

Suriyelilerin kentle sosyo - kültürel uyumlarını da araştırma konusu edinen Karasu, yaptığı anket sonucunda Suriyelilerin günlük yaşamlarında daha çok kendi içlerinde iletişim kurduklarını, özellikle Suriyeli gençlerin yalnızca Suriyeli gençler ile vakit geçirdikleri bulgularına ulaşmıştır. Bu durumun dil problemiyle bağlantısı kurulabilecek olsa da Urfalı halkın kendisiyle iletişime geçmek isteyen Suriyelilerin "bir şey isteyecekleri beklentisi" yargısında olması ve çeşitli sebeplerden dolayı mekânsal ayrışmaların ortaya çıkmasının da bir etken olabileceği düşünülmüştür. Şanlıurfa' da belli parklarda gezen Suriyeli gençlerin gezdiği parkları Urfalı gençlerin tercih etmemesi buna örnek olarak verilebilir.

Eğitim çağındaki çocukların okula gönderilme oranıyla ilgili ulaşılan veriler bizim çalışmamızın da önemli bir ayağını yansıtan eğitim sorununun önemini arttırır nitelikte olmuştur. Buna göre çocuklarını okula gönderip göndermediği sorulan 307 Suriyeli sığınmacının verdikleri cevaplardan %79.2 oranında çocuklarının okula gitmediği %20.8' inin okula gittiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu oranın barınma merkezlerinde %83 olduğu ancak kent merkezlerinde %14' e kadar düştüğü görülmüştür (2016: 1007).

Şanlıurfalıların Suriyelilere bakış açısını da inceleyen Karasu, Suriyeli sığınmacıların kentte ne gibi sorunlarla karşılaştığını ya da ne gibi sorunlara neden olduklarını tespit etmeye çalışmıştır. Buna göre Suriyelilerin Şanlıurfalılara olan uyumunu zorlaştıran şu faktörler tespit edilmiştir:

Kira ve ev fiyatlarındaki artış, kalabalık Suriye nüfusundan dolayı kamu hizmetlerindeki yavaşlama, dilenciliğin meslek haline getirilmesi, Suriyeli sığınmacılar nedeniyle işsizliğin yaygın hale gelmesi, vergi ve hukuki yükümlülüklerden muaf olmalarından dolayı esnaflar için haksız rekabet oluşturmaları, toplumun ahlak yapısını değiştirdikleri ve şehirde suç oranlarının arttığına dair düşüncelerdir.

Son olarak genel bir değerlendirme yapan Karasu, Suriyelilerin sosyal bir dışlanmadan şikâyetçi olmadığı ancak yaşadıkları dil, işsizlik, sosyal ve kültürel farklılıklar ve emek sömürüsü konusunda sorun yaşadıklarını dile getirmiştir. Bu

sorunlardan dolayı iki taraflı gerginlik yaşayan sığınmacıların kente uyumlarının zorlaştığı bunun yerine kendi iç dünyalarına çekildikleri belirtilmiştir. Bu içe kapanmadan dolayı da ileride daha derin mekânsal ve kültürel ayrışma beklenebileceği iddiası ortaya atılmıştır (2016: 1012).

Hayriye, Döner, (Elazığ, 2016), "Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Hatay İli Örneği"

Toplam 57 kişiyle görüşmeler yaparak, "Suriye' de yaşanan iç çatışmalardan dolayı Hatay iline yerleşen mültecilerin, yerleşik halkla ne tür sorunlar yaşadıkları ve bu sorunların yarattığı çatışma alanları" adlı problematiği inceleyen Döner, çalışmasında mülakat tekniğini kullanmıştır.

Döner, çalışmasında Hatay halkının Suriyelilerin bazı davranışlarından dolayı rahatsızlık duyduklarını belirtmiştir. Örneğin; trafik sorunları, giyim tarzları, bazı mültecilerin çok gürültü yaparak geç vakitlerde yatıp geç saatte kalkma alışkanlıklarını sürdürmeye çalışmaları ve bundan dolayı düzenli bir işte çalışamamalarından, Suriyeli kadınların çocuklarına davranışlarından ve tesettür anlayışlarından şikâyetçi oldukları anlaşılmaktadır (2016: 59-61). Hatay' a uyum sağlayıp sağlamadıkları hakkındaki veriler ise %41.67 -Hayır-, %58.33 -Evet-, şeklinde birbirine yakın veriler olarak tespit edilmiştir. Buna ilaveten Hatay halkının %91.67 oranında Suriyelilerin uzun süre bu ilde kalmasının sorun yaratacağı görüşünde oldukları görülmüştür. Araştırmada ortaya çıkan diğer bir veri ise medyanın bölge halkının Suriyelilere bakış açısını değiştirmiş olduğu ve siyasilerin söylemlerinin Suriyeli göçmenlere yönelik tepkilerin farklı şekillerde ortaya koyulmasına neden olduğu söylemidir (Erdoğan, 2014; Üvez, 2014; Döner, 71-72). Ancak buna rağmen Hatay halkının sağduyusunu korumaya çalıştığı, mültecilere karşı daha hassas ve daha az tepkisel olduklarının görüldüğü belirtilmiştir. Diğer bir yandan ise, Hatay halkının savaş bittikten sonra Suriyelilerin eve dönmeleri gerektiği kanaati de mevcuttur (Döner, 20014:113). Çünkü Hatay halkı gün geçtikçe Suriyeli nüfusun artmasını ileride bir tehdit unsuru olarak görmekte, vatandaşlık hakkının verilmemesi gerektiğini de savunan bir kesim mevcut olduğu belirtilmiştir. Suriyeli kadınların ikinci eş olarak evlenmesinin onlar açısından sorun teşkil etmemesi, Hatay halkının aile düzeninde sorunlar yarattığı da belirtilmektedir. Şöyle ki Hataylı kadınların kabul edemeyeceği bu durum, eşlerinin "Suriyeli kadınlarla evlenirim" tehditlerine ve bu konuyu kullanarak baskı kurmaya

çalışmalarına neden olduğu söylenmiştir. Hatay halkında diğer dikkat çekici bir düşünce ise, Suriyelilerin gelişini Hatay halkını Sünnileştirme politikası olarak düşünmeleridir (Döner, 2014: 115-116).

Suriyelilerin Hatay halkı ile ilgili görüşleri ise şu şekilde belirtilmiştir:

Ev kiraları ve iş konularında çifte standart uygulanması, Türklerin kendilerine ikinci sınıf insan muamelesi yapması, çalışma saatleri ve şartlarının ağır olması, vatandaşlığın verilmemesi, yapılan yardımlarda Türk komşularının genellikle ihtiyacı olmayan şeyleri çöpe atmak yerine kendilerine vermeleri şeklindeki görüşleridir (Döner, 2014:117-118).

Ali Ayten, Zeynep Sağır, (2014) "Dindarlık, Dinî Başa Çıkma ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma"

Ali Ayten ve Zeynep Sağır' ın ortak bir makale çalışması olan bu araştırma, dindarlık, dini başa çıkma ve depresyon ilişkisini ele alan Suriyeli sığınmacılar üzerinde yapılan bir alan araştırmasıdır. Kilis' te o dönem yaşayan 553 kişinin dâhil olduğu çalışmada, Dinî Başa Çıkma Ölçeği, Epidemiyolojik Depresyon Ölçeği ve tek soruluk öznel dindarlık sorusundan oluşan anket formu kullanılmıştır. Bu bağlamda makalede, birçok zorluğa maruz kalmış Suriyeli sığınmacıların, "bu zorluklar karşısında dinî başa çıkma etkinliklerine ne sıklıkla başvurdukları, depresif eğilimlerinin düzeyi ve dinî başa çıkma etkinliklerine başvurma sıklıkları ile depresif eğilimleri arasındaki ilişkinin tespiti" amaçlanmıştır (Ayten ve Sağır, 2014: 6).

Çalışmada dini başa çıkma, olumlu ve olumsuz şekliyle iki farklı boyutta ele alınmıştır. Olumlu dini başa çıkma, "Allah' a yönelmesi, Allah' tan dua ve ibadetlerle yardım dilemesi, onun sevgi ve rahmetinden ümit kesmemesini", olumsuz dini başa çıkma, "başına gelen olayla Allah' ın kendisini cezalandırdığını düşünmesi, Allah' ın sevgi ve merhametinden ümit kesmesi, din kardeşlerine öfkelenmesi" şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmanın sonuçları değerlendirildiğinde şu sonuçlar elde edilmiştir:

- "Örneklemin genelinin öznel dindarlık, dinî başa çıkma ve depresyon ölçeklerinden aldıkları ortalama puan" sonuçlarına göre; Bireylerin kendilerini dindar olarak tanımladıkları, olumlu ve olumsuz dini başa çıkma etkinliklerini kullanmakla birlikte, olumlu dini başa çıkma etkinliklerini daha fazla kullandıkları gözlenmiştir. Ancak yaşadıkları kayıp, ayrılık, baskı, şiddet, işkence gibi birçok durumların depresif eğilimlerinin normalin üstünde çıkmasına neden olduğu söylenebilir (2014: 11).

- “Deneklerin Cinsiyetine Göre Dindarlık, Dinî Başa Çıkma ve Depresif Eğilim (t-test)” sonuçlarına göre; Kadınların olumlu dini başa çıkma etkinliklerini daha sık kullandıkları, erkeklerin ise olumsuz dini başa çıkma etkinliklerine daha sık başvurdukları tespit edilmiş olsa da bu farkın istatistiksel açıdan bir anlam ifade etmeyecek şekilde çıkması anlamlı bir farklılığın olmadığını göstermektedir.” Ancak kadınların depresif eğilim puan ortalamalarının erkeklere göre oldukça fazla çıkması, Ayten ve Sağır’ ın kadınların depresif eğilimlerinin erkeklere göre daha fazla olduğu hipotezini doğrular nitelikte olmuştur.

- “Bireylerin Dindarlıkları (Öznel Dindarlık Algıları), Dinî Başa Çıkma Ekinliklerine Başvurma Sıklığı ve Depresif Eğilimleri Yaşlarıyla İlişkili Olarak Değişmekte midir?” problematiğine yönelik yapılan analize göre bireylerin yaşları arttıkça dindarlık düzeylerinin de arttığı ifade edilmiştir. Aynı zamanda, yaşın ilerlemesi ile birlikte olumlu başa çıkma etkinliklerini kullanma düzeylerinin de arttığı gözlenmiştir. Ancak yaş ile olumsuz dini başa çıkma etkinliklerini kullanma sıklığı arasında anlamlı bir ilişki kurulamamıştır.

- “Bireylerin Dindarlıkları ve Dinî Başa Çıkma Etkinliklerine Başvurma Sıklığı Depresif Eğilimlerini Etkilemekte midir?” analizinin sonuçlarına göre ise; depresif eğilimler üzerinde olumlu ve olumsuz dini başa çıkma etkinliklerine başvurmanın anlamlı bir etkisinin olduğu fakat dindarlığın anlamlı bir yordayıcı olmadığı tespit edilmiştir. Bulgularda, olumlu ve olumsuz dini başa çıkma etkinliklerine başvurma sıklığının artması ile depresif eğilimlerin de arttığı yönünde paralel bir netice alınması dikkat çekici olmuştur. Bu anlamda, Ayten ve Sağır, dindarlık ve olumlu dini başa çıkmanın depresif eğilimleri azaltacağına yönelik hipotezlerinin doğrulanmadığını aktarmışlardır. Her iki durumda da depresif eğilimlerin arttığının görülmesi, dezavantajlı grup olarak görebileceğimiz Suriyeli sığınmacılarının yaşadıklarının yansıması olarak algılanmıştır. Sonuç olarak, olumlu ya da olumsuz dini başa çıkmanın depresif eğilimler üzerinde olumlu etkisinin olduğu belirtilmiştir (2014: 14-17).

3. YÖNTEM

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırmada çalışmanın amacı ve sorularına uygun olarak nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenolojik (görüngübilim) yaklaşım kullanılmıştır. Fenomenolojik yaklaşım, John W. Creswell' in de açıkladığı üzere deneyimlerin özünü çıkarmaya çalışır, bireylerin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamını tanımlayan bütüncül bir betimleme ortaya koyar (Creswell, 2013:81). Bireylerin zaman, mekân ve geçmiş ilişkileri de göz önüne alınarak bütün olguyu göründüğü gibi tanımlamayı amaçlar (Baş ve Akturan,2008: 48). Öyle ki nitel araştırmalarda da karmaşık olgu ve olayların bütününün tanımlanması beklenir (Çapcıoğlu vd, 2018: 235). Fenomenoloji, deneyimlerde ve deneyimlere yüklenen anlamlarda ortak olan temel özellikler veya deneyimin özü ve yapısını ortaya çıkarmaya çalışmaktadır. (Yılmaz ve Şahin, 2016: 148). Bu bağlamda fenomenolojik yöntemin savaş ve göçü yaşamış bireylerin tecrübelerini derinlemesine anlamak ve bu tecrübelerin derinlerinde nasıl bir ihtiyacı ortaya çıkardığını belirlemek açısından ve tezin problemi göz önüne alındığında en uygun yöntem olduğu kanaatine ulaşılmıştır.

Fenomenolojik çalışmanın ilkesi orijinal görüntüden hareketle çıkarımlar yapmak, gösterdiği resme sadık kalmaktır. Fenomenolojik yöntem, deneyimlerin anlamı veya doğası hakkında derinlemesine bir anlayış kazanılmasını hedefler. Karşılaştırır, ayrıştırır, ilişkilendirir ve parçalara böler. Böylelikle insanların olayları nasıl betimlediğinin ve duyguları yoluyla onları nasıl tecrübe ettiklerinin araştırılması beklenir. (Husserl ve Tepe, 2012; Demirci, 2016: 32-33). Bu araştırmanın fenomeni, savaş yaşayarak zorunlu göçe maruz kalmış Suriyeli bireylerin Türkiye' deki din eğitimi deneyimleri ve bu deneyimlerini nasıl anlamlandırdıklarıdır. Ortaklıkları ve özleri anlamanın, sorunları kalıcı bir şekilde çözmede önemli bir yaklaşım olduğu söylenebilir.

Fenomenolojik yöntem, toplumsal olgular ve gruplar hakkında derinlemesine çözümlemeler yapılabilmesine imkân tanıması bakımından oldukça avantajlı bir yöntem sayılabilir. Fakat fenomenolojik araştırmada önemli olan, bir olguyu bütünüyle deneyimlemiş insanlara ulaşmaktır. Bu bilimsel bir araştırma için avantaj sayılabileceği gibi dezavantaj olarak da görülebilir. Fenomeni bütünüyle deneyimleyen bireylere ulaşmak ve çalışmaya katılımlarını sağlamak zor bir süreçtir. Fakat fenomenin özünü kavramak

açısından fenomenolojik yöntem oldukça verimli sayılmaktadır (Aydoğdu, 2018: 1313-1329). Fenomenolojik çalışmalarda veri toplama yöntemi genellikle katılımcılarla yapılan derinlemesine ve çoklu mülakatlardır. Mülakatların fenomeni bütünüyle deneyimleyen genellikle 5 ile 25 kişi arasında yapılması beklenir. Fenomenolojik yöntemde gözlemler, günlükler, şiir, müzik ve diğer sanat formları da veri toplama araçları içerisinde sayılmaktadır (Creswell, 2013: 78). Araştırmamızda veri toplama aracı olarak doğrudan mülakat tekniği kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Örneklemi

Araştırmamızda yarı yapılandırılmış mülakat tekniği için amaçlı örnekleme türlerinden maksimum çeşitlilik kullanılmıştır. Fenomenolojik çalışmalarda örneklem, fenomeni bütün yönleriyle tecrübe etmiş bir grup birey ile çalışılabilir. Fakat burada dikkat edilmesi gereken nokta çalışmaya katılanların söz konusu fenomeni bütün yönleriyle yaşamış bireylerden dikkatlice seçilmiş olmasıdır. (Creswell, 2013: 78). Çalışma yetişkin kadın ve erkekler, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki çocuklar ve Suriyeli eğitimciler olmak üzere üç temel grup üzerinden yürütülmüştür. Ayrıca Suriyeli yetişkin ve çocukların deneyimlerini daha iyi anlamak ve anlamlandırmak adına iki Türk Kur' an Kursu öğreticisinin onlarla olan deneyimleri de irdelenmiştir. Çalışmanın yürütülebilmesi için Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Etik Kurulu' ndan gerekli izinler alınmış olup EK-1.' de sunulmuştur.

Çalışmaya her Suriyeli katılmak istemediği için araştırmacıyı tanıyan Suriyeli bireylerden katılımcı bulma konusunda yardım istenmiştir. Bu kapsamda Türkiye' de geçici koruma altında bulunan toplam 24 Suriyeli ile araştırma yürütülmüştür. Görüşmeyi kabul eden katılımcılar ile "Bilgilendirilmiş Onam Formu" imzalanmış olup EK-2.' de sunulmuştur. Katılımcıların kimliklerinin korunması ve gizlenmesi adına her bir katılımcıya değişen rumuzlar verilmiştir. Katılımcılara ait bilgiler ve kodlamalar Tablo 1.1' de açıklanmıştır.

Tablo 1. Katılımcıların Özellikleri

24 SURİYELİ	YETİŞKİN	SKY	SKY1	27	(K)	Yetişkin	LİSE (Mezun)
			SKY2	45	(K)	Yetişkin	ÜNİVERSİTE (Mezun)
			SKY3	27	(K)	Yetişkin	LİSE (Mezun)
			SKY4	22	(K)	Yetişkin	ORTAOKUL (Mezun)
		SEY	SEY1	39	(E)	Yetişkin	İLKOKUL (Mezun)
	EĞİTİMCİ	SKE	SKE1	45	(K)	Yetişkin	ÜNİVERSİTE (Mezun)
			SKE2	35	(K)	Yetişkin	LİSE (Mezun)
			SKE3	25	(K)	Yetişkin	ÜNİVERSİTE (Mezun)
		SEE	SEE1	59	(E)	Yetişkin	ÜNİVERSİTE (Mezun)
	ÇOCUK	SKÇ	SKÇ1	14	(K)	Çocuk	ORTAOKUL (Öğr. 7. Sınıf)
			SKÇ2	15	(K)	Çocuk	ORTAOKUL (Öğr. 5. Sınıf)
			SKÇ3	12	(K)	Çocuk	İLKOKUL (Öğr. 3. Sınıf)
			SKÇ4	12	(K)	Çocuk	ORTAOKUL (Öğr. 6. Sınıf)
			SKÇ5	18	(K)	Çocuk	LİSE (Mezun)
			SKÇ6	16	(K)	Çocuk	LİSE (Öğr. 11. Sınıf)
			SKÇ7	13	(K)	Çocuk	ORTAOKUL (Öğr. 7. Sınıf)
			SKÇ8	11	(K)	Çocuk	İLKOKUL (Öğr. 4. Sınıf)
			SKÇ9	17	(K)	Çocuk	ORTAOKUL (Lise terk)
		SEÇ	SEÇ1	15	(E)	Çocuk	LİSE (Öğr. 9. Sınıf)
			SEÇ2	10	(E)	Çocuk	İLKOKUL (Öğr. 3. Sınıf)
			SEÇ3	7	(E)	Çocuk	İLKOKUL (Öğr. 1. Sınıf)
			SEÇ4	17	(E)	Çocuk	LİSE (Öğr. 11. Sınıf)
			SEÇ5	11	(E)	Çocuk	ORTAOKUL (Öğr. 5. Sınıf)
			SEÇ6	12	(E)	Çocuk	ORTAOKUL (Öğr. 5. Sınıf)

3.3. Veri Toplama Yöntemi ve Aracı

Çalışma grubumuzda Suriyeli yetişkin kadın ve erkekler, ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki çocuklar ve Suriyeli eğitimciler ile derinlemesine yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniği görüşmenin farklı sorularla desteklenme imkanı sunması bakımından araştırmacılar için tercih edilme sebeplerinden biridir (Çapcıoğlu ve K. Açıkgöz, 2018: 210). Türkiye' de din eğitimi deneyimlerini ortaya çıkarmaya yönelik açık uçlu sorular sorulmuştur. Sorular katılımcıların deneyimlerinin özüne ulaşmak adına "Kimlik ve Anlam Dünyası", "Savaş ve Göç Tecrübesi", "Türkiye Karşılaşması" ve "Din Eğitimi Deneyimi" olmak üzere 4 ayrı kategoride hazırlanmıştır. Suriyeli Yetişkinler İle Görüşme Soruları EK-3.' te, Suriyeli Öğrenciler İçin Görüşme Soruları EK-4.'te, Suriyeli Eğitimciler İle Görüşme Soruları EK-5.' te sunulmuştur.

Veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu uzman görüşüne sunulmuştur. Soruların anlaşılırlığını belirlemek adına pilot bir uygulama yapılmıştır. Pilot uygulamadan sonra gerekli düzenlemeler yapılarak görüşme formuna son hali verilmiştir. Yapılan pilot uygulama çalışmaya dâhil edilmemiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Çalışmaya maksimum çeşitlilik örneklem yöntemi ile seçilen 24 kişi katılmış ve yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Araştırma hakkında bilgilendirilen katılımcılardan ses kaydı almak için izin istenmiştir. Ses kayıt cihazı kullanılarak yüz yüze veya grup halinde gerçekleştirilen görüşmeler yaklaşık 40- 60 dakika sürmüştür. Genellikle yüz yüze yapılması tercih edilen görüşmelerde, katılımcıların Türkçe diliyle kendilerini tek başlarına ifade etmede zorlandıkları zamanlarda tercüme desteği alınmıştır. 7-12 yaş grubunun arkadaşlarından destek alarak kendilerini daha iyi ifade ettikleri gözlemlendiği durumlar için 2' li veya maksimum 5' li grup görüşmeleri de yapılmıştır.

3.5. Verilerin Çözümlenmesi

Öncelikle araştırma verilerini oluşturan ses kayıtları yazıya aktarılarak analize hazır hale getirilmiştir. Her bir görüşme metni detaylı bir şekilde okunarak araştırmacı tarafından fenomenolojik kodlama ile çözümlenmiştir. Çözümleme dört aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada görüşme metinleri üzerinde açık kodlama- ön kodlama yapılmıştır. İkinci aşamada araştırma soruları kodlarla ilişkilendirilerek eksenler oluşturulmuş, üçüncü aşamada oluşturulan eksenler bağlamında temalar belirlenmiştir. Son aşama ise "öz" e ulaşılmaya çalışılmış, fenomenin değişmeyen özleri ve yapısı açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

3.6. Araştırmacının Rolü

Fenomenolojik araştırmalarda, araştırmacının üzerinde çalışılan fenomenle ilgili tüm bilgi, düşünce, tutum, değer ve ön yargılarını analiz sürecine yansıtmaması son derece önemlidir. Araştırmacının duygu ve düşüncelerinin farkında olarak kendini paranteze alması gerekir. Bu bağlamda araştırmacı kendi bilgi ve anlam dünyasını mümkün olduğunca geriye almıştır ve araştırmanın tek amacı görüştüğü bireylerin anlam dünyaları, değerleri, deneyimleri, duygu ve düşüncelerini keşfetmek olmuştur. Araştırmacı, Ulubey – Önder Mahallelerinde yaşamasından dolayı araştırması sırasında çeşitli gözlemlerde yapma fırsatı bulmuştur. Fakat araştırmada mülakat tekniği kullanıldığı için yapılan bu gözlemler direk olarak araştırmaya dahil edilmemiştir.

3.7. Geçerlik ve Güvenirlik

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik diğer tüm bilimsel çalışmalarda olduğu gibi araştırmanın en önemli ölçütlerinden birisidir. Bu ölçütler inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlık ve teyit edilebilirlik kavramları ile nitel araştırmalar da kabul görmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2013:264-274; Yemenici, 2017:167). Araştırma sırasında bu ölçütler azami ölçüde gözetilmiştir.

Araştırmacı, araştırmasında geçerlilik ve güvenilirliği sağlamak için çalışma yapılan grubun kültürünü ve görüşlerini anlayabilmek adına görüşmeyi yeri geldikçe derinleştirmeyi göz ardı etmemiştir. Görüşme öncesinde katılımcılar araştırma süreci hakkında ayrıntılı bilgilendirilmiştir. Bununla birlikte dilediklerinde araştırmadan ayrılma imkânlarının olduğu ve yalnızca gönüllü olarak araştırmaya devam edebilecekleri belirtilmiştir.

Araştırmada aktarılabilirliği sağlamak adına araştırma sürecine ilişkin ayrıntılı tasvirler yapılmıştır. Katılımcıların nasıl belirlendiği, veri toplama aracı, verilerin nasıl toplandığı ve çözümlendiğine dair ayrıntılı açıklamalarda bulunulmuştur. Çalışmanın her aşamasında veri toplama araçları, çözümleme ve raporlama teyit edilebilirlik açısından şeffaf biçimde aktarılmıştır.

4. BULGULAR VE YORUM

4.1. Savaş, Göç ve Din

Bu temada Türkiye' ye göç etmiş Suriyeli bireylerin göç ve savaş esnasında neler yaşadıklarını ve dinin bu sürece etkilerini anlamak adına katılımcıların iç dünyaları sorgulanmış, hisleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Buradaki amaç Türkiye' de geçici koruma statüsü altında barınan Suriyeli bireylerin Türkiye' deki din eğitimini deneyimlemeden önce nelere şahit olduklarını anlamak, tecrübelerini ortaya çıkarmaktır.

Bu bağlamda, Suriyeli yetişkin ve çocuklara yönelttiğimiz; "Hem savaş hem de göç gibi iki zorlu hayat deneyimi geçirdiniz, bu süreçte neler yaşadınız bize bahsedebilir misiniz?", "Bu süreçte yaşadığınız en yoğun duygular nelerdi?", "Bu süreç sizde nasıl izler bıraktı? Tarif edebilir misiniz?", "Bu süreçle nasıl baş ettiniz?", "Baş ederken en çok güç aldığınız şeyler nelerdir?", "Türkiye ile ilk karşılaşmadaki hisleriniz neler oldu?" gibi sorular neticesinde aşağıda oluşan 5 alt tema üzerinde yoğunlaşılmıştır.

4.1.1. Suriye' de Savaşı Yaşamak

Suriye' de yaşam savaşı verdiklerini dile getiren bireyler, ölüm, kayıplar, hastalık, okul, kaçırılma korkusu, gizli namaz, endişe, yoksulluk, açlık, işkence gibi daha birçok zorluğa göğüs germek zorunda kaldıklarını anlatmışlardır. Bu süreçte yetişkinlerin en çok korktukları ve Türkiye' ye gelme sebebi olarak da belirttikleri konu çocukları olmuştur. Onların her an "ölecekler mi" korkusu ya da kaçırılacaklar endişesi göçe karar vermelerinde en büyük etken olmuştur.

"Çocuklarım yaşıyor mu?"

SEE: Ama bombaya ben alıştım. Niye? Çünkü her gün burası orası sıkıntı yok… Ama ben düşünüyordum belki 1 dakika sonra ben eve geleceğim. Benim çocuklar hep ölmüş…para mara, ekmek biz istemiyoruz her gece ben bakıyorum çocuklar yatıyorlar tamam bitti…"

SKY2: Çok kötü bir hayat oldu. Çocuklar ölüyor, bombalar. Kadınlar ölüyor. Yani bizim hayatımız elimizde değil. Yani akşam uyuyoruz ama kulağımız bomba

gelecek, ölecek miyiz? Korku var. Çocuklar çok hastalık oldu. Sarardılar. Sarı oldular, korkudan.

SEY1: Çocuklardan başka endişelendiğim bir şey yoktu. Savaştayken çocukların hepsi okuyordu. O yüzden çok endişeli. Bomba gelecek mi okula. Okulda bir şey oldu mu diye.

Çocuklarının öleceği korkusuyla bir hayat süren Suriyeli yetişkinler bir yandan da sevdiklerinin kaçırılma endişesiyle karşı karşıya kalmışlardır. Ölümün kaçırılmaktan daha iyi olduğunu söyleyen bazı Suriyeli yetişkinler olsa da orada yaşam savaşı verdiklerini her fırsatta dile getirmişlerdir.

"Geri Dönecekler mi?"

SKY2: En çok hissetmek oğlumu kaybedersem. Bu en zoru. Her gün yaşıyorum ama korkuyorum benim oğlum kaybolacak, benim kız kaybolacak…

SKÇ5: …Benim ablam okula gidiyor. Okulda bomba atıyorlar. Annem korkuyor geri gelecek mi?

SKY1: Tamam hepimiz bir gün ölecek ama ne olacak. Baba alıyorlar anne alıyorlar acaba bize ne olacak…

SKY3: iş çok zor çalışıyorlar. Yani kim işe gidiyorsa bir daha dönecek dönmeyecek bilmiyoruz.

Bir enkaz sonrası, en azından sevdiklerinin cesetlerine ulaşmak ve kaybetmemek için ya da hayatta kalan akrabalarını bulmak için bir arada yaşadıklarını dile getiren Suriyeli bireyler sevdiklerini kaybetmeme uğruna ekmek dahi almaya gitmediklerinden bahsetmişlerdir.

SKÇ5: "…Benim amcalarım herkes aynı evde oturuyoruz. Eğer öldük aynı yerde ölüyoruz. Bir kişi kaybetmek istemiyoruz. Çünkü taşlar altında oluyoruz ya bazen kaybediyoruz. Eğer bir kişi yandı bulamıyoruz."

SKY2: Ekmek almaya korkuyorduk. Ekmek sırasına gittiğimizde bomba atıyorlar. Ekmek almaktan korkuyoruz. O yüzden biz gitmiyor ekmek almaya. Çünkü bizim canımız daha kıymetli. O yüzden ekmeksiz kaldık. Bazen yemeksiz kaldık.

Sevdiklerinin eve ekmek almak için gidip geri gelemeyecekleri korkusu, gece çocuklarının kaçırılma korkusu, anne- babalarının esir edileceği endişeleriyle günlerini geçiren Suriyeli bireyler "Yarın ne olacak?" kaygısıyla yaşamlarını sürdürmeye çalışmışlardır. Aynı zamanda yaşadıklarının etkisiyle bu süreçte çok hastalandıklarını, psikolojilerinin bozulduğunu da ifade etmişlerdir.

"Yarın ne olacak?"

SKY1: O zaman savaş çıktı ben çok korktum hasta oldum hiç uyumadım. Bir hafta bir saat uyumadım yemek yemiyorum hiç.

SKY2: Ben hasta oldum. Korkudan sıkıntıdan tiroit kanseri oldum. Türkiye' ye geldik troitleri aldılar. Ben Suriye' de öğretmendim. Ama şimdi sesim az çıkıyor hastalıktan sebep yapamıyor öğretmen.

SEE1: "…yarın ne gelecek biz bilmiyoruz yani psikolojim çok bozuk…"

SKY1: O zaman çok zor hep bomba geliyor aileden kaçırıyorlar…Esed geliyor askerler geliyor bazıları alıyorlar kötü şeyler yapıyorlar belki bize de yaparlar.

Yetişkinlerle birlikte aynı acı ve dramları yaşamaya mecbur kalan Suriyeli çocukların yetişkinlerden daha çok korku ve endişelere sahip olduklarını söylenebilir. Her an yeni kayıplar verecekleri kaygısıyla psikolojileri yıpranan çocuklar, Suriye' de savaştan dolayı göçebe bir hayat sürmenin fiziksel zorluklarını da yaşamışlardır.

"Göçebe Hayat"

SEE1: Biz zaten çok taşındık 6 ay bir köy de biz oturduk başka köye 2 ay başka yere çok taşındık yani.

SEÇ1: Biz çok göçtük. Suriye' nin içinde çok göçtük. Sonra Hatay' dan Ankara.

SKE2: İlkten Türkiye gelmedik biz. Kaç köy gezdik. Baktık savaş her yerde sınıra yakın yerlere gittik. Yaşanmaz burada denilen yerlerde yaşadık. Çocuklar yazık soba yok, ekmek yok… Ama ölmediler ya şükür. Bir görsen toprak evler her yerden fare çıkıyor çocuklar ısıracak hastalık kapacaklar hiç uyumadı hiç…

Suriyeli yetişkinlerin de bahsettiği üzere çocuklar birçok maddi ve manevi kayıplar görmüş hem psikolojik hem fiziksel birçok hastalığa göğüs germek zorunda kalmışlardır. Bir çocuk olarak savaşta neler hissettikleri ile ilgili olarak SKÇ6' nin ifadeleri durumu çarpıcı bir şekilde açıklamaktadır.

"Bir çocuk olarak savaşı yaşamak?: "Çocukluğum her şeyim bitti"

"SKÇ6: En çok çocukluğuma üzülüyordum… savaş çıktığı için çocukluğum her şeyim bitti yani….Bir de kardeşlerim de çok küçüktüler. Çocukluğundan hiçbir şey bilmiyorlar, görmediler, her zaman savaş her zaman bombalar, her zaman can pazarı."

SKÇ7: Korkuyoruz, korku. Şimdi evimiz yıkıldı hiçbir şey kalmadı.

SKÇ1: Çok sıkıntı var. Şiddet çok.

Çocukluğunun yanı sıra, anne, baba, dede, kardeş, teyze gibi birçok yakınını gözleri önünde kaybetmiş olan çocuklar aynı zamanda bir o kadar değer verdikleri arkadaş ve okullarını da kaybetmişlerdir.

"Artık okul yok"

SKÇ7: "…. Okulumuz yıkılıyor. Biz oynuyoruz böyle bir bomba çıkıyor, yıkılıyor. Çocuklar önümüzde ölüyorlar"

SKY1: O sene savaş çıktı 6 çocuk var baba alamadı diplomayı. Üniversite o sene olmadı. Sonra baba aldı diploma ama üniversite gidemedim çok karıştı savaştan dolayı. Biz bıraktık köye gittik bir şey yapamadım orda.

SKÇ5: Ben en çok anne baba kaybetmek korktum. Benim gözüm önünde arkadaşlarım öldü. Okulda çok kişi öldüler. Gördüm halen hatırlıyorum…

SKÇ7 ve SKÇ5' ünde ifade ettiği üzere anne, baba, akraba ölümü ya da kaçırılmasının yanı sıra okul ve arkadaşlarından da ayrılmak zorunda kalan çocuklar o zor anları halen unutamamışlardır. Ortaokul ve lise çağı çocuklarda daha sık gördüğümüz bu durum arkadaş ve okul kavramlarının o yaş grubu için önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Gözlerinin önünde ölen arkadaşlarının ve çocukların, Türkiye' de sürekli akıllarına geldiğini dile getiren SKÇ5, SKÇ7 derslerde Türk arkadaşlıkları gördükçe

Suriye' yi hatırladıkları ve Suriye' deki arkadaşlarının o hallerini hiç unutamadıklarını dile getirmişlerdir. SKÇ6' nin savaşla birlikte çocukluğunu da kaybettiği ifadesi ise bir insanın yaşamında en etkili olduğu dönemin nasıl yıkıldığını gözler önüne sermektedir.

SEÇ2: Bizim evimiz yanında bomba attılar. Ben çok korktum.

SEÇ3: Bombanın gelmesi.

SKÇ6: …kardeşlerim de çok küçüktüler. Çocukluğundan hiçbir şey bilmiyorlar, görmediler, her zaman savaş her zaman bombalar, her zaman can pazarı.

SEÇ3, SKÇ6, SEÇ2' ün ifadelerin de anlaşılacağı üzere savaşın izleri çocuklarda halen devam etmektedir. Türkiye' ye geleli en az 4 sene olmasına rağmen 7-8 yaşında olan çocuklar dahi savaşın birçok izini halen taşımaktadırlar. "Orada savaşı gördüğünde ne hissettin, en çok seni üzen şey neydi" sorularına yanıt veren ilkokul çağındaki çocukların genellikle bomba ve uçak kavramları üzerinde durmaları dikkat çekicidir.

"Siz Yaşamadınız Bunlar Biz Çocuklar Yaşadık."

SKÇ5: Ben bazen konuşuyor yurtta. Anlatıyor onlara. Türkiye de öyle oldu Suriye' de gibi sen ne yapacaksın? Diyorlar "biz ülkemizi çok seviyoruz sizin gibi yapmayacağız. Kötüler söylüyor siz elinizle yaptınız." Bazıları diyorlar dua ediyorlar, "İnşallah olmasın diye". Ben de dua ediyor inşallah olmasın diye ama ben diyor siz yaşamadınız bunları biz çocuklar yaşadık**.** Yani öldüler gördüm benim gözlerimle.

SKÇ5: Biz çok korkuyoruz babam ve amcama da bir şey olursa.

Böyle bir ortamda oyun oynama, dışarı çıkma haklarının da ellerinden alınan çocuklar Suriye' de hapis hayatı yaşamışlardır. Savaşın bir çocuk için çok büyük kayıplara mal olduğunu anlatmaya çalışan SKÇ6 ve SKÇ5 "…siz yaşamadınız bunları biz çocuklar yaşadık…" ifadesiyle durumu çarpıcı bir şekilde özetlemektedirler.

SEÇ4: Bizde dışarı çıkmak yasaktı. Savaştan önce de sonra da.

SEÇ1: Dışarı hiç çıkmıyorduk. Yasaktı. Akşam dokuzda yasak. Havalar her zaman ses var bomba. Her bir yolla gittiğimizde çevirme var. Her mahallede.

SKÇ7: Evden çıkmıyoruz. Şimdi babam işe gidiyor ya korkuyoruz inşallah geri döner…

Son olarak ise savaş mağduru Suriyeli mülteciler savaşın ancak yaşandıktan sonra anlaşılacağı, göründüğü gibi ya da konuşulduğu gibi olmadığını dile getirmişlerdir.

SKE2: Savaş tek kelime ama çok şey… Siz yaşamadı bilemez. Bazıları kızıyor, anlamıyor. Ama olsun inşallah anlamazlar çünkü yaşayan biliyor…

SKY3: Savaş çok zor bir şey. Kim yaşadı kim duydu gibi değil kim konuşuyorsa siyasette ben böyle yapacağım, söyle yöneteceğim. Türklerde çok duydum Türkiye' de Allah korusun savaş olursa gitmeyeceğim. Bizde böyle çok konuştuk çok söyledik gitmeyeceğiz diye ama kim savaş gördüyse başka bir şey yapıyor yani konuşmak başka yaşamak görmek başka.

Yukarıda ifade ettiğimiz üzere Suriyeli yetişkin ve çocukların yaşadıkları derin acılar savaşın insan hayatına verdiği büyük zararları bir kez daha gözler önüne sermektedir.

4.1.2. Sınır Çizgisi – Yeni Hayat Çizgisi

Bu alt temada ortaya çıkarılmak istenen savaşın zorlu sürecinden geçmiş Suriyeli bireylerin göç yolculuğunda neler yaşadığı ve hissettiğidir. Mülakat esnasında "Şimdi Türkiye sınırındasınız. Arkanızda Suriye, bir adım ötenizde Türkiye o an ne hissettiniz?" sorusu sorulmuş Türkiye sınırına geldiklerindeki ilk hisleri sorgulanmıştır.

Göç yolculuğunun çok zor ve unutulmaz acılar taşıdığını, sınırda zor anlar yaşadıklarını ve çok korktuklarını dile getiren Suriyeli bireyler tek isteklerinin güvenli bir yere gitmek olduğunu belirtmişlerdir. Güvenli bir yere gitmenin sevincini yaşayan Suriyeli mülteciler için artık "Türkiye sınırı", "yeni hayat çizgisi" olmuştur.

"Güvende olmak"

SEY1: Güvenli bir yere gidiyor. Güven var diye sevindik

SKÇ6: O zaman yani hiçbir şey bilmiyordum. Sadece güvenli bir yere gitmek istiyordum.

SKY2: Yol çok uzun oldu. Ne zaman huzurda olacağız bilmiyoruz ama çok istiyoruz huzurda olmak.

"**Artık savaş yok: Çocuklar bir daha korkmayacak."**

SKÇ1: Artık savaş yok böyle oturuyoruz kafamız başka bir yere gitmiyor orada oturuyoruz şimdi bomba gelecek. Şimdi sadece savaş olmadığı için rahat hissediyoruz kendimizi.

SEE1: Hamdolsun. Şimdi çocuklar yatacaklar uçak yok bomba yok hiçbir şey yok. Ben rahat olacağım.

SKY2: Çocuklar bir daha korkmayacak. Huzurla yaşayacağız.

"Korkuyla değil huzurla öleceğiz"

SKÇ5: Yani ölmeyeceğiz. Allah bizi öldürecek her yerde ama korkma kalmadı. Huzur hissediyoruz. Evet öleceğiz ama korkula değil huzurla ölmek.

Türkiye sınırını geçen Suriyeli bireyler güvenlik hissi, Türkiye' de savaşın olmaması ve korku ile değil huzur ile ölümü bekleyecekleri sevincini yaşadıklarını ifade ederek neler hissettiklerini anlatmaya çalışmışlardır.

4.1.3. Yabancı Olmak – Daha Yabancı Olmak: Cami ve Ezan

Mülakat esnasında Türkiye' ye giriş yapan Suriyeli yetişkinler ve çocukların Türkiye' ye girdiklerinde ilk ne hissettiklerinden bahsetmeleri istenmiştir. Onları Türkiye' ye iten sebepler, ülkelerini bıraktıklarındaki ilk hisler ortaya çıkarılmış, bir mülteci- geçici korunma statüsünde olan Suriyeli için Türkiye de olmanın anlam ve değeri sorgulanmaya çalışılmıştır.

Cami ve Ezan: "Müslüman olmak"

Türkiye' de İslam dininin varlığından dolayı kendilerini daha rahat ve daha az yabancı hisseden Suriyeli mülteciler, başka bir ülkeye gitmeme nedenleri arasında İslam' ın etkisinden de bahsetmişlerdir.

SKE1: Burada İslam olduğu için rahat oldum. Müslüman yani. Türk Arap kelimesini sevmem bu ayıp

SKY1: … Tamam ben şimdi iyi ama ablam meselen çok zor yaşıyor. Hatta bazen Almanya düşünüyor. Ama gitmeyecek. Çünkü buradan Suriyeli gitti ya yine aynıymış. Hem daha yabancı orda Müslüman yok cami yok ezan yok. Burada iki camiye gidiyor.

SKE2: Hani biz Türkiye bilmiyor iyiler kötüler bizi mülteci alacaklar ne yapacaklar. Ama dedim Allah var. İnşallah yani iyi olacak. Allah var Türkiye de ezan var sabah sesi muhteşem ezan. Dedim en önemli şey Türkiye Müslim.

Huzurun, rahatlığın ve aidiyet hislerinin ortak dini değerlerin sayesinde oluştuğunu ifade eden SKE1, SKY1 ve SKE2 dinin göç alan bir ülke için önemini göstermektedir. Ortak dini değerlerin yanı sıra akrabalarının Türkiye' de olması ve Türk kültürünü kendilerine daha yakın olduğu düşüncesi de Suriyeli mülteciler için Türkiye' yi daha anlamlı hale getirmiştir.

SEE1: Herhangi bir şeyden korkmadım. Osmanlı tarihini ben iyi biliyorum. Hatta Türkiye coğrafyasını iyi biliyorum. Türk kültürünü biliyorum. Her şeyi Türkiye hakkında ben okudum geldim. Ben yabancı değilim ama dil sıkıntı. Sadece dil. Ama her şey iyi oldu.

SEE1: …ben başka kitaplar okudum. Ben tarih biliyorum. Tarih benim sevgilim yani.

SKY4: Ben Suriye' de iken başka bir şey anladım buraya geldim başka bir şey gördüm televizyonda farklı şeyler çıkıyor buraya geldim çok farklı. Tesettürlü kadınlar var çok var maşallah…

4.1.4. Savaşın Anlamı

Savaşa dini bir anlam yüklendiğinin görüldüğü bu kategoride Suriyeliler için savaşın bir imtihan ve kader olgularını ifade ettiği görüşmüştür. Katılımcılar orada "mazlum" oldukları Allah' tan şehit olmayı diledikleri ve bu süreçte dine daha çok yaklaştıklarını dile getirmişlerdir.

SKE1: İnsan ölümü gözünün önünde görünce Allah' a daha çok bağlanıyor. Yani dinimizi tuttuk elimizde silah yok bir şey yok zaten.

SKY2: Dinimizi daha sarıldık. Daha güçlendi.

SKY1: Biz başta çok hasta olduk. Ama dedik Allah. Yani biz mazlum.

SKÇ5: "Bomba atıyorlar. Biz abdest alıyoruz namaz kılıyoruz. Yani Allah bizim canımızı alacaksan sen bizi masum al. Şehit yap. Her zaman Kuran okuyoruz. Bombalar var. Ben oturuyorum Kuranı Kerim okuyorum. Annem dua ediyor."

SEE1: …. Yani kaza kader ben inanıyorum. Ben biliyorum Allah böyle istiyor. Ama çözüm zaman gelecek ki ben bilmiyorum. Allah bilir. Niye bütün dünya bize düşman? Çünkü Allah' ın hikmeti var hangi hikmeti ben bilmiyorum. İnancım düşmedi yani.

Bu süreçte dualarında artış olduğunu söyleyen Suriyeli yetişkin ve çocuklar sahip oldukları inanç ile hayata bağlandıklarını, savaş ve açlık gibi zorluklarla dinin buyruğu olan "sabır" kavramının etkisiyle başa çıktıklarını anlatmışlardır. Çocuklar dualarında daha çok savaşın bitmesini ve ailelerine zarar veren kişilerin ölmesini dilemişler.

SKÇ3: İnşallah ölürler.

SKÇ4: Allah' ım savaş yok, dövmek yok, rahat lazım. Âmin yarabbi böyle söyledim.

SKY1: … Biz önceden sadece misafirliğe gidiyorduk ya sadece iyisini görüyorduk kötüsünü görmüyorduk. Yani herkes öyledir. Ama birlikte oturmaya mecbur olduk, 5 aile birden bir odada oturuyoruz. O zaman her şey gördük, açık oldu. O zamanlar çok sabrettik. Gıybet filan kötü öğrenmiştik. Orda uyguladık sabrettik

SKY1: "Allah resulü nasıl sabretti. Meselen yemek yok oruç tuttu bizde öyle yaptık… Normal hayatta bizim kahvaltı vardı çok güzel. Ama savaşta sadece yağ, ekmek… Bazen o da yok. Ama sabrettik. Yemek yok oruca niyetlendik."

Yukarıdaki ifadelerde de görüleceği üzere bir Müslüman Suriyeli için savaşın anlamı "imtihandır". Yaşadıkları bu zorlu süreçleri inancın etkisiyle atlatmaya çalışmışlardır. "Yemek yok bizde oruç tuttuk." Gibi ifadelerden de anlaşılacağı üzere oruç tutarak sevap kazanma bilinci açlığa dayanma gücünü arttırmıştır. Aynı zamanda birçok aile tek göz

odada yaşama zorunluluğundan doğan problemlere sabır kavramı ile katlanmaya çalışmıştır. Buradan da anlaşılacağı üzere genelde inanç duygusunun özelde ise İslam inancının savaş ve göç gibi zorlu deneyimleri atlatmada önemli bir yerinin olduğu ve zorluklara dayanma gücünü arttırdığı söylenebilir.

4.1.5. Savaş ve Göç Sonrası Hayata Bakış: Savaşın İzleri

Bu temada Suriyeli yetişkin ve çocukların savaş ve göç sonrası hayata olan bakışları anlaşılmaya çalışılmıştır. "Hayatta en çok neye önem verirsiniz?", "Suriye' de gelecekle ilgili neler hissediyordunuz şimdi neler hissediyorsunuz?" gibi sorular sorulan Suriyeli yetişkin ve çocukların savaş ve göç sonrası hayata dair bakışlarında ve beklentilerinde değişimler olduğu söylenebilir.

"Gelecek Düşüncesi"

SEE1: …Suriye' de o zaman ben ne hissettim? Gelecek yok benim hayatım bitti…

SKE1: Suriye de gelecek için her şey yapıyorduk. Ama şimdi düşünmüyor. Niye çünkü Suriye de savaş geldi her şey gitti. Gelecekte gitti.

Savaş ile birlikte geleceklerinin de yok olduğunu söyleyen SEE1 ve SKE1' in yeni bir göç zorunluluğunun gelecek kaygılarını arttırdığı gözlenmektedir.

SEE1: "…şimdi sen Türk vatandaşısın bu sizin memleketiniz. Çok düşünüyorsun gelecek için bizim geleceğimiz nerede? Bugün ben buradayım yarın belki sizin devlet dedi hadi ülkene git. Ben ne yapacağım bir şey yapamayacağım. Türkler burada okuyorlar sonra gelecek ne belki biz Avrupa' ya gittik o zaman okumak hep boş. Ben burada ne yapacağımı bilmiyorum. Küçük bir örnek vereceğim ben ve sen beraber bir köyde oturuyoruz. Sen taş buluyorsun bu taş lazım ev lazım ben bina yapacağım 2-3 bina… Çocuklarım için bana bu taş lazım. Ben bugün burada yarın belki başka memlekette. Bu sebeple Savaş bizim hep aklımızda gitmiyor.

Gelecek planlarında umutsuzluğun gözlemlendiği bazı Suriyeli yetişkinler, burada bir savaşın çıkmasıyla ya da Suriye' ye isteyerek ya da zorunlu gitmelerinin ardından tekrar nasıl bir yaşam kuracakları endişelerini taşımaktadırlar. Bazı Suriyeli yetişkinler ise, Türkiye' den gönderilme ya da vatana dönme isteklerinden dolayı gelecek için maddi

anlamda birikim yapmak istemektedirler. Bunun yanı sıra artık gelecekten bir beklentilerinin olmadığı sadece çocuklarının iyi olması ve okumasını isteyen Suriyeli bireyler de mevcuttur.

SKY2: "Savaştan önce ev istiyordum. Ev almak istiyor. Oğullar üniversiteye girmesini istiyor. Şimdi büyüdüler. …Bir tek çocuklar için okul okusun istiyor."

SKE3: Biz tekrar Suriye' ye dönecek istiyor. Suriye' den gelirken her şey orda kaldı savaş aldı hepsini. Şimdi param olursa biriktirmek istiyor niye çünkü Suriye de bizim bir şey kalmadı nasıl hayat sürecek

SEY1: Çocukları okutmayı çok seviyor. Bide onların mutluluğunu çok isterim.

Hayata dair beklentileri ve geleceğe dair düşüncelerinde savaşın izleri gözlemlenen Suriyeli bireylerin artık hayata olan bakışlarında da savaşı hatırlatan unsurların varlığından söz edilebilir. Bazen yıkılan bir evde bazen ağlayan bir çocukta bazen bir asker görünce bazen ise bir arkadaşta savaşın derin izlerini hatırlayan Suriyeli göçmenler hayatı savaşın ve göçün verdiği gözlerle görmektedirler.

SKE1: … uçak görünce korkuyorduk masanın altında oturuyorduk uçak görünce korkuyoruz…

SKY1: Aslında bir şey yapmıyorlar ama Jandarma biz asker korkmuşuz. Sonra belki ailemizi alacaklar. Bizim asker gibi yapacaklar belki.

SKÇ5: Benim arkadaşlarım öldü. Arkadaşlar gördükçe konuştukça aklıma geliyor. Özlüyor.

SKY3: Benim hep aklımda hocanın bize hep sorduğu çok para buldunuz ne yapmak istersiniz? Ben Suriye' ye dönmek istiyorum her şey yıkıldı bir daha yapmak istiyorum. Çünkü burada yıkılan evleri görünce hemen Suriye' yi hatırlıyorum.

Kısa bir süre, Suriyeli 4-10 yaş arası çocuklara Kur' an dersi veren SKY1 ve 4-6 yaş Suriyeli ana sınıfında derslere devam eden SKE2 ise çocukların sohbetlerinde ya da oyunların da savaşla ilgili kavramlara rastladıklarını dile getirmişlerdir.

SKY1: …Mesela 5 yaşında çocuk bomba görüyor bomba bomba diyor ama ne demek aslında bilmiyorlar. Mesela benim dersimde ben bazen duyuyorum çocuklar konuşuyor. Böyle bomba geldi uçak böyle yaptı.

SKE2: Ben bazen görüyor oyun oynarken uçaklar, bombalar oynuyorlar. Ben Suriye deyince boomm diyor.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere savaş ve göç sonrası hayatlarında birçok değişim yaşayan Suriyeli mültecilerin hayata olan bakışları da değişmiştir. Çocukların da son derece etkilendiği savaş ortamı onların hayatı diyebileceğimiz oyunlarına işlemiş, kimi zaman da aralarındaki sohbet konusu olmuştur.

Bunun yanı sıra savaş ve göç sonrası hayatlarında olan değişimlerin bunlarla sınırlı kalmadığını, özellikle çocukların buradan ayrılırken tekrar bir travma yaşayacaklarını dile getiren SKE2, çocuklar için bu durumun çok zor olduğunu ifade etmiştir.

"Tekrar tekrar yaşanacak travmalar"

SKE2: Benim bugün Iraklı bir çocuğum Türkiye' den ayrılıyor. Aile dönüyor tekrar. Çok zor oldu ayrılamadık çok ağladı. Bir düşünsene buraya geldi zor alıştı zaten şimdi tekrar gidiyor. Onun için başka yer. Hep bir travma…

Korku ve endişelerle yeni bir hayata başlayan çocuklar, tekrar tekrar alıştıkları ortamdan koparılmanın verdiği güçlüklerle de başa çıkmaya çalışmaktadırlar. Onlar için ilk başta yabancı olan bir ortama alışmışken tekrar yabancı hissedeceği bir ortama gidecek olmak zorlu bir deneyimdir.

4.2. Türkiye' de Suriyeli Olmak

Bu temada savaş ve göç gibi iki zorlu deneyimi yaşadıktan sonra Türkiye' ye sığınan Suriyelilerin Türkiye ile ilk karşılaşmalarındaki deneyimleri üzerinde durulmuştur. Türkiye de bir Suriyeli olmanın anlam ve değeri irdelenmeye çalışılmış, göç ettikleri yerde nasıl hissettikleri anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

4.2.1. Hayatın Zorluğu

Savaş ve göç yaşayan Suriyeli bireyler bu temada Türkiye' ye geldikten sonra yaşadıkları deneyimleri anlatmışlardır. Maddi manevi bir boşluğa düştüklerini dil bilmemenin onlar için ne kadar zor olduğunu dile getirmişlerdir.

"Senin dil bana başka bir dil"

SEE1: Dil sıkıntı. Anlaşmak yok dil yok en büyük sıkıntı bizim için dil. biz mesela camiye gidiyoruz benim yanımdaki kim mesela Türk Kürt bilmiyoruz. Biz hep Müslümanız aynı kültür her şey aynı ama dil farklı…

SKY2: Dil bilmiyor. Çok öğrenmek istiyor. Kursa gitmek istiyor ama müsait değil. Yemek yapacak çocuklar okul gelecek. Bir yere gitmek istiyor ama gidemiyor. Çünkü Türkçe bilmiyor. Bir kişi istiyor yanımda. Meselen yolda yürüyor. Türk bakkalı girmek istiyor ama giremiyor. Soru sormak istiyor bu ne kadar bilmiyor. Utanıyor ben.

SKY3: Buraya geldik yaşadık çok zor yaşadık. Yani kim buldu bir komşu biraz tercüman yaptı biraz iyi yaşadı kim bulmadı tercüman çok zor yaşadı.

Dilin önemini vurgulayan Suriyeli yetişkinler, dil bilen ya da çabuk öğrenen Suriyelilerin yaşam şartlarının daha hızlı düzeldiğini dile getirmişlerdir. Dil bilmediği için dışarı çıkmaya utanan SKY2 kendini sosyal hayattan mahrum bırakmayı tercih etmiştir. SKY3 ise Türkçeyi az da olsa bildiğini fakat yanlış anlaşılmaktan korktuğu için çok konuşmamayı tercih ettiğini, bu yüzden de daha çok Suriyelilerle yakınlık kurduğunu dile getirmiştir.

SKY3: Türkçeyi çok iyi bilmiyorum. Bazen yanlış anlıyorlar beni bazen de iyi anlıyorlar bir kere biri bana boş ver dedi boş ver ne demek anladım bir kere ablası bana bir şey sordu ben de boş ver dedim üzüldü birden. Hocama sordum yok olmaz öyle dedi. Ben konuşmak çekiniyor o yüzden.

"Kimlik Karmaşası - Akraba Yanı"

İş ve barınma konusunda büyük sıkıntı yaşadıklarını dile getiren Suriyeli bireyler burada bulundukları konum ile Suriye' de bulundukları konum arasında kalarak büyük bir kimlik karmaşası yaşamaktadırlar.

SKE3: Benim eş Suriye' de mühendis ama burada pidecide çalışıyor. Ben Suriye' de sınıf öğretmeni ama burada 3 senedir para almadan Kur' an kursunda Suriyeli öğrencilere ders veriyor. Yani ben orada her şeyken, burada hiçbir şey…

Türkiye' de kendini vasıfsız hissettiğini ve Suriye' deki saygınlığını kaybettiğini düşünen SKE3 hem maddi hem manevi yönden "ben orada her şeyken, burada hiçbir şey" ifadeleriyle kimliğine olan kayıpları ifade etmiştir. Suriye' de İngilizce Öğretmeni iken Türkiye' ye geldikleri ilk zamanlar inşaatta çalışmak zorunda kaldığını dile getiren SEE1 bu durumun bozuk olan psikolojisini daha da kötüye götürdüğünü dile getirmiştir. Ayrıca çok az ücretle sürekli çalıştırıldıklarını ifade eden Suriyeli bireyler Türklerin düşündüğü gibi Suriye' ye göre daha rahat hayat sürmediklerini anlatmaya çalışmışlardır.

SEE1: Öncesi çok zor 6 ay ben çalıştım inşaatta sitelerde çok çalıştım. Psikolojim zaten bozuk ama umut vardı.

SKE1: Suriyeli işçiler gördüğümde keşke Suriye' ye dönebilsek diyorum sürekli çalışıyorlar ama ücretleri çok az onları gördüğümde de böyle diyorum.

Dil, iş ve kimlik karmaşasının yanı sıra barınma ile ilgili büyük sorun yaşadıklarını dile getiren Suriyeli bireyler bütçelerine göre ev bulamamaktan, kendilerine verilen evlerin yaşam şartlarına uygun olmamasından yakınmaktadırlar. Ayrıca birçok ailede bir arada oturmak zorunda kalmalarından kaynaklı sorunlar yaşanmaktadır.

SKY1: … benim abla var ya ev çok kötü. Rutubet, halen kömür. Ablam doğalgaz istiyor vermiyorlar Suriyeliye vermiyorlar. Şimdi abla ev değiştirecek ama çıkamıyor kışın çok zor. Suriyeli ev vermek istemiyorlar. var meselen ama 700, 600. E ablam maaş zaten 400

SKE3: Bizim evler çok kötü yapılandırma olacakmış Türk komşular çoğu gitti. Ama kalanlar kira 300 biz veriyor 500.

SKY2: Geldik buraya evimiz yok. Amcalarının yanında oturuyor. 7 çocuk var bende. Onlar da çok kalabalık. Ve biz olduk çok kişi o yüzden rahat yok.

Akraba yanı -birçok ailenin bir odada kalması gibi durumlar- Türkiye' ye gelen hemen hemen her Suriyeli ailenin ilk ortak hikâyesidir. Fakat bu hikâye barınmanın yanı sıra daha başka sorunları da ortaya çıkarmıştır. Bunlar kalabalık ailelerin bir arada tek

odada kalmalarından doğan rahatsızlıklar, maddi sıkıntıların artması, nüfus fazlalığından kaynaklı kız çocuklarının erken yaşta evlendirilmesi, çocuk veya kadınlara yapılan aile için istismarlar şeklinde söylenebilir.

4.2.2. Ülkemi İstiyorum: Önceki Hayata Duyulan Özlem

Savaştan kaçan ve ülkelerinden zorunlu olarak ayrılan Suriyeli bireyler her ne kadar burada savaştan kaynaklı sorunları yaşamasalar da ülkelerine duydukları özlemi her fırsatta dile getirmektedirler. Suriye' den gelemeyen aile bireylerini, dört bir yana savrulan akrabalarını ve vatanlarını özlediklerini ifade etmektedirler.

SKÇ7"…biz oraya dönmek istiyoruz çok dönmek istiyoruz ailemizi bir daha görmek... 10 yaşındayım buraya geldim ama şimdi ben tanışmıyorum onlarla."

SKÇ6: … Buraya ilk geldiğimizde annem hissetti ki ailesini bir daha göremeyecek 2 aydan sonra ailesi buraya geldi. Çok korku hissettik."

SKY1: Benim abi var Suriye' de Esed elinde. En çok onu düşünüyor…

SKÇ1: Çok güzeldi, küçükken yaşadığımız her şey güzeldi. Şimdi ailemiz, teyzem başka bir yere gitmiş. Teyzem Suriye' de kalıyor yani ayrıldık."

Savaş bittikten sonra genel olarak geri dönme isteği olan Suriyeli bireyler burada ne kadar rahat etseler de vatanlarının başka olduğunu belirtmişlerdir. Savaş olmadan önce çocukluğunu çok güzel yaşadığını dile getiren SÇ1 arkadaşlarını ve çocukluğunu özlediğini ifade etmiştir.

SKÇ1: Çok güzeldi, küçükken yaşadığımız her şey güzeldi…bu savaş olmayınca çok güzel yaşardık."

SKY3: Benim hep aklımda hocanın bize hep sorduğu çok para buldunuz ne yapmak istersiniz? Ben Suriye' ye dönmek istiyorum her şey yıkıldı bir daha yapmak istiyorum. Çünkü burada yıkılan evleri görünce hemen Suriye' yi hatırlıyorum.

SEE1: Savaş biterse Esad giderse. Ben burada kalmayacağım... Vatan yani vatan. Türkiye daha iyi. Ama vatan başka.

SEY1: Savaşta olsa vatandaydık. Mecbur geldik yani istemedik…

SKÇ6: Suriye' de her şeyi alabilirdim. Türkiye' ye gelince her şeyi alamadım.

SKY1: …burada bir şey yapmıyorlar çok iyi ben bir şey demiyor valla ama eski telefon senin telefon gibi farklı mı farklı ondan yani.

Bunun yanı sıra nadir de olsa Türkiye' de kalmak istediklerini hatta vatandaşlık aldıkları için artık vatanlarının burası olduğunu Suriye' ye dönmek istemediklerini belirten Suriyeli yetişkin ve çocuklar da mevcuttur. Burada kalmayı tercih eden Suriyeli yetişkinlerin temel kaygılarının Suriye' de savaş bitse dahi eski hayatlarını bulamayacakları korkusu olduğu belirlenmiştir. Onlara göre Suriye savaşın derin izlerini uzun süre silemeyecektir. Suriye artık özlem duydukları Suriye olmaktan çıkmıştır. Oraya gittiklerinde sil baştan hayata tutunmaya çalışacakları, çocuklarının eğitimlerinin tekrar bölüneceği ve onları oraya bağlayan akraba ve komşularının artık olmayacakları düşünceleri Türkiye' de hayatlarına devam etme arzusuna dönüşmüştür. Ayrıca Suriye' ye döndüklerinde tekrar Esad' ın zulmüne uğrayacakları, adam öldürmeye zorlanacakları korkusu devam etmektedir.

SEY1: Suriye' ye geri dönmemiz şimdi çok zor. Ben şimdi geri gitsem beni askeriye alırlar. Ben askerlik bitirdi normalde ama. Esed alıyor zorla. Çok zorluk var askerde. Onu öldürcen bunu öldürcen çok zor yani.

SKY2: Şimdi Suriye' ye dönmek istiyor ama benim komşu aynı komşu değil. Biz vatandaşlık aldık. O yüzden bura benim memleketim oldu. Suriye gibi yani. Suriye gidecek ziyaret için sadece.

SKY3:. …bazen gitmek istiyor ama bizim akrabalar aynı değil. Başkaları var. Başka ülkelerden geldi.

Türkiye' de kalmak isteyen gençlerin ise buradaki hayata artık alıştıkları, arkadaşlarının ve hayatlarının artık burada olduğu Suriye' ye gittiklerinde yeniden bir hayat kurmanın zorluğunu yaşayacaklarını bu yüzden de burada kalmak istedikleri anlaşılmıştır.

SKÇ6: Ben tam tersi burada kalmak istiyorum. Çalışmak, üniversiteyi kazanmak…. Benim arkadaşlar burada oldu hayat burada oldu artık.

SKÇ7: Burada okullar var anlıyorum öğretmenlerimi çok güzel şey var burada. Bilmem nasıl bir daha döneceğiz

4.2.3. Değişen Algı: "Herkes Kötü Değil."

Bu temada Türkiye' ye geldikten sonra belirli bir düzen kurmaya çalışan mülteci göçmenlerin "Mahalleli ile ilk karşılaştıklarında ve sonrasında neler hissettikleri, neler deneyimledikleri" anlaşılmaya çalışılmıştır. Kabul görmeme, ötelenme gibi olumsuz bazı söz ve yaptırımlara zaman zaman maruz kaldıklarını dile getiren Suriyeli bireyler bu söylem ve davranışların canlarını çok yaktığını, bazı insanların Suriyelilerin buraya isteyerek değil zorunlu olarak geldiklerini göz ardı ettiklerini ve bu durumun onları çok üzdüklerini dile getirmişlerdir.

SKY3: …ben hastaneye gidiyorum bir hemşire yani bana kötü davranıyor ne zaman siz döneceksiniz? Niye siz buradasınız? İlk defa çok ağladım çok üzüldüm. Niye güzel konuşmuyorsun niye öğrenmiyorsun diye. Ben ona diyorum o kadar kolay değil.

SKE1: …birçok kişi Suriyelilere Siz Neden buraya geldiniz diyor. Hadi ülkenize dönün diyorlar. Ama biz buraya isteyerek değil zorunlu geldik bunu anlasınlar yani.

SKY2: Biz onla konuşmuyor bir şey demiyor o bağırıyor. Bizi diyorlar "Edepsiiz"

SKÇ5: Biz Türkiye ye geldik ya yani Suriyeliler iyi var kötü var. Türkler de öyle. Bazen diyorlar Suriye ye git Suriye ye git. Biz diyoruz ülkemizde huzur yok burada istemiyorlar bizi. Nereye gideceğiz yani öyle diyoruz… Biz üzülüyoruz. Çok üzülüyor. Çünkü bizim vatanımız değil.

Bu söylem ve davranışların bazı Suriyeli bireyler ve çocuklarda olumsuz düşünce ve davranışlara neden olduğunu dile getiren SKY1, bu durumların karşılıklı yanlışlara sebep olduğunu ifade etmiştir.

SKY1: Bazen biz çok kırılıyoruz yani biz değil çok şükür ama bazen Suriyeli kadınlar dua ediyorlar "İnşallah aynı sizde görürsünüz yani biz ne gördük sizde görecek". Çok üzülüyorlar çok canları yanıyor söylüyorlar. Yani bence böyle olmamalı. Yani Suriyeli kadın böyle söyledi yanlış Türk kadın öyle söyledi yanlış.

“Şimdi bende bir oda dolu sende de bir oda dolu biz kardeşiz.”

Her şeye rağmen Türklere minnet duyduklarını dile getiren Suriyeli bireyler, Türklerin çok misafirperver, yardımcı ve merhametli olduklarını da ifade etmişlerdir.

SKE1: Tüm Türk komşular bize yardım etti bizi hoş karşıladılar biz buraya geldiğimizde hiçbir şeyimiz yoktu bir ev arıyorduk hemen bulduk yani komşular Türkler sayesinde hemen bulduk. Bir de çok yardım ettiler yani.

SKY2: Sizin ülkenizde bizi kabul ettiniz çok teşekkür ediyoruz. Bazı Türkler bazı komşular bizi nefret ediyor. Eğer bizi gördü çok bağırıyor. “Siz napıyorsunuz burada ya siz git Suriye” çok bağırıyor Doğantepe’ de.

SKY1: Çok misafirperver Türkler. Biz emin olduk ama bazen yanlış çıkar. Yani Türkler çok yardım ettiler. Yani meselen biz Türkiye ye geldik bayan lokale gittim. Biz geldik Şubat oraya gittik. Ablamla ben harfler (Türkçe harfleri öğrenmek için kursa gitmek) almaya. Ama kadınlar ihtiyar oturuyorlar çok iyiler çok şükür.

SEE1: Benim komşu o çok fakir ama her şeyi o evinden verdi. Ben onun evine gittim ev boş. Niye abi? Sen kardeşim. Şimdi bende bir oda dolu sende de bir oda dolu biz kardeşiz.

Hem olumsuz hem olumlu birçok deneyimlere şahit olan Suriyeli bireyler Türkiye’ de zamanla değişen bir algının olduğunu düşünmektedirler. Bunun nedenini ise, artan göç nüfusu ve bazı kültür farklılıklarının ortaya çıkması olarak belirtmişlerdir. Değişen algıdan kastın, ilk başlarda Suriyeli mültecilere daha çok acıma duygularını barındırırken şimdilerde yerini bunalmışlık ve tahammülsüzlüğe bıraktığını söylenebilir.

“Kültür Farkı”

SKY1: O zaman bu Suriyeli iyidir çok güzel davranıyorlar maşallah. Ama maalesef şimdiiii…. Mesela bizim mahalle sokak hiç durulmuyor. Bize bile babam yasak koydu. Çok kötü yani sende gördün.

SEE1: Bura aynı oldu Halep. Haklılar yani bizde sevmiyor. “Küçük Halep” diyorlar. Çok kalabalık oldu kötüler çoğaldı.

SKY1: …Tamam haklılar Suriyelide kötü var ama herkes değil meselen bazıları çocuk bakmıyorlar ben biliyorum evet ama hepimiz değil.

SKY1: Çok Üzülüyor. Kızıyor. Meselen şu yukarıya Suriyeliler için sağlık ocağı açılmış gaziye. Hep dolmuşla Suriyeli kadınlar çıkıyor çocuk var. Yani hasta doktor gidecek. Gezmeye değil yani mecbur çıkıyorlar. Ben duyuyorum bazen kadınlar bak bak Suriyeli çıkıyorlar hep dışarı çocuklarla filan konuşuyorlar. Ben etkilenmiyorum bunlardan ama biz gezmeye gelmedik buraya.

SKY3: Her ülkede kötü insanlar var. Şöyle istiyoruz Suriyeliler kötü demesinler. Bir de temizlikte, bazı kadınlar temizlik yapmıyor falan filan Türkler gibi değil ama hepsi değil yani. Suriyelilerin hepsi değil kim bilmek istiyorsan kapı kapı aç ev ev gez mesela duyuyorlar diyorlar Suriyeliler de temizlik yok. Suriyeliler hep pis falan öyle değil var her ülkede karışık bir şey var ama hepsi değil.

SKY1: Yani meselen çocuk. Bizim orda yürüyor 5 tane çocuk en az 5 meselen. Ama burada yürüyor abooo 5 çocuk. Meselen bizim Suriyeli sokakta korkmuyor yolda güvenlik var rahat. Yani kaza çok az. Ama burada aynı Suriyeli hiç korkmuyor. Karşıya geçmek istiyorlar hiç korkmuyorlar. 4 yaşında 5 yaşında çocuk hiç korkmuyorlar. Ama Türkiyeli böyle bakıyor yanlış ama bize yanlış değil. Çünkü orda öyleydi. Meselen sizde 5 yaşında çocuk bebek gibi. Bizde 5 yaşında ama daha büyük gibi.

SKÇ5: Hayat her yer her şey farklı. Nasıl dicem yani kahvaltı ekmek, yemek farklı. Siz daha büyük evleniyor biz küçük. Siz burada çok ziyaret etmiyor akraba. Ama biz Suriye de her gün amcamı ziyaret ederiz. İkinci gün ikinci amcama gidecem. Yani her gün birine gidecez. Akraba ziyareti farz Allah yazdığı için.

SKY1 ve SEE1' in söylemlerinden de anlaşılacağı üzere Suriyeli sayısının artması ile birlikte ortak yaşama kültüründe sorunlar daha da artmış gözükmektedir. Gezme kültürü, çocuk sayısı ve bakımı, akraba ziyaretleri, sokak adabı ve temizlik kültürü gibi bazı konuların SKY1, SKY3, SKÇ5' ün ifadeleriyle, Türk gelenek ve göreneklerine hitap etmemesinden kaynaklı sorunlar oluşturduğunu söyleyebiliriz.

"Karşılıklı Mağduriyetler"

Aniden yeni bir toplum ve yeni bir kültür ile karşılaşan Türkiye için de zor bir süreç olan bu durum, TKKE2' ninde ifadelerinden anlaşılacağı üzere karşılıklı mağduriyetlere neden olmuştur.

TKKE2: Bizim için de zor oldu. Bir anda mahallelinin üzerine saldılar gibi herkes şaşkın. Karşılıklı mağduriyetler söz konusu.

TKKE1: İlk zamanlar Suriyeli sayısı daha azdı. Acıma duyguları ağır bastı. Çok yardım yapılıyor. Fakat mahalleli zamanla tepkili oldu. Biz burada yabancı gibi olduk.

TKKE1 ve TKKE2 karşılıklı mağduriyetlerle birlikte Türklerin Suriyelilere olan yardımlarından bahsetseler de Suriyeli mültecilerden yararlanmaya çalışan bir kesimin de varlığından söz etmektedirler. Özellikle dezavantajlı grup olarak görebileceğimiz kadın ve çocuklardan yararlanmaya çalışan güçlü bir kesimin varlığını gözler önüne sermektedirler.

SKY1: Ben çok korkuyor kaçırılacak. Zübeyde Hanım hastane varya oraya gittiğimde bir adam sürekli peşimde. Arkamdan geliyor. " Ben seni eve bırakayım" diyor. Ben çok korktu sonra öğrendim ki kaç arkadaşıma aynı yapmış. Bazen yolda arabadan gençler bağırıyor "sen şimdi yol bilmezsin, gel seni bırakalım." Ben çok duyuyor şu kız kayboldu bu kayboldu.

TKKE2: Tamam Türkiye ani bir şekilde göç hareketliliği ile karşılaştı. Açıkçası hazırlıksızdık. Karşılıklı yardımlaşmalar olsa da iki tarafta da birbirine zarar vermek isteyenler oldu. Kimsesizlerden, maddi sıkıntılardan, kadın ve çocuklardan beslenen büyük bir kesim oluştu. Suriyeli oldukları için kiralar arttırıldı, işçilerin yevmiyelerinden kesildi. En kötüsü de şuan benimde tanıdığım ve bildiğim birçok çocuk uyuşturucu tacirlerinin elinde. Çaresizlikler fırsat bilindi. Bu çocukların aileleri yok, özellikle seçiliyorlar. Poliste biliyor. Bağımlılıklar arttı. Küçük kızlar ailelerin maddi imkânsızlığı kullanılarak dini nikahla yaşlı adamlarla evlendiriliyor. Düğün masrafı olmasın ya da kimsesiz yazık diye Suriyeli gelin alan ailelerde var. Ama evliliklerde biraz sorunlar çıktı mı boşanma konusunda daha rahatlar… Yol iz bilmediği için yolda kandırılıp kaçırılan çok kadın ve çocuk var. Suriyeli kadın- kız tacirliği hat safhada … Ne diyebilirim ki…

SKY1: Türkler Suriyeli kız ile evlenmek istiyorlar. Teklif onlardan geliyor. Tamam evleniyorlar bende evlendim ama bazıları bakıyorum hemen talak. 3 ay oldu talak ama olmaz ki sizde boşamak çok kolay.

Özellikle kadın ve çocukların mağduriyetlerinden yararlanma, hemen hemen her toplumda karşılaşabileceğimiz erken yaşta evlilikler, kadın ve çocuk tacirliği, uyuşturucu tacirliği gibi sorunlar mülteciler için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Türk aileler kendileri için de var olan ama Suriyeli mülteciler ile artan bu tehditten son derece endişelidirler. Artan kanunsuzluklar ile mahallelinin tepkileri de büyümüştür.

4.3. Örgün Eğitim Deneyimleri

Bu ana tema Örgün eğitimde Suriyeli öğrenci ve eğitimcilerin yaşadıkları sınıf deneyimleri, Suriyeli çocuk ve gençlerin Türk arkadaşları – öğretmenleriyle deneyimleri, Suriyeli eğitimcilerini ele almaktadır.

4.3.1. İlk Hisler

Savaş ve göç gibi iki zorlu deneyimi yaşamış çocuklar bu temada Türkiye' de okula ilk başladıklarındaki hislerinden bahsetmişlerdir. "Sınıfa girdiğinde ilk ne hissettin" sorusuna cevap veren Suriyeli çocuklar ve gençler bilmedikleri bir yerin verdiği tedirginlik ve korkudan bahsetmişlerdir. "Tanımadığım insanlar var", "Annem yok babam yok, Türklerle uyucam onlarla", "Sınıfı bilmiyordum" gibi ifadeler ile tedirginliklerin boyutunu anlatmaya çalışmışlardır. Bununla birlikte korku ve tedirginliğin dil öğrendikçe azaldığını ve kısa bir sürede alıştıklarını dile getirmişlerdir.

"Tedirginlik – Korku"

SKÇ2: Korktum. Öğrenememekten korktum. Türkçe bilmediğim için.

SEÇ3: Korktum. Çok korktum. Hiçbir şey bilmiyordum…Tanımadığım insanlar var o yüzden

SKÇ1: Hepsi Türk ben Türkçe bilmiyorum. Az biliyorum. Ben anlamadım hocam dedim. Biraz sonra ben söylemedim.

SKÇ4: Ben korktum. Sınıfı bilmiyordum.

SKÇ4: Konuşamadım. Ben geldim sosyal dersi var. Hoca sordu adın ne söyledim Hatice Soyadımı sordu o kadar.

SKÇ5: Ben hiçbir şey bilmiyor. Merhaba bilmiyor. Korktum. Annem yok babam yok. Türkler uyucam onlarla. Sonra bir Türk öğretmen geldi. Biraz sohbet etmeyi öğrendik. Merhaba, nasılsın öğrendik. Sonra bir ayda iyileştik, Türkçe öğrendik. Korku azaldı. Sevindik

SEÇ4: İyiler yani Türkçe bildiğim için bir tedirginlik yoktu.

Yukarıda belirtilen ifadelerden de anlaşılacağı üzere dil öğrenmek büyük oranda bulundukları zorlu süreci aşmalarına fayda sağlamıştır. SKÇ5' ünde ifade ettiği üzere dil öğrenmek onlar için iyileşme ve korkunun azalmasında önemli bir etkendir. Bunun yanı sıra korku ve tedirginliği yaşamayan aksine yeni bir dil öğreneceği için sevindiklerini ifade eden öğrenciler de araştırmamıza dâhil olmuşlardır.

"Yeni bir dil"

SKÇ8: Ben çok memnun. Yani Türkçe öğrenecek. Arkadaşlar Türkçe olacak sevindi.

SKÇ7: ... Çok güzel başka bir dil öğrenmek, Türkçeyi.

SEÇ1: Her bir dil bir insandır. Öğrendiğiniz dil başka insan olursunuz.

SKÇ8, SKÇ7, SEÇ1' nın dile getirdiği üzere yeni bir dil öğrenmenin bilincinde olan çocukların okul ile ilk deneyimlerinin korku ve tedirginlikten uzak olduğu söylenebilir. Bu çocukların aileleri ile de yapılan mülakatlar sonucunda baba ya da annelerinin İngilizce, Fransızca öğretmeni olmaları dikkat çeken ayrı bir husus olmuştur.

SKÇ8: Annem İngilizce öğretmeni, o dedi ki önce dil öğren, dil her şeydir.

SKÇ7: Annem dedi yeni bir dil öğreneceksiniz bu harika bir şey…

SEÇ1: Babam ilk geldik dedi "bir dil bir insandır". Dili güzel öğrenin ki rahat edin. İnsan demek dil demektir.

Bu durum yeni bir dil öğrenmede ailenin etkisini gösterdiği gibi hazır bulunuşluklarının olduğunu da düşündürmektedir. Zira dil öğrenme konusunda düşüncelerini sorduğumuz gençler yukarıda da görüleceği üzere yabancı dil eğitimi veren

aile bireylerinin dil konusundaki düşüncelerini paylaşmışlar, kendi düşüncelerini de aynı tarzda ifade etmişlerdir.

SEÇ4: Ben anlamadığım ders olunca babama soruyorum. Babam Fransızca öğretmeni olduğu için anlatıyor her şeyi. Hocalar yazınca en çok o zaman anlıyorum.

SEÇ1: Vardı tedirginlik ama biraz. Abimgil yanımdaydı ya abime güveniyordum. Abim de bilmiyordu ilk Türkçe.

Araştırma sırasında dil konusunda hazır bulunuşlukları olan çocukların buna paralel olarak daha özgüvenli bir tavır sergiledikleri de saptanmıştır. Bu çocuklar "Türkiye' ye ilk geldiğinizde ne hissettiniz "sorusuna da cevap olarak benzer yanıtlar vermişlerdir. Diğer yandan yabancı olmak, kimseyi tanımamak, nasıl konuşacağım kaygılarıyla sınıfa giren çocukların genel olarak uyum konusunda okulun ilk yıllarında zorluklar çekseler de yeni bir dil öğrendikleri için mutlu oldukları söylenebilir. Aynı zamanda SEÇ1 güvendiği bir insanın yanında olmasının da tedirginliğini azalttığını belirtmiştir. Diğer bir yandan SEÇ4' nin ifade ettiği üzere derste kullanılan yazı metodunun yeni bir dil öğrenenler için olumlu katkılarının olduğu söylenebilir.

4.3.2. "Beni etkileyen bana değildi, arkadaşımaydı…"

Bu temada Suriyeli öğrencilerin – öğrencilerle ve okul ile ilgili deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. İlkokul ve ortaokul çocuklarında okul deneyimlerinin daha çok öğretmen odaklı olduğu görülürken, lise gençlerinin arkadaş odaklı olduğu görülmektedir.

"En çok arkadaşım için üzüldüm."

SKÇ6: En çok beni etkileyen bana değildi arkadaşımaydı. 10. sınıfta ben Türkçeyi biliyordum arkadaşlarım Türkçe bilmediği için onlarla alay ediyorlar bazı küfürler söylüyorlardı onlar Türkçe bilmediği için anlamıyorlardı ben onu onlara çevirdiğim an çok üzülüyorlardı ve hocalara gittiğimde hiçbir şey demiyorlar. Onlar da çok üzülüyorlardı ben de onlarla üzülüyordum."

SKÇ7: "…şimdi sınıftan çıkıyoruz geliyorlar çantamı alıyorlar atıyorlar biz geliyoruz bir şey yapmıyoruz."

SKÇ6: Arkadaşımın bir olayını anlatayım mesela. Çantasına yemek koyuyor… Bir de Türkçeyi çok iyi bilmiyor sevmedikleri için yemeklerini alıyorlar çantasını karıştırıyorlar, kitaplarını yırtıyorlar. Bazen öyle Suriyeliler birbirlerine Türkler birbirlerine. Benim okulum karışık.

SKÇ8: Sinirlendiren arkadaşlar oldu. Bana diyorlar Suriye' ye git Suriye' ye git. Ama ben hiçbir şey yapmadı onlara. Üzülüyor ben.

Okul ve sınıf ile ilgili algılarının, okulda ve sınıfta yaşadıkları süreçlerin etkisiyle şekillendiği gözlemlendiğinde Suriyeli gençlerin kendilerinden ziyade arkadaşlarına olan kötü davranışlardan daha çok etkilendikleri görülmüştür. SKÇ6' nin de bahsettiği üzere ötelenme ve aşağılanma duygusuna maruz kalan Suriyeliler arkadaşları adına daha çok üzülmektedirler.

“Okulumu seviyorum.”

Her şeye rağmen okula gitmeyi sevdiklerini, Suriye’ de okulları yıkıldığı için okula karşı özlem duyduklarını dile getiren Suriyeli çocuklar okumayı ve meslek sahibi olmayı arzulamaktadırlar.

SEÇ4: Ben okulu seviyor. Öğrenmeyi seviyorum. Gezmek çok seviyor. Başka yerlere gitmek ülkelere gitmek. Tarihi şeyleri çok severim.

SKÇ2: Suriye' de çok savaş var çok sıkıntı var. Ama buraya geldim çok rahat. Burada okul var.

SKÇ7: Şimdi biz Suriye' den çıktık buraya geldik artık hiçbir şeyimiz yok. Sadece mesela benim hayallerim var doktor olmak…Burada okullar var anlıyorum öğretmenlerimi çok güzel şey var burada…

SEÇ2: Ben doktor olmak istiyor.

Sınıf içerisinde arkadaşlarıyla birçok deneyim yaşayan Suriyeli gençlerin özellikle Lise 10-11. sınıftan sonra Türklerle yakın arkadaşlıklar kurdukları, hatta birbirlerine sahip çıktıkları belirlenmiştir. Bunun Türkçeyi öğrenmekle ve artık kendilerini ifade edebilmekle yakından ilgisi olduğunu düşünmektedirler. Türk arkadaşlarının dürüst olduklarını ve bu yönlerini çok sevdiklerini, aralarındaki güven duygusunun arttığını yakın arkadaşlıklar kurduklarını dile getirmişlerdir.

“Artık sahip çıkıyorlar.” – “En çok dürüst olmalarını seviyorum.”

SEÇ1: …Çok iyi anlaşıyoruz. İlk başlarda biraz zorlanma oldu tabi. Türkçeyi bilmezken. Ondan sonra kolay oldu alışmamız kültür filan.

SKÇ7: Artık sahip çıkıyorlar… Geçen hafta bir kavga oldu müdüre çıktı onlar bana kavga etmedi dediler. Yani sen etmedin bizimle dediler. Ama ben onunla kavga ettim.”

SKÇ6: Bazı Türk öğrenciler bize kötü şeyler yapıyorlardı biz bir şey yapmadık sustuk onlara her zaman gülümsüyorduk hoş bir şeyler konuşuyorduk o zaman anladılar biz kötü değiliz diye böyle yani daha çok ilişkimiz oldu yakınlaştık.

SKÇ2: İyi olduğu için iyilik yaptığı için seviyorum

SKÇ6: En çok dürüst olmalarını seviyorum.

4.3.3. "Öğretmenimi Çok Seviyorum"

Bu temada Suriyeli ilkokul, ortaokul ve lise çağındaki çocukların Türk ve Suriyeli öğretmenleriyle olan deneyimleri incelenmiştir.

Suriyeli çocukların Türk öğretmenleri ile olan deneyimlerinin çoğunlukla Suriye' ye göre çok daha iyi olduğunu söyleyebiliriz. Her ne kadar okulda olan kavgalar ve dil bilmemenin verdiği başarısızlıklardan yakınılsa da Suriyeli çocukların okulu sevmesinde öğretmenlerinin onlara olan sevgi ve ilgisi yadsınamaz derecede görülmektedir. Özellikle ilk ve ortaokul öğrencileri için büyük etken olan bu durum veliler için de güven oluşturmuştur.

"Ona güvenirim."

SKÇ8: ... Ben müdürü çok sevdi. Her gün sabah geliyor "Lübni Lübniii" diyor gülüyor, ben çok sevdi.

SEÇ4: Bana hoca çok iyi davranıyor. Sınavda eksik not aldım mı bana soruyor sen bir daha yapmak ister misin diye. İstersem hoca bana kâğıt veriyor buna çalışacaksın der. Bu sınav bu kâğıttan çıkacak der. Ahmet çalış hafta sonu yapacağım seni sınav der.

SKÇ1: Onu çok severim, güvenirim. Bir derdim olsa anlatırım.

SEÇ1: Öğretmenlerimizden bazıları hatta çoğu diyebilirim Suriyelilere iyi davranıyorlar. Sınavlar da onların dili fazla olmadığı için benim için değil de bazı Suriyeli arkadaşlarım için sınavları daha çok kolaylaştırıyorlar. Ayrım filan yapmıyorlar. Hatta Suriyelilere daha çok anlatmaya çalışıyorlar tekrar ediyorlar anlamadıkları için. Bir kere iki kere üç kere olsun yani kaç kere olursa olsun anlamadıklarında tekrar ediyorlar anlatmak için…hatta bazı öğretmenler Suriyelileri daha çok seviyorlar sahipleniyorlar.

Yukarıdaki ifadelerden de görüleceği üzere öğretmenlerin sahiplenici ve anlayışlı tavırlar sergilemesi, onlarla şakalaşması, derslerde yardımcı olmaları Suriyeli çocukları mutlu eden ve buradaki öğretmenleri sevmeleri dolayısıyla dersleri sevmelerini sağlayan büyük bir etken olmuştur. Aynı zamanda Türk eğitimcilere güvendiklerini belirten Suriyeli çocuklar bir dertleri olduğunda rahatlıkla bazı öğretmenleriyle konuşabileceklerini de dile getirmişlerdir.

"İlgi ve Sevgi"

SKÇ7: Burada rahat bırakıyorlar öğrenciyi ne istiyorsan yap. Suriye' de böyle yapacaksın böyle yapmayacaksın çok kızıyorlar.

"SKÇ1: Sadece deftere yazdırıyorlardı bitti. Ama çok kızıyorlardı. ...Suriye' de öğretmen mesela kardeşim konuşuyor hemen dövüyor."

SEÇ2: Benim müdür sabah görüyor vurmuyor ama İstiklal marşı gülüyor vuruyor.

"SKÇ4: …. Ben sosyali çok seviyorum, matematik sevmiyorum. Matematik hocam çok vuruyor. Ne zaman bir dakika derse geç kaldım vuruyor."

Suriye ile buradaki öğretmenlerini karşılaştıran öğrencilerin ortak noktasını "şiddet" kavramı oluşturmaktadır. Özellikle Suriye' de öğretmenlerin çok fazla şiddet uyguladığı, ufak şeylere dahi kızdıklarını belirten Suriyeli çocukların buradaki öğretmenleri sevme nedenlerinden biri de Türk öğretmenler tarafından böyle davranışlara maruz kalmamalarıdır. Fakat bunun yanı sıra az da olsa burada da şiddete uğradıklarını söyleyen SKÇ4 ve SEÇ2 onlara vurmayan hocaları ve dersleri sevdiklerini dile getirmişlerdir. Buradan da anlaşılacağı üzere Suriyeli çocukların öğretmenlerle ilgili deneyimlerinin daha çok şiddet uygulayan ve uygulamayan olarak anlamlandırıldığı görülmektedir. Özellikle ilkokul ve ortaokul öğrencileri öğretmenlerini sevdikleri derecede dersi sevmekte ve derse daha ilgili olmaktadırlar.

4.3.4. Örgün Eğitimde Karşılaşılan Bazı Problemler

Bu temada Suriyeli öğretmenlerin örgün eğitim ile ilgili deneyimleri ve örgün eğitimde karşılaşılan bazı problemler irdelenmiştir.

"Sene Kaybı"

Suriye' de savaşın çıkmasıyla kapanan ve yıkılan okullar çocukların eğitim hayatını olumsuz etkilemiştir. Birçok çocuk okula devam edememiş ve eğitim hayatından geri kalmıştır. Türkiye' ye geldikten sonra ise yaşları ile uyumlu olmayan sınıfları okumak zorunda kalmışlardır. Bu durum eksik kalan eğitim hayatlarını tamamlamak adına olumlu olsa da yaşıtları ile birlikte olamadıkları için bazı sorunlara neden olmuştur.

SKÇ2: Benim adım Nuha. 15 yaşındayım. Okula gidiyorum… 5. Sınıf"

SÇ7: 13 yaşındayım 3' e gidiyorum

SKÇ3: Benim adım İslam. Yaşımda 12. 3. sınıftayım.

SEÇ4: …Lise 1' e gidiyorum. Anadolu İmam hatipteyim. 17 yaşındayım. Normalde lise 3 olmam gerekirdi.

Bazı Suriyeli gençler ya da çocuklar ise kimlik sorunları ya da dil bilmemenin verdiği çekincelerle eğitim hayatlarından geri kalmakta yahut başarısız olabilmektedirler.

SKY4: Burada gitmek istiyorum ama kabul etmiyorlar gidemedim. Türkçe bilmiyorum, kimlik yok Suriye' de gidiyordum.

SKÇ7: Türkçeyi anlamıyor biraz zayıf oluyor tembel oluyor."

"Erken Evlilikler – Kabul Görmeme"

Özellikle Lise bittikten sonra kızların evlendirilme eğilimi bazı kız çocuklarının okula devam edememesine, eğitim hayatlarının son bulmasına neden olmuştur. Bu durum Suriye' de evlilik yaşının Türkiye' ye göre erken olması, maddi imkânsızlıklar ya da dini kaygılarla açıklanabilir.

SKÇ1: Ben rahat etmek istiyorum, okula gitmek istiyorum. Ama şimdi çok sıkıntı var. Çocuktan dolayı. Ben okulu çok seviyorum

SKÇ5: Suriye' de genelde 15-16 yaş evlilik. Ben lise bitti evlendim. Neden böyle günaha girmesinler evlensinler. Misal ben bir erkekle konuştum benim baba yasak, döver. Ama ben okula gitmek çok istiyor. Ama eşim ben okutmam demiş babam kabul etmiş.

Ayrıca bazı yaşanan sıkıntılar ya da ön yargılardan dolayı okula kabul görmede zorluk yaşayan Suriyeli çocuklar ailelerin çekincelerinden dolayı okuldan alınmışlardır.

TKKE2: Bizim kursta çok Suriyeli çocuk vardı. Okula gitsinler diye çok uğraştım. Birebir gidip okullara yazdırdım. Fakat bazı okullardan şikâyet geldi. Veliler " bu çocuklar bitli" demiş. Bazı müdürler de okula Suriyeli çocukları almak zorunda olmalarına rağmen almak istemediler. MEB ile yazışmalar oldu. Zor da olsa yerleştirdik. Ama velilerin tepkileri, müdürlerin zorluk çıkarması bazı Suriyeli aileleri korkuttu. Çocuklarını okuldan aldılar.

"Disiplin"

Suriyeli eğitimciler Türkiye' deki eğitim sisteminde öğretmenin kolay bir şekilde suçlanabildiğini ve öğrencilerin bu kadar rahat davranabilmelerinin yanlışlığından söz etmişlerdir. Türk öğretmenlerin çok merhametli olduklarını fakat diğer yandan eğitim sisteminde bir disiplinsizlik olduğunu dile getirmişlerdir.

SEE1: Merhamet çok. Türkler çok seviyorlar. Ben bazen nefret ediyorum yani onlar yok çocukları çok seviyorlar sarıyorlar ben sarılmıyorum. Bit var onun öğretmenlerde bit var. Ben sarılmıyorum onlar temiz olmasa da seviyorlar.

SKY2: Burada teneffüs oluyor sadece yemek için (Beslenme saati). Burada eğer öğrenci yemediyse Türk öğretmenler yemek veriyorlar. Suriye' de önemli değil…

SEE1: Şimdi benim sınıfta ben şiddet de var ama ben daha seviyorum daha şaka yapıyorum her şeyi yapıyorum. İhtimam var. Bunlar benim çocuklarım ben vurmuyorum ama o ne zaman edepsizlik yaparsa hemen ayıp öyle yapma diyorum. Türkiye' de o yok daha rahatlar kim suçlu öğretmen suçlu kim haklı çocuk haklı bu hata.

SEÇ1: Burada öğretmenlerin filan kızma hakkı yoktu. Suriye de o kadar değil ama var yani.

Genel olarak Suriyeli öğrencilerin – öğretmenlerle ve Suriyeli eğitimcilerin- eğitimcilerle olan deneyimlerine bakıldığında sevgi ve ilginin ön planda olduğu görülmektedir. Fakat bunun yanında arkadaşlar arası kavga ve hırsızlık gibi olaylar

karşısında bazı öğretmenlerin ve öğrencilerin doğrudan Suriyeli öğrencileri hedef göstermesi gibi suçlayıcı tavırların da varlığından söz edilmektedir.

“Suriyeli çalmıştır.”

SKÇ1… okulda mesela bir hırsızlık olursa ya da bir şey olursa Türk öğretmenler hemen Suriyelileri suçluyor onlar yapmıştır diyor. Annem (SKE1) buna üzülüyor yani bazıları hiçbir şey yapmıyor iyi kişiler ama kötü bir şey olduğunda onları suçluyorlar,

SKÇ5: Yani ben küçükken. Büyükler var. Bana emrediyorlar. Yani onlar büyükler ben büyük sen her istediğimi yapacaksın. Bazen biraz hırsızlık oldu. Yani ben küçük olduğum için sen yaptı diyorlar. Sen hırsız diyorlar çünkü en küçük ben.

“Müfredat”

Suriyeli eğitimciler ve öğrenciler Türkiye’ deki okullarda müfredatın daha kolay olduğunu ve bunun yanı sıra bazı eğitimciler harcanan paraya göre bilgiden yoksun bir eğitim olduğunu savunmaktadırlar. Dolayısıyla Türkiye’ de daha çok imkân olduğu halde bilginin daha az verildiği düşüncesi Suriye’ ye göre eğitimin daha kolay olduğu algısına neden olmuştur.

SEE1: Türkiye çok masraflı okul için çok masraf veriyorlar ama çok az eğitim. Çok para eğitim az bu haram yani sizin okullar Avrupa' dan daha iyi masraf çok her şey çok her şey var maşallah. Suriye' de mesela biz ders verirdik. Bizde mazot yok hiçbir şey yok pencere yok çok soğuk her şey fakir ama çok çalışkan her sene mesela on bin doktor hoca yani Katar gidiyor, Suudi Arabistan gidiyor hep Suriyeli gidiyor. Sizin eğitim çok fakir. Hatta ben bazen düşünüyorum yani Türk devleti eğitim için askerden daha çok yardım veriyor.

SKÇ2: …çok ödev var burada az.”

“SKÇ7: Şimdi burada çok kolay. Suriye' de zor biraz matematik farklı bizden.”

SEE1: Suriye' de bizde şiddet var. Bina eski çok malzeme yok sıra yok fakir yani ama bilgi çok şiddet çok çalışmak daha zor orada sizin müfredat çok kolay bizim müfredat çok zor… Bazen Türk öğretmenlere soruyorum onlar maşallah diyorlar. Suriyeli öğrenciler çok zekiler. İngilizce’ de ve Matematik’ de.

“Artan Nüfus: Kavgalar ve Yaş Farkı”

Okul ve sınıf ile ilgili birçok tecrübe yaşayan Suriyeli çocukların en etkilendikleri ve üzüldüklerini belirttikleri konu, okullarında çok kavga olması olmuştur. Ötelendiklerini, alay konusu olduklarını düşünen Suriyeli çocuklar sadece Türklerle değil Suriyelilerle de kavga ettiklerini, neden böyle olayların olduğuna anlam veremediklerini dile getirmişlerdir.

SKÇ6: 9. sınıflar daha çok arttı. Suriyeliler 9. sınıflarda. Hep kavga var hep nefret var kötülük var. Bizim İyi ki böyle değil ama 9’ larda hep böyle. O yüzden bazı zamanlarda Türkler Suriyelilerden nefret ediyor bazı zamanlarda da Suriyeliler Türklerden nefret ediyor böyle yani.

SKÇ4: Bizim sınıfta ben Türkçe konuşuyorum gelip vuruyorlar siz gidin Suriye’ ye diyorlar. Türkiye' ye niye geldiniz diyorlar.

SKÇ2: … Suriyeli kız arkadaşlar güzel ama erkekler değil.

SKÇ4: Ben kızları daha çok seviyorum. Suriyelileri sevmiyorum. Ama erkekler vuruyor bize kızlar gelip söylüyor neden vuruyorsunuz diye.

Özellikle okulda Suriyeli öğrenci sayısının çoğalmasıyla Türk öğrencilerin daha kötü davrandıklarını belirten Suriyeli çocuklar aynı zamanda Suriyeli erkeklerin de çok kavgacı olduklarını dile getirmişlerdir. Bu durum okul nüfusunun artması ile açıklanabileceği gibi okulda farklı yaş gruplarının bir arada ders görmesiyle de ilişkilidir. Yaptığımız gözlemlerde savaştan dolayı eğitimine ara vermek zorunda kalmış gençlerin çocuklar ile birlikte ders görmesi artan okul nüfusu da göz önüne alındığında birçok çatışmalara sebep olmaktadır.

SEE1: 7 var 12 var 20 var hepsi aynı okulda.

SKÇ6: Bazen böyle beklemediğim şeyler oluyor mesela notlar düşük, bir kavga oluyor öyle şeyler olay olunca keşke bu okulda olmasaydım diyorum.

“SKÇ7: Şimdi okulumuzda çok Suriyeliler oldu. Burada okul varmış Suriyeliler için yıkılmış hepsi buraya geldi artık… Daha kötü oldu erkekler birbirleri ile kavga ediyorlar müdüre çıkıyorlar. Orada müdür kızdı bize artık kavga etmeyin dedi.”

SKÇ6: Kardeşimin Okulu da çok karışık Suriyeliler çok arttı okulunda. Suriyeliler Türklerden daha fazla oldu kızlar erkekler bir arada olduğu için çok daha böyle kavgalar çok karışık. Biz sadece kızlar olduğumuz için çok kavgalar yok yani ama orada büyük erkekler de olduğu için dövmek, kavga oluyor… O okulda Türkler Suriyelilerden çok nefret ediyor. Nedenini bilmiyorum.

"İsteyerek değil, zorunlu geldik."

SKE1: Ben istiyorum ki okullarda hocalar Türk öğrencilere öğretsinler ki biz buraya isteyerek gelmedik zorunlu olarak geldik bu konuyu daha çok öğretmelerini istiyorum"

Okullarda bu ve bunun gibi birçok sorunun azalması için çaba harcadıklarını belirten Suriyeli eğitimciler, SKE1' inde ifadelerinden anlaşılacağı üzere Türk hocaların öğrencilere buraya gelmelerinin zorunlu sebeplerden kaynaklandığını anlatmalarını istemektedirler.

4.4. Türkiye' De Din Eğitimi Deneyimleri

Bu ana temada Suriyeli yetişkin ve çocukların Türkiye de aldıkları din eğitimine dair deneyimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Öncelikle "din" kavramının onlar için ne ifade ettiği irdelenmiş, buna bağlı olarak din ve dini eğitim kavramlarının zihin dünyalarındaki yeri anlaşılmaya çalışılmıştır. Ayrıca din eğitimi adına gittikleri diğer kurumlar sorgulanmıştır.

4.4.1. Din, Din eğitimi ve Dini Eğitim Kavramları

Suriyeli yetişkin ve çocukların Türkiye' de din eğitimini nasıl deneyimlediklerini anlamak adına öncelikle Suriyeliler için din eğitiminin anlam ve önemi ortaya çıkarılmaya çalışıldı. Bunun için "Din, Din Eğitimi ve Dini Eğitim" kavramlarının anlam dünyalarında nelere karşılık geldiği, bu kavramların onlar için ne ifade ettiği sorgulandı. Özellikle din eğitimi kavramının dini eğitim kavramıyla aynı görüldüğü, hatta din eğitimi dendiğinde tam olarak ne sorduğumuzun anlaşılamadığı gözlemlendi. Genel olarak Suriyeli yetişkin ve çocuklar için din eğitimi dini eğitim, dini eğitim ise İslam üzerinden değerlendirilmiştir.

SKÇ2: Kur' an aklımıza geliyor

SKÇ6: Dini hikayeler anlatmak, onlardan bir ibret almak daha çok böyle namaza yaklaştırmak Kur' an ezberlemek Kur' an okumak.

SKÇ1: Kur' an, Kur' an dili çok güzel.

SKY1: Harfler mahreç önemli… Hadis, Kuran niye meselen Allah Rabbani var onlarda.

SKY2: Cehennem cennet. Meyve yiyecek. Sevap.

SKY3: Yani Müslüman olunca biz Hazreti Muhammed (sav) geliyor. Ben mesela bir günah yapmak istemiyorum hep doğru durmak istiyorum din için Kur' an için hadisler için doğru durmak istiyorum.

SKY4: Mutluluk geliyor.

SEÇ1: Peygamberimizin adetleri sünnetleri yaptığı şeyleri. Eskiden yaşanmış şeylerin hatırlanması. Sahabe. Saygılı durmak.

SEÇ4: Onların yaptığı şeyleri bizim de yapmamız gerekiyor. Bayram namazında bayram namazına gitmek. Cuma gününde cumaya gitmek. Namazları vaktiyle kılmak.

SEÇ4: Hayatımızı kolaylaştırıyor.

SEY1: Peygamberimizin hayatı.

SEE1: Önce ahlak sonra Arapça. Çünkü Arapça varsa anlamak var. Tefsir biraz zor.

Yukarıda SKÇ2, SKÇ6, SKÇ1, SKY1, SKY2, SKY3, SKY4, SEÇ1, SEÇ4, SEY1 ve SEE1' in ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Suriyeliler için din eğitimi Kur' an ve eğitimi, Hz. Muhammed ve hayatı, Sahabe hayatı, cennet ve cehennem gibi kavramları çağrıştırırken mutluluk, saygı, ahlak ve hayatı kolaylaştıran bir değer olarak da zihinlerinde anlam bulmaktadır.

4.4.2. Örgün Din Eğitimi Deneyimleri

Bu alt temada örgün eğitime devam eden ya da şu an devam etmeyen Suriyeli çocuk ve gençlerin örgün din eğitimi deneyimleri sorgulanmıştır. DKAB dersleri ve DKAB dersi öğretmenleri ile Kur' an dersleri ve öğretmenlerine ait deneyimler ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Örgün din eğitimine dair hisleri sorgulanmıştır. "DİKAB dersinde neler hissediyorsun?" sorusu yöneltilmiştir. Yapılan mülakat sonucu derslerde zaman zaman Arapça konuşan, İslam dinine ait kavramları sahiplenen, oyun ve etkinliklerle dersi süsleyen öğretmenlerin din derslerine olan ilgi ve sevgide rol oynadıkları görülmüştür.

"Etkinlikler"

SKÇ2: … benim öğretmenimi çok seviyorum.

SKÇ4: Din öğretmeni biraz ders yapıyor biraz oyun yapıyor…. Çok seviyorum…Suriye' de hep ders hep ders çalışıyoruz.

SKÇ3: Benim öğretmenim her zaman fotokopi veriyor.

SKÇ4, SKÇ2' nin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere çocukların örgün din eğitimine dair iyi hislerinin oluşmasında öğretmenlerin oldukça etkin olduğu açıkça görülmektedir. Derste çeşitli aktivitelerin yapılması onların dersi daha çok sevmelerine neden olmuştur. Bu durum örgün eğitimde okulu, arkadaşları ve dersleri sevmede öğretmenin rolünün ne denli etkili olduğunun bir başka örneğidir.

"Hikayeler beni çok etkiliyor"

SKÇ1: Hikâyeler mesela Hazreti Muhammedimiz demesi bizim gibi konuşuyorlar mesela.

SKÇ7: Çok güzel mesela bazen Arapça konuşuyorum."

Ortaokul ve Lise gençlerinde ise durum biraz daha farklılaşmaktadır. SKÇ1' in ifade ettiği "… bizim gibi konuşuyor…" ifadesi burada üzerinde durulması gereken bir konudur. Ders sırasında İslam' a dair ifadelerin sahiplenici bir tavır ile anlatılması ve kendi dillerine ait kelimelerin ders içinde kullanılması onlar için önemli bir konudur. İslam üzerinden ortak bir payda bulan SKÇ1 "… bizim gibi…" ifadesiyle aidiyet duygusu geliştirmiştir. Bu

durum bize gösteriyor ki derste kendinden bir şeyler bulan öğrenciler dersi daha çok sevmektedirler.

"Farklılıklar"

Lise gençlerinin bir kısmı ise Suriye' de edindikleri bilgiler ile burada edindikleri bilgilerin zaman zaman değişiklik gösterdiğini hatta bazı öğretmenlerin yanlış bilgi verdiklerini savunmuşlardır. Aynı zamanda Kur' an mahreçleri konusunda öğretmen ve Türk arkadaşlarının daha zayıf oldukları zaman zaman Kur' an harflerini yanlış telaffuz ettiklerine dair görüşler de mevcuttur. Suriyeli gençlerin verilen bilgilerdeki "yanlış"lık düşüncelerini irdelediğinde, mezhep farklılığına bağlı olarak farz- sünnet algısının Suriyeli gençlerce tam idrak edilemediği kanaati oluşmaktadır. SKÇ5' in ifadelerinde görüleceği üzere abdest uzuvlarını yıkamada sıraya riayet edilmesinin farz olduğu bilgisi mezhep farklılığına dayanan bir durum olmaktadır.

SKÇ5: Bazen bize yanlış anlatıyor. Biz doğrusu söylüyoruz. Mesela abdest almak söylüyor yanlış söylüyor. Biz düzeltiyor. Bizde önce el ağız burun yüz kollar sonra baş ama önce baş diyor biz düzeltiyor.

"SKÇ2: … bizde Mahreç daha güzel… yanlış okuyor."

SKÇ6: Yani okumalar farklı da konuyla ilgili hiçbir tartışma fark yok yani harfleri çıkarma da var mahreç konusunda. Türk arkadaşlarıma da öğretiyorum harfleri mahreci.

Bunun yanı sıra SEÇ1' nında ifade ettiği üzere Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin, öğrencilerin de ifade ettiği üzere farklılıkları anlayışla karşılaması ve öğrenciyi araştırmaya teşvik etmesi önemle vurgulanması gereken bir konudur.

SEÇ1: Hoca bazen yanlış söylüyor. Kitaptan söylüyorsa yanlış bir şey yok da. Çok nadir çok az oluyor. Yanlış söylüyor demekte doğru değil aslında bizim fikrimiz değişik onun fikri değişik olabilir. Mesela, Hz. Âdem yaşı küçükken dünyaya geldi diyor. Öyle mi geldi Hz. Âdem? Ben diyor hayır öyle gelmedi benim bilgim değişik sizin bilginiz doğru da olabilir yanlış da olabilir ama benim bilgim değişik dedim. Bana başka bir şey öğrettiler Hz. Adem ile ilgili büyüktü yani. Ben yanlış söylüyor hoca diyemem zaten. Benim bilgim yanlış olabilir hocam dedim. Kızma filan yok. O zaman seninki de yanlış benimki de yanlış olabilir diyor ikimizde o konuyu

araştırmaya başlıyoruz. Sonra konu açıldığında doğrusunu bulup konuşuyoruz. Araştırarak doğru çıkıyor.

4.4.3. Yaygın Din Eğitimi Deneyimleri

Bu temada Suriyeli bireylerin Türkiye' de yaygın din eğitimini deneyimleme biçimleri ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda "Türkiye de din eğitimi adına herhangi bir kuruluşa gittiniz mi? Seni oraya gitmeye iten sebepler nelerdi? Orası size ne hissettiriyor? Oradaki deneyimlerinizi tarif edebilir misiniz? Gittiğiniz yerde sizi derinden etkileyen, en çok dikkatinizi çeken ne gibi olaylar oldu? Bu olaylara dair anılarınızı anlatır mısınız? Bu ortamda çekindiğiniz, korktuğunuz, yapamadığınız şeyler var mı? Varsa sizce bunların nedenleri neler? Burada aldığınız eğitim sırasında göç ve savaş esnasında yaşadığınız olayları anımsıyor musunuz? O anlarda neler hissettiğinizi anlatabilir misiniz?" gibi sorular sorularak çeşitli kodlar oluşturulmuştur.

"Sanki melek gördüm."

Bu temada Türkiye' de yaygın din eğitimi almış Suriyeli bireylerin yaygın din eğitimcileriyle olan deneyimleri sorgulanmıştır. Genel olarak din kardeşliği kavramının birçok Suriyeli mülteci için Türkiye' deki hayatlarını kolaylaştırıcı, maddi ve manevi destek kapısı olduğu ortaya çıkmıştır.

> SKE2: Bir gün ben hasta oldum grip bana geldi. Çok grip oldum vücudum kalkmıyor. Bir yer var insanlar gidiyor geliyor dedim bura hastanedir sağlık ocağıdır. Gittim adama dedim öhö öhö öksürüyorum yani ben hastayım demek istiyorum ama nasıl denir bilmiyorum. Dedim bu kimlik adam döndü bana baktı anladım bir yanlış var ama ne yanlış anlamadım ben. Dedi ki belediye temizliği bura. Yok yok yaptı. Ama ben ne diyor anlamadım ama dedim bura değil artık. Sonra ilerde gittim baktım Kuran kursu var ilk defa gittim. Kapı çaldım … hoca var orda. Baktım bir kadın maşallah melek gibi bana geldi. Bana baktı böyle sanki beni tanıyor benim de anne yok ya böyle sanki benim annem gördüm. Uzanmak istiyorum ağlamak istiyorum gerçekten. O dedi "tefaddal ya habibi" aa dedim Arapça konuşuyor çok şaşırdım. Ben sarılacak her şeyi anlatacak. … hoca dedi burası Kuran kursu gelin Kuran okuyalım filan anlatıyor. Bizim dil Arapçaya onlar çok istiyorlar Arapça öğrenmek birlikte Kuran okumak. Arapça konuştuk dedi ki ne zaman isterseniz ne zaman

isterseniz gelin. Ben anlattım hastayım o dedi belediye sağlık ocağı var burada oraya gidin. Bize yardımcı oldu ben çok sevindim elhamdülillah biri bizi anlayacak. Ben o zaman başladım Kuran kursuna Suriyeli çok az çok az. Ama ben diyorum gelin burada bir kurs var hoca var filan haber veriyorum. Ben öyle mutlu oldum ki ev ayrılmak istemiyorum yapılacak ya hani ev gitmek lazım ama ben hocayı bırakmak istemiyorum. Nasıl onu bırakıp gideceğim ben. Ama … hoca anlatamam ben sabah akşam konuşalım hiç anlatamam ben. Koltuklar getirdi battaniyeler getirdi tabaklar bardaklar kıyafet ne istiyor. Yani anlatamam ben daha Suriye' de savaşta bıraktık unuttum şeyleri getirdi. Ben önemli değil diyor ama hoca getiriyor alın alın diyor. Kim ne istiyor soruyor o diyor ben halı hocam ben çamaşır elde yıkıyorum ikinci gün getiriyor. Paket veriyor bize şeker un yağ. Hatta hoca bize veriyor Türk öğrenciler görüyor onlarda başladılar bize vermeye bu Suriyeli yazık demeye. Tüm Ali Ersoy (cadde ismi) sor sana anlatır … hocayı. Yolda bizi görüyorlar aa siz bizim öğrenci grubundan bir şey ihtiyacınız var mı çok mutlu oluyor yani unuttuk biz Suriye' yi. Yani insanlar böyle ne kadar iyiler gördüm ya şükür Ya Rabbi.

SKE2' nin ifade ettiği üzere bir Suriyelinin kendisini çaresiz hissettiği bir anda Kur' an Kursunu görüp yardım için gitmesi araştırmamız için önemli bir bulgudur. Cami- Kur' an Kursu onlar için tanıdık bir mekân ve Allah' ın evidir. Bundan dolayı Suriyeli bireyler için Cami- Kur' an Kursu manevi bir destek kapısı olmuştur. Aynı zamanda SKE2' nin Arapça konuşan birinin varlığını görünce sevinmesi, dilin önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır. Onlarla sohbet eden, sosyal aktiviteler yapan ve sorunlarını dinleyen hocaların varlığı özellikle Suriyeli yetişkin kadınlar için mutluluk kaynağı olmuştur.

SKY4: Hoca lokantaya götürdü bir gün bizi çok sevindim.

SKY3: Türk bir hocanın benimle sohbet etmesi beni çok sevindiriyor.

SKE3: Derdimizi dinliyor. Ben bir derdim olduğunda ona söylüyorum.

"Güven"

Suriyeli bireylerin gerçekten onları anlamaya çalışan hocalardan olumlu yönde etkilendiklerini ve uyum süreçlerini daha kolay atlattıklarını savunan TKKÖ2, din görevlilerinin bu konudaki önemini dile getirmiştir.

TKKÖ2: Kursumda 2 kız kardeş vardı. Kızlardan büyük olan çok içine kapanıktı. Bir sorun olduğunu anlamıştım. Kendini bana yakın görmüş ki sorunun ne olduğunu geldi bana anlattı. Çocuk büyük bir çaresizlik içinde hissediyordu. Göçten dolayı aynı evde yaşamak oldukları akrabalarından cinsel istismara maruz kalmış. Annesini arayıp bu durumdan haberdar etmek istedim. Fakat anne gözümün önünde kızını dövmeye kalktı. Çok acı bir olaydı. Sonrası daha da acı… Bir gün görev içi toplantıda telefonum ısrarla çalıyor. Anladım ki büyük bir sorun var. Toplantıdan çıktım. Küçük olan kız kardeş hoca ablam diye feryat ediyor. Beni çağırdılar gittim ki o minik yavru yaşadıklarına dayanamamış kendini asmış. Öylece herkesin gözü önünde sallanıyordu. Kimse ne yapacağını bilmiyor. "Hoca biz ne yapacağız?" polisi aradım gerekli işlemler yapıldı. Sonra öğrendim ki aynı olay küçük kızlarının başına gelmesin diye aile daha reşit olmadan diğer kızlarını da evlendirmiş. Daha ne olaylar… Çocuğu öldüğü fakat kaydı olmadığı için mezarlığa kabul edilmeyen çocuklar mı, geçim sıkıntısı yüzünden kocaman adamlarla evlendirilen kızlar mı yoksa bu kızlarla evlendikleri için "biz Suriyelilere yardım ediyoruz açlıktan mı ölsünler " diyen Türkler mi?"

TKKÖ2' nin yaşadığı deneyimler yaygın din eğitiminin göçmenler üzerindeki etkisini bir kez daha gözler önüne sermektedir. Aile içi büyük bir dram yaşayan bu Suriyeli aile bilirkişi olarak Kuran Kursu hocasını aramış ve yardım istemiştir. Bu durum bir Kur' an kursu hocasının sorun çözücü olarak görüldüğünün ve ona güvendiklerinin göstergesidir. Toplumdan her kesimi ilgilendiren büyük bir sosyal sorun olan bu ve benzeri birçok durum toplumun ve bireyin ıslahını amaçlayan İslam' da, din görevlilerinin sorumluluğunu göstermektedir. Sorunların yaygın din eğitimiyle çözülebileceğini savunan TKKÖ2 kendi deneyimleriyle birçok kez bunu başardığını anlatmıştır.

TKKÖ2: Benim çok öğrencim var başta çok sabrettim şu an meyvesini yiyorum. Buradaki eğitimlerle Türkiye' yi adetleri gelenek görenekleri de tanıdılar. Anlattıkça uyum sağladılar. Komşularla mahalleliyle araları düzeldi. Burada para almasalar dahi Kur' an kursu çalışma saatleri içerisinde gelip Allah rızası için Arapça ve Kur' an derslerinde Türk arkadaşlarına yardımcı olanlar eğitimlere destek olanlar var. İlk başlarda Suriyeli diye çocukları okula almak istemeyen müdürler ya da okullarında Suriyeli var diye sorun çıkaran veliler vardı. Bu çocuklar bitli diye okula almadılar. Böyle durumlardan etkilenen okulu bırakan ya da okuldan alınan birçok Suriyeli çocuk vardı. Veliler korktular çocuklarımıza bir şey yaparlarsa diye okula göndermeyi reddedenler bile oldu. Ama Kur' an kursunda Suriyeli velilerle konuştuk, okul müdürleriyle konuştuk tekrar kayıt aldırdık.

Bir ilaç firmasıyla anlaşıp Suriyeli öğrencilere bit ilacı dağıttık, Türk velileri ikna ettik. Yani sadece din eğitimi değil topluma verimli kişiler yetişmesi okulda olmaları gereken gençlerin başıboş kalıp sokaklarda kötü alışkanlıklara sapmamaları için mücadele ettik. Çünkü onlar bize hoca olduğumuz için güvendiler. Kaybedecek bir şeyi olmayan insan en tehlikeli insandır ve Kur' an nasıl bizlere rehberlik için indirildiyse biz din görevlilerinin de Kur' an rehberliğini yayması gerekmektedir.

"Kur' an-ı Kerim"

Bazı Suriyeli yetişkinler ve çocuklar Kur' an kurslarındaki hocalarının Kur' an okuyuşlarını ve bilgilerini övmüştürler.

SKE2: Bizim hoca çok güzel Kur' an okuyor. Arapça çok bilmiyor ama anlaşabilecek kadar biliyor. Ama Kur' an çok güzel, bilgili.

SKE3: Kur' an okuma güzel gerçekten.

SKÇ5: Bizim Kuranı Kerim öğretmeni Suriye de 5 yıl yaşamış. Türk ama. Arapça biliyor. Konuşuyor ama çok zorla konuşuyor. Kuranı Kerim çok güzel okuyor. Biz ezberledi hepimize Bakara Suresi. Şam' da 5 yıl yaşamış güzel okuyor.

Bunun yanı sıra bazı kurslarda sadece Kur' an dersinin verildiği ve bunun yetersiz olduğunu düşünen SKY1 ve SKE1 Türkiye de bu eğitimlere daha çok ihtiyaç hissettiklerini dile getirmişlerdir. Bu isteklerinin nedeni ise Suriye' den küçük yaşta ayrılan çocukların yaşadıkları travmalar da göz önüne alınarak ahlaki değerleri din üzerinden öğrenmeleri istekleridir.

"…iyilikle, kötülükle ilgili şeylerde daha çok anlatılsın"

SKY1: … (Suriye' de) ahlakla ilgili şeyler çok veriyorlar ayrı ayrı günlerde veriyorlardı. Hadis veriyorlardı. Ama burada sadece Kur' an ve hadis fazla yok.

SKÇ6: Suriye' de daha çok namazla ibadetle ilgili eğitim alıyorduk burada sadece Kur' an. Ama annem istiyor ki iyilikle, kötülükle ilgili şeylerde daha çok anlatılsın.

SEE1: Ahlak için temenni ediyorum ama ezberlemek için istemiyorum. Ne fayda yani kuran hafız var anlamak yok ne faydası var yani.

“Arapça Bilmek ya da Bilmemek”

Genel olarak Arapçanın ana dilleri olmasından kaynaklı İslam’ ı ve Kur’ an’ ı daha iyi anladıklarını düşünen Suriyeli yetişkinler yukarıda da belirtilen nedenlerden ötürü bazı Suriyeli eğitimcilerin daha başarılı ve doğru eğitim verdiklerini düşünmektedirler. Bunun yanı sıra Arapçayı bilmekle Kur’ an’ ı anlamak arasında fark olduğunu, Kur’ an dilinin zor olduğunu ve Arapça bilmekten ziyade asıl önemli olanın Kur’ an’ ı anlamaya çalışmak olduğunu düşünen Suriyeli yetişkinler de mevcuttur.

> SEE1: Arapça 2 derece. Gerçek Arapçayı biz konuşuyoruz Ama Kur' an dili bu başka yani o şiir yok şiirden hem daha iyi hem daha zor. Annem Çocuklar Kuran okuyorlar bazen soruyor bu ayet ne demek bilmiyorlar çünkü onun kelimeleri çok zor. Annem kullanmıyor. Bazen hanım okuyor” bu ne demek” bu şu demek maşallah ne güzelmiş. O Arap yani. Ama Türk öğrenciler okuyorlar tefsir okuyorlar. Bu sebeple onlar bizden daha iyi methetmek bu değil yani bu gerçeği söylüyorum yani. Misal diyor bu ayet bunu söylüyor. Biz ayeti biliyor ama ne söylüyor biz bilmiyoruz.
>
> SKE2: Biz anlıyor yani kendi dilimiz ne diyor biliyor. Arapça ilahi bir dil.
>
> SKE3: Tamam okuyor ama siz anlamıyor çünkü Arapça bilmiyor.

Suriyeli yetişkinlerin ve eğitimcilerin genelinde “Arapça kendi ana dilimiz olduğu için Kur’ an’ ı daha güzel okuruz ve daha kolay anlıyoruz” düşüncesinin varlığından söz edebiliriz. Bu sebeple bazı yetişkinler Arapçayı unutacak kaygısı ve Kur’ an okumayı yanlış öğrenecekler endişesiyle çocuklarını Suriyelilerin açtığı özel kurumlara göndermek istemektedirler. Fakat bunun yanında böyle düşüncelerin yanlış olduğunu savunan Kur’ an’ ı Türklerin daha iyi anladıklarını çünkü sorgulama olduğunu fakat Suriye metodunun Kur’ an’ ı anlamaya yönelik olmadığını düşünen SKY3 ve SEE1 özellikle ilahiyat hocalarının bu konudaki başarılarını dile getirmiştir**.** SEE1 gittiği bir vakıf aracılığı ile tanıdığı ilahiyat mezunu hocalarla olan deneyimini şu şekilde anlatmıştır.

“Sorgulama Var”

> SEE1: Onlar Hanefi, ben Hanefi mezhep aynı ama onlar nasıl düşünüyorlar. Suriye' de çok şiddetli akıl duvar gibi ben böyle biliyorum. Çok inatçı yani Türkiye' de inat yok söylüyorlar. Ben vakıfta sohbete gidiyor. Onlar diyor “belki ben hatalıyım” hakikat istiyorlar. Bu fikir benim için güzel bazen bazı öğretmenler söylüyor ben

hata yaptım. Bizimkiler de hata yok söylemiyorlar yapmaz yani o hata yapmaz yani Türk daha iyi.

SEE1: Yok Suriye de tefsir yok. Çünkü tefsir varsa Esad yok o sebeple tefsir istemiyorlar. Ama gerçekten Türkiye' de kabul etmek var herkes konuşuyor. Ha bu hata. Dur ben bahsedeceğim şimdi bahsediyor. Tamam abi. Suriye' de yok ben doğru sen hata.

SKY3: … daha kolay anlıyoruz. Kelimelerin anlamlarını anlıyoruz… Kim ki Türk-Amerikan fark etmez o Müslüman Kur' an öğrenmek isterse anlamaya çalışıyorsa o daha iyi

SKY2: Türk evde şurada 3 gün haftada zikir yapıyorlar. Ben çok istiyor gitmeyi ama sadece Türkler alıyorlar. Yani başka bir dil ama çok iyi öğreniyorlar dini.

4.4.3.1. Yaygın Din eğitiminde sorun olarak algılanan durumlar

Bu temada Suriyeli yetişkin ve çocukların yaygın din eğitimini deneyimlerken karşılaştıkları sorunlardan bahsedilecektir. Türkiye' ye tutunmalarında dini ayniliğin büyük rol oynadığı düşünülen Suriyeli bireylerin din eğitimi deneyimlerinde tecrübe ettikleri, onların olumsuz hissetmelerine sebep olan deneyimler açığa çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu deneyimler genellikle derslerin örgün eğitim de dahil kız çocuk- erkek çocuk birlikte verilmesi, sınıf mevcudunun ve sınıftaki öğrenciler arasındaki yaş farkının fazlalığı, Kur' an ve Arapça eğitiminde yetersizlik, Türk öğrenci ve velilerin ön yargılı dışlayıcı tutumlar sergilemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Türk velilerin Suriyeli çocuklara ön yargılı olduğunu düşünen Suriyeli veliler ve bazı eğitimciler bu durumun Suriyeli çocukların eğitim hayatlarına olumsuz etkilerini vurgulamışlardır.

TKKÖ1: Yaz Kur' an kursunda çocuklar arasında çok kavga gürültü oluyordu. Türk öğrencilerden Suriyeli öğrencilere kötü davrananlar vardı. Sanki onlardan nefret eder gibiydiler… Bazı velilerden de bu duruma tepkili olanlar vardı… Ben aslında acıyorum, yani günahsız yavrular onlar daha küçücükler ellerine Kur' an almış kursa geliyorlar.

TKKÖ2: Misal bir Suriyeli çocukla Türk çocuk kavga etmiş. Ufak şeyler aslında ikisi de çocuk. Ama Türk veliler çok tepkili geliyorlar "Bu Suriyeliler yüzünden Kur' an Kursunda da rahat yok filan diye çocuklara bağırabiliyorlar".

SKY1... Bir keresinde kursa bir kadın geldi ben dedim ama biz Arapça. Olsun dedi kadın ama sonra dönmedi gelmedi. Sonra bir çocuk geldi ben yok dedim. Ben bilmiyorum yani korktum. Benim abla var ya dükkanları var. Bir şey çalınmış dediler siz çalmışsınızdır. Yok ben çalmadı çaldı derken aradılar hiçbir şey yok. Yani o sebep ben korktu. Ben korktu. Belki bir şey oldu bir şey derler. Beni suçlarlar.

Ana dilleri olan Arapçanın unutulacağı kaygısını da yaşayan Suriyeli yetişkinler ve bazı Suriyeli eğitimciler, çocuklarının hem Arapça eğitimi almaları hem de eksik ya da yanlış bilgi almamaları için Suriyeli hocaların eğitim verdiği kurumları tercih etmektedirler. Ayrıca Türkçeyi yeni öğrenen çocukların okulda başarılarının artması için dersleri Arap hocadan tekrar dinlemelerinin faydalı olacağı kanaatindedirler.

SKÇ8: Evet. … kursu. Saat 3 buçuk 5 buçuk. Kuran okuyoruz her şey. Hocamız Arap bize her şey anlatıyor. Biz bazen okulda anlamıyor ama Arapça hocamız hepsini anlatıyor. Hoca sevdim. Arapça anlatıyor. Okul bazen az anlıyor.

SKY2: Okul Türkçe okul. Arapça bilmiyor unutuyorlar.

SKE2: Ya ben çok üzülüyorum çocuk Suriye' den gelmiş ama. Arapça bilmiyor yazamıyor hatta çok küçük gelenler birçok kelimeyi anlamıyor. Ben bu duruma çok üzülüyor. Tamam, Türkçeyi öğrensinler ama Kur' an Arapça olmaz ki böyle.

Suriyeli bireyler ve çocukların yaşadıkları deneyimlerden biri de bazı Kur' an kursu öğreticilerinin ve imamların mahreç ve dini bilgilerde eksikleri olduğu ve bazılarının kendilerine ve çocuklarına karşı aşağılayıcı ve öteleyici davranışlar sergilediklerini düşünmeleridir. Bunun yanında doğrudan kendi deneyimlerinde olumsuz bir yaşantı olmasa da yakınlarından duydukları dolaylı yaşantılarla çevrelerine olan güvensizlik ve endişe düzeylerinin arttığı görülmüştür. SKY1 ve SKY3' ün ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bazı din görevlilerine ve topluma karşı güvensizlik oluşmaya başlamıştır. Bu durum onları Türkiye de ki İslam anlayışına karşı olumsuz bazı düşüncelere sevk etmiştir.

SEE1: Çok İmam var burada İmam okuyor çok hata yapıyor Kur' an' da. Biz geliyoruz hocam lütfen bu kelime böyle. Sen karışma sen kimsin? Kültür yok. Kusura bakmayın. Sizin İmamların %90' ı belki kültürsüz. Kültür yok.

SKY1: …Suriyeli Arap olduğu için daha iyi. Harfler mahreçler daha kuvvetli veriyor. Tamam yanlış bir şey yok harekeler doğru ama harfler okuyuş farklı. Bazı Türklerde çok iyi değil. Benim abla var ya Leyla o diyor harfler burada güzel vermiyorlar. Bir saat Türk veriyor harfleri bir saat ablam tecvid veriyor. Ama onlar harfler yanlış veriyorlar. Benim kursta ben veriyor sadece.

SKY3: İstemem Türk hocadan ders almak biraz farklı. Bilmiyorum da ne farklı ne doğru ne yanlış. Duydum. Arkadaşlar konuştular söylediler.

Suriyeli bireylerin Türklerin İslam dinine olan bilgilerinin ve hocalara olan bakış açılarının Kur' an' ı güzel okuma ve Arapça bilgisi üzerinden şekillendiğini söyleyebiliriz. Ayrıca SEE1' in imamlar hakkında İslam' ı anlamadıkları ve kültürsüz oldukları fakat başka yerlerde karşılaştığı bazı hocalardan da bir o kadar çok etkilendiğini dile getirmesi bölgesel bir deneyimin sonucu olarak görülebilir.

SEE1: Sizin Hacettepe Camii var orda bir imam var müthiş okuyor. Ben onla konuşabiliyor. Bu harf şöyle mii böyle mi o kızmıyor dinliyor. Ben Ankara Üniversitesi' ne gittim orada bir doktor var çok meşhur… ben onunla oturdum bir saat. Hangi dili istiyorsun İngilizce Arapça? Ben dedim İngilizce. Çünkü ben biliyorum Türkiye' de çok az konuşuyorlar o İngilizce konuştu. Ben dedim Hocam sizi anlamıyorum çok iyi. Lütfen Arapça konuşun o dedi hangi lehçe Suriye lehçe mi Mısırlı lehçe mi? Mısırlı lehçe konuştu Arapça konuştu. Ben sordum hocam sen Türk mü Arap mı? Ben Türk dedi. Ama ben dua ettim Allah' ım bu adam gibi Türkiye' de 100 kişi varsa Türkiye' ye o zaman maşallah yani.

TKKÖ2' ye göre bu durum göçmen eğitimi konusunda formasyon almamış ve Kur' an' ı Kerim ve dini bilgilerde yetkin olmayan kişilerin kendi tabiriyle Suriyelilerin başı boş kalmasın diye din görevlisi sıfatıyla görevlendirme verilmesinden kaynaklanmaktadır.

TKKÖ2: Bize gönderiyorlar maalesef çok tecrübesi yok ama Suriyeli sınıfa Suriyeli hocanın yanına derse giriyor. Fakat hoca anlıyor çünkü mahreçler tam oturmamış e dilde yok. Dolayısıyla Türk hocalara karşı deneyimleri çok da iç açıcı olmuyor.

Aslında deneyimli, bilgili gerçekten ağzı güzel hocalardan ders alınca size karşı saygıları artıyor. Onları anlamaya çalışıp, sabırla anlayışla yaklaştığınız zaman Türkiye' ye olan uyumları çok daha kolay oluyor.

Yaygın din eğitiminde ve örgün din eğitiminde kadın erkek birlikte ders işlenmesinin İslam' a uygun olmadığını savunan bazı Suriyeli yetişkin ve eğitimciler bu durumu hoş karşılamamaktadır.

SEE1: Hep beraber kadın ve erkek karışık eğitim. Bu nasıl bir şeydir. Biz Müslümanız İslam ne söylüyor kadın ayrı erkek ayrı bu böyle yanlış ya da doğru. Şimdi biz oturduk beraber niye biz başka tarafa gittik rahat etmek için daha rahat olmamız için. Okulda da aynı. O kim? arkadaşım ama o bayan sen erkek nasıl arkadaş. E ben hata yapmadım. Niye? Kalbim temiz. Ne güzel ya. Bu kelimeyi ben sevmiyorum.

SKY1: Meselen çocuklar 13-12-15- 10-9-7 yaşlar farklı. 7-9 misal iyi değil ama 14 le aynı ders alıyor. Bence yanlış yani. Meselen bir kız bana soru sordu ben özel olarak ona cevap verdim erkeklerin içinde söyleyemedim.

Bunun yanı sıra bazı Suriyeli eğitimciler çocuklara verilen Kur' an derslerinde sevdirelim derken bilgiden yoksun bir eğitimin olduğunu, harflerin öğrenimi gibi bazı konuların sürekli tekrarlandığını ve basit bir eğitimin olduğunu savunmuşlardır.

SKY1: Meselen 35 tane bende çocuk var. E çok. Dersler meselen hep aynı veriyorlar. Harfler yani hep harf…

SEE1: Ben görüyorum ama sevmiyorum çünkü Suriye metoduyla aynı. Ezber veriyor tefsir kolay basit bir şey.

SKE2: Ben görüyor. 4-6 yaş 2 hocası var. Ama bakıyorum çok boş geliyor. Sürekli bir oyun, etkinlik… Tamam oyunda lazım ben sınıfımda oyun saati yapıyorum ama çok da bilgi veriyorum. Bu çocuklar şimdi alacak bilgi sonra unutmazlar ama bakıyorum hep oyun sizde…

Hem yaygın din eğitiminde hem de örgün din eğitiminde ezber metodunun ve tefsirin az verilmesinin yanlışlığını savunan SEE1, bu metodun Suriye metoduyla benzerliğini vurgulamıştır.

Suriyeli yetişkin ve çocukların yaygın din eğitimine dair deneyimlerinin araştırmanın yapıldığı bölge eğitimi ile sınırlandırılmasının daha doğru bir bakış açısı olduğu kanaatindeyiz. Çünkü yanlış ve eksik Kur' an okunduğu düşüncesinin yanı sıra, aynı kişilerin başka bölgelerde çok takdir ettiği Kur' an okuyuşlarını ve bilgilerini çok beğendikleri hocalar da olduğu ifade edilmiştir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Türkiye' de geçici koruma altında bulunan Suriyeli yetişkin, çocuk ve eğitimcilerle fenomenolojik yöntemle yapılan bu araştırma 4 ana tema üzerinden değerlendirilmiş, toplamda 19 alt tema- kodlama ortaya çıkarılmıştır. Çalışmada Türkiye' de geçici koruma altında bulunan Suriyeli yetişkin, çocuk ve eğitimcilerin Türkiye' deki örgün ve yaygın din eğitimi deneyimleri incelenmiştir. Çalışmanın fenomenolojik yöntemle yürütülüyor olması nedeniyle deneyimler bütüncül bir bakış açısıyla araştırılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Suriyeli yetişkin çocuk ve eğitimcilerin yaygın ve örgün din eğitimi deneyimlerini etkileyebilecek savaş, göç ve Türkiye' de uyum sürecinde yaşadıkları deneyimler üzerinde de durulmuştur. Yaşadıkları bu tecrübeler ile Türkiye' de din eğitimini nasıl deneyimledikleri onların gözüyle incelenmeye çalışılmıştır. Ayrıca örgün eğitimde ilkokul, ortaokul ve lise gençleri ile burada görev yapan Suriyeli eğitimcilerin; okul, öğretmen ve arkadaşlarla olan deneyimleri de sorgulanmıştır. Suriyeli yetişkin ve çocukların savaş ve zorunlu göç ile birlikte deneyimledikleri hayatın, insan ilişkilerine, hayata bakış açılarına nasıl bir etki yaptığı da araştırmaya dâhil olan konulardandır. Suriyeli göçmenlerin Türkiye' ye olan uyumunda büyük bir etkisi olduğu varsayılan yaygın ve örgün din eğitiminin onların anlam dünyalarında ne anlama geldiği anlamaya çalışılarak deneyimlerin özüne ulaşılmak hedeflenmiştir.

Ulubey - Önder mahallesi örneğinde Suriyeli bireylerin Savaş, Türkiye' ye göç ve din bağlamında bir yetişkin ve çocuk olarak Suriye' de savaşı yaşamak ve dinin bu sürece etkilerini anlamak adına iç dünyaları sorgulanan "Savaş, göç ve Din" adlı ana temada ulaşılan bulgular sonucu aşağıdaki maddeler tespit edilmiştir.

- Suriyeli bireyler Suriye' de yaşadıkları savaş sonucunda ölüm, kayıplar, hastalık, okul, kaçırılma korkusu, gizli namaz, endişe, yoksulluk, açlık, işkence gibi daha birçok zorluğa göğüs germek zorunda kalmışlardır. Bu süreçte yetişkinlerin en çok korktukları ve Türkiye' ye gelme sebebi olarak da belirttikleri konu çocuklarının "ölecekler mi? – öldüler mi?" korkusu ya da kaçırılacaklar endişesi olmuştur. Bu durum Suriye' den ayrılmalarında başka bir ülkeye göç etmeye karar vermelerinde en büyük etken olmuştur.

- Birçok farklı deneyim yaşamış ailelerin genel olarak buluştukları nokta Türkiye' de "güvenlik duygusu" olmuştur. Fakat bunun yanında ülkelerinden zorla

çıkarılmalarının verdiği burukluk, arkalarında bıraktıkları acı kayıplar, ekonomik sıkıntılar gibi birçok sorunlarla yüzleşmek zorunda kalmak yeni kaygıların ortaya çıkmasına neden olmuştur.

- Yapılan mülakatlar sonucu Türkiye sınırından geçen ve yeni bir hayat kurmaya çalışan Suriyeli yetişkinlerin, çocuklarının her an öleceği düşüncesinin yok olması onlar için en önemli konulardan biri olmuştur. Ayrıca Türkiye' de savaşın olmaması, korkuyla değil huzurla ölümü bekleme duygusunun onları rahatlatan bir diğer unsur olduğu görülmektedir. Suriyeli çocuklar için ise, artık savaşın olmamasının yanı sıra, kendilerinin ve ailelerinden birinin kaçırılma korkusunun, anne ve babalarının öldürülme, kardeşlerinin esir edilme gibi korkularının Türkiye ile birlikte azaldığı hatta yok olduğu söylenebilir.

- Bir çocuk olarak savaşın anlamı da sorgulanan bu araştırmada genç ve çocukların üzerinde Suriye' de yaşadıkları olayların etkisinin halen görülmekte olduğu görülmüştür. Suriye' de yaşadıklarını unutmadıklarını dile getiren gençler ve çocuklar için savaşı hatırlatan unsurlar söz konusudur. Bu araştırmaya göre özellikle 7-12 yaş arası çocukların Suriye kelimesinin geçtiği yerlerde doğrudan "Esad", "anne- baba kaybı" ve "bomba" kavramlarından tekrar tekrar bahsettikleri görülmüştür. Suriyeli eğitimciler de bu bulguları destekler nitelikte özellikle küçük yaş grubunun uçak ve bomba ile ilgili sohbetlerine sık sık rastladıklarını dile getirmişlerdir. Savaş ortamının onların hayatı diyebileceğimiz oyunlarına işlediği, kimi zamanda aralarındaki sohbet konusu olduğu vurgulanmıştır. Bu bulgular Türker ve Tokur' un çalışmasına göre "Çocukların travmatik durumlarını ve duygu durum bozukluklarını ölçmek amacıyla sorulan sorularda çocukların %50' sinden fazlasının savaş ile ilgili kötü rüya görmediği, savaşa dair oyunlar oynamadığı ve travmatik bozukluk yaşamadığına" dair verileri destekler nitelikte olmamıştır. (Türker ve Tokur, 2019: 385). 7-12 yaş aralığındaki çocuklarla yapılan çalışmada çocukların genel itibariyle küçük yaşlarda Türkiye' ye geldikleri veya birkaç yıldır Türkiye' de oldukları belirtilmiştir. Veriler neticesinde çok küçük yaşta Türkiye' ye sığınarak burada uzun süre kalmalarının ve savaş yaşamamış olmalarının onların travmatik duruma maruz kalmamaları sonucuna ulaşılmıştır.

- Gençlerde ise bu durumun Suriyeli çocuklara göre daha ağır seyrettiği görülmüştür. Kendilerinin ve ailelerinden birinin kaçırılma endişesi, anne ve

babalarının öldürülme, kardeşlerinin esir edilmesi, okul ve arkadaşlarını kaybetmenin üzüntüsü, yarın ne olacak gibi kaygılarla başa çıkmaya çalışmışlardır. Gençlerin hepsi çocukluklarını kaybettiklerini, çocukluklara dair anılarının kirlendiğini ifade etmişlerdir. Gençlerin bu söylemi savaşın ağır tahribatlarını daha derinden hissettiklerinin bir göstergesi sayılabilir.

- Hayata dair beklentileri ve geleceğe dair düşüncelerinde savaşın izleri görülen Suriyeli bireylerin artık hayata olan bakışlarında da savaşı hatırlatan unsurların varlığından söz edilebilir. Bazen yıkılan bir evde bazen ağlayan bir çocukta bazen bir asker görünce bazen de bir arkadaşla savaşın derin izlerini hatırlayan Suriyeli mülteci göçmenlerin hayatı savaşın ve göçün verdiği gözlerle gördükleri tespit edilmiştir.

- Yapılan görüşmeler sonucu yaşanılan zorlu deneyimlerde İslam inancının bu süreçleri atlatmada olumlu etkilerinin olduğu ve dayanma gücünü arttırdığı tespit edilmiştir. Savaşa dini bir anlam yüklenmiş, "imtihan, mazlum, şehit, sabır " kavramları ön plana çıkmıştır. Ayten ve Sağır' ın çalışmasında belirttikleri üzere olumlu dini başa çıkma etkinliklerinin paralel bir şekilde bu çalışma sonuçlarında da rastlandığı görülmektedir (2014: 11).

- Türkiye' nin Müslüman bir ülke olması, cami ve ezan sesinin duyulması şükür sebebi olarak dile getirilmiştir. Dini aynilik, kültür, akraba yanı gibi kavramlar Suriyeli mültecilerin Türkiye' ye olan yakınlık hislerini arttırmıştır. Bu sonuç Apak' ın çalışmasını destekler niteliktedir (2014: 89-92). Araştırmamızda her şeye rağmen ülkelerine büyük özlem duyan Suriyeliler için yabancılık hissinin devam ettiğine dair sonuçlara da ulaşılmıştır. Bu noktada araştırmanın bulguları farklılık göstermektedir. Suriyeli bireylere göre İslam - Müslümanlık, cami ve ezan sesinin varlığı aidiyetlik hissini güçlendirse de kendi memleketleri olmaması, farklı yaşam biçimleri gibi nedenlerle kendilerini buraya yabancı hissetmektedirler. Bu durum "yabancı olmak - daha yabancı olmak" kavramları ile açıklanabilir. Dini ayniliğin olduğu, ezan sesini duydukları ülkelerde kendilerini yabancı, dini ayniliğin olmadığı, cami – ezan sesinin duyulmadığı başka ülkelerde ise kendilerini daha da yabancı hissetmektedirler.

Ulubey - Önder mahallesi örneğinde; Savaş ve göç gibi iki zorlu deneyimi yaşadıktan sonra Türkiye' ye sığınan Suriyelilerin Türkiye ile ilk karşılaşmalarındaki deneyimlerinin sorgulandığı "Türkiye' de Suriyeli Olmak" ana temasında oluşan kodlamalar sonucu aşağıdaki bulgular tespit edilmiştir.

- Suriyeli yetişkin ve çocukların Türkiye ile olan deneyimlerinde dilin önemi büyük bir oranda görülmektedir. Dil bilen ya da çabuk öğrenen Suriyeli ailelerin yaşam şartları daha hızlı düzelmiş, Türkiye' ye olan uyumları olumlu yönde gelişmiştir. Suriyeli sığınmacıların en çok karşılaştıkları sorun olarak dil probleminden bahseden Emin' in çalışması elde ettiğimiz verileri destekler niteliktedir (Emin, 2006: 23).

- Suriye' den göçtükten sonra Suriyeli bireyler Türkiye' deki konumları ile Suriye' deki konumları arasında kalarak büyük bir kimlik karmaşası yaşamaktadırlar. Türkiye' de Suriye' deki vasıflarını ve saygınlıklarını kaybettiklerine dair bulgulara rastlanmıştır. Seydi' nin çalışmasında araştırmamızı destekler nitelikte eğitimci ve akademisyenlerin yaşadığı sıkıntılar ile Suriyelilerin potansiyellerinin değerlendirilmesi gerektiğine dair çeşitli bulgulara rastlanmaktadır (Seydi, 2013: 238).

- Katılımcılarla yapılan mülakat sonucu birçok mültecinin memleketlerine dönme arzusunu taşıdıkları tespit edilmiştir. Suriye' ye dönmek isteme nedenleri, vatan özlemi, kendilerini yabancı hissetmeleri, geri gönderilirsek korkusu ve geride bıraktıkları akrabalarının özlemi olarak tespit edilmiştir. Aynı zamanda Türkiye' de kalma arzusu içinde olan Suriyeli katılımcılar da mevcuttur. Türkiye' de kalmak istemelerinin nedenleri burada yeni bir hayat kurmaları, Suriye' ye dönseler bile bıraktıkları Suriye' yi bulamayacakları ve yine yabancılık hissedecekleri düşünceleri olmuştur. Bu durum sürekli yeni sil baştan bir hayat kurmanın zorluğunu ve korkusunu yaşadıklarını göstermektedir. Bazı Suriyeli genç ve çocuklarda benzer şekilde savaş bitince Suriye' ye dönme istekleri gözlenirken, savaş bitse dahi burada kalmak isteyen gençlere de rastlanmıştır. Burada kalmak isteyen Suriyeli gençler neden olarak, hayatlarını burada kurduklarını, hayallerinin olduğunu, okula alıştıkları ve tekrar Suriye' ye gidip hayallerini ertelemek istemediklerini belirtmişlerdir. Börü ve Boyacı, benzer şekilde göçmen öğrencilerin gelecekle ilgili plânlarında Türkiye' de okula devam etmek istedikleri, burada

yaşamak istedikleri ve hatta üniversiteye gitmek istediklerine dair görüşler belirten bulgular saptanmıştır (2006: 142).

- Savaş sırasında Türkiye' ye sığınan Suriyeli sayısının çok fazla olması, göçün kısa bir süre içinde gerçekleşmesi ve her iki kesim arasındaki kültür farklılıklarından kaynaklanan nedenlere bağlı olarak karşılaşılan sorunlar da yoğunlaşmıştır. Aniden yeni bir toplum ve yeni bir kültür ile karşılaşan Türkiye için de zor bir süreç olan bu durum karşılıklı mağduriyetlere neden olmuştur. Özellikle kadın ve çocuklardan yararlanılmaya çalışılması, erken yaşta evlilikler, kadın ve çocuk tacirliği, uyuşturucu tacirliği gibi sorunlar mülteciler için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Bazı Türk aileler Suriyeli mültecilerin gelmesi ile artan bu olayları, toplum ve aile hayatı açısından bir tehdit olarak algılayabilmektedir. Suriyeli sığınmacıların kentte neden oldukları sorunların neler olduğunu tespit etmeye çalışan Karasu' nun ulaştığı veriler ile araştırma bulgularımızın uyumlu olduğu görülmüştür (2016: 1012). Fakat Karasu' nun, Suriyelilerin sosyal bir dışlanmadan şikâyetçi olmadığına dair ulaştığı veriler çalışmamızı destekler nitelikte değildir. Araştırmamızda birçok Suriyeli Türkiye' nin misafirperver ve yardımsever olduğunu düşünse de toplum içerisinde kendilerinin ve çocuklarının dışlandığına dair olumsuz tavırların sergilenmesinden son derece rahatsızlık duydukları ortaya çıkmıştır.

- Artan Suriyeli nüfusun ve bazı kültür farklılıklarının - gezme kültürü, çocuk sayısı ve bakımı, akraba ziyaretleri, sokak adabı ve temizlik kültürü - gibi bazı konuların Türk gelenek ve göreneklerine hitap etmemesinden kaynaklı sorunların ortaya çıktığı anlaşılmaktadır. Hatay halkının Suriyelilerin bazı davranışlarından dolayı rahatsızlık duyduklarına dair sonuçlar elde eden Döner' in çalışması ulaştığımız verileri destekler nitelikte olmuştur. (Döner, 2014: 115-116). Bu ve benzeri durumların Suriyelilerin de ifade ettiği gibi Türkiye' de Suriyelilere karşı "değişen bir algı" nın doğmasına neden olduğu söylenebilir.

- Suriyeli bireylerin Türkiye' ye gelme nedenleri arasında belirttikleri "Din kardeşliği" kavramı Suriyeli bireyler için önemli olmakla birlikte, Türkiye' deki hayatlarını kolaylaştırıcı, maddi ve manevi destek için bir yol olmuştur.

Ulubey - Önder mahallesi örneğinde; Suriyeli öğrenci ve eğitimcilerin örgün eğitimde yaşadıkları okul- sınıf deneyimleri, Suriyeli çocuk ve gençlerin Türk arkadaşları ve öğretmenleriyle olan deneyimlerinin yer aldığı "Örgün Eğitim Deneyimleri" ana temasından ulaşılan kodlara göre aşağıdaki maddeler tespit edilmiştir:

- Suriyeli çocuklar ve gençler sınıfa ilk girdiklerinde genellikle tedirginlik ve korku hissetmişlerdir. Tedirginlik ve korkunun nedeni sınıfta bilmediği ve tanımadığı insanların olması olarak belirtilmiştir. Bunun yanı sıra dil öğrendikçe korku ve tedirginliğin azaldığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda güvendikleri ve tanıdıkları birilerinin yanlarında olması da alışma sürecini olumlu yönde etkilemiştir. Akcan Akpınar ve Kiremit' in "Suriyeli Öğrencilerin Okula Uyumları Hakkında Öğretmen Görüşlerine dair yaptıkları çalışma sonucunda Suriyeli öğrencilerin de bir kısmının dil öğrenmek, uyum sağlamak ve eğitim-öğretim sürecine katılmak için gayret sarf ettiğini; bir kısmının ise, bunları yapmamak için direnç gösterdiğini ve Türkçe konuşmayı reddettiğini saptamışlardır (2018: 9). Sözü edilen çalışmanın bulgularına ek olarak korku ve tedirginliği yaşamayan aksine yeni bir dil öğreneceği için sevindiklerini ifade eden öğrenciler de araştırmamıza dâhil olmuşlardır. Dil konusunda hazır bulunuşluklarının olduğunu düşündüğümüz bu çocukların aileleri ile de yapılan mülakat sonucunda baba ya da annelerinin İngilizce, Fransızca dil eğitmeni olmaları dikkat çeken ayrı bir husus olmuştur. Bu çocuklar "Sınıfa girdiğinde ilk ne hissettin" sorusuna paralel olarak "Türkiye' ye ilk geldiğinizde ne hissettiniz" sorusuna da benzer yanıtlar vermişlerdir. Bu bağlamda dil konusunda hazır bulunuşlukları olan çocukların daha özgüvenli bir tavır sergiledikleri söylenebilir.

- Okulunda arkadaşlar arası çok sayıda kavgayı, sınıfında ötelenme ve aşağılanma duygusunu yaşamış Suriyeli genç ve çocukların okul, arkadaş ve sınıf ile ilgili deneyimlerinin bu değişkenlere göre paralellik gösterdiği görülmektedir. Baltacı, Ceylan ve Coşkun (2019) İmam Hatip Liselerindeki Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitimi Sorunlarını inceledikleri araştırmanın sonucuna göre Suriyeli öğrenciler okulda dışlanmakta, yalnızca Suriyelilerle veya Arapça konuşan öğrencilerle arkadaşlık kurmaktadırlar (2019: 332). Bu tarz durumlarla karşılaşan Suriyeli genç ya da çocukların okul, arkadaş ve sınıf ile ilgili görüşleri daha kötümser olmuştur.

- Araştırmamızda dikkat çeken bir diğer unsur ise Suriyeli gençlerin kendilerinden ziyade arkadaşlarına olan kötü davranışlardan daha çok etkilendiklerinin görülmesidir. Bu durumun liseli gençler de daha çok gruplaşmaya neden olduğu söylenebilir.

- Lise çağındaki gençlerin, okul ve savaş sırasında kaybettikleri arkadaşları üzerinde sıklıkla durdukları görülmüştür. "Suriye' de en çok neyi özlediniz" sorusuna "Arkadaşlarım…" cevabını vermişlerdir. Yapılan mülakat sonucu, lise çağındaki gençler için arkadaş ve okul kavramlarının hassas konular olduğu, ilkokul- ortaokul çağındaki çocuklar için ise derste Suriye ile ilgili bir terim geçtiğinde bomba kavramının canlandığı ve yetimlik duygularının derinleştiği belirlenmiştir.

- Lise gençlerinin sınıfa ve arkadaşlarına uyum sağlamasında dil öğrenmenin ve buna bağlı olarak kendilerini ifade edebilmelerinin olumlu sonuçlarına rastlarken, ilkokul ve ortaokul çocuklarının okula uyum sağlama ve sevme konusunda daha çok öğretmenle olan ilişkilerinin olumlu ya da olumsuz iz düşümlerine rastlanmıştır.

- Bazı Suriyeli gençlerin özellikle lise 10-11' inci sınıftan sonra Türklerle yakın arkadaşlıklar kurdukları, birbirlerine sahip çıktıkları, aralarındaki güven duygusunun arttığı, yakın arkadaşlıklar kurdukları görülmektedir. Türk arkadaşlarının dürüst olduklarını ve bu yönlerini çok sevdiklerini ifade emişlerdir.

- Suriyeli gençlerin Türk arkadaşları ile olan ilişkileri okula ve Türkiye' ye uyum sağlamada etkili olmuştur. Arkadaşları ve okulunu seven gençler aynı zamanda Türkiye' de de kalmak istemişlerdir.

- Suriye' de okulları yıkıldığı için okula karşı özlem duyduklarını dile getiren Suriyeli çocuklar okumayı ve meslek sahibi olmayı arzulamakta, her şeye rağmen okula gitmeyi sevmektedirler.

- Bazı Suriyeli genç ya da çocukların, kimlik sorunları, dil bilmemenin verdiği çekingenlik ya da bazı müdür, öğretmen ve velilerin olumsuz tavırlarından dolayı eğitim hayatlarından alındığı yahut başarılarının olumsuz yönde etkilendiği görülmüştür. Bazı yaşanan sıkıntılar ya da ön yargılardan dolayı okula kabul

görmede zorluk yaşayan Suriyeli çocuklar ailelerin çekincelerinden dolayı okuldan alınmışlardır.

- Suriye' de evlilik yaşının Türkiye' ye göre erken olması, maddi imkânsızlıklar ya da dini kaygılar gibi nedenlerden dolayı Lise bittikten sonra kızların evlendirilme eğilimi eğitim hayatlarına engel teşkil eden etkenlerden biridir.

- Okullarda Suriyeli öğrenci nüfusunun artmasının ve savaştan dolayı sene kaybı yaşayan Suriyeli çocuk ve gençlerin farklı yaş gruplarıyla birlikte ders görmesinin okul içi ve dışı kavgaları arttırdığı tespit edilmiştir. Akcan, Akpınar ve Kiremit yaptıkları çalışmada öğretmenler, eğitim-öğretimi Suriyeli öğrencilerle sürdürmenin birtakım zorluklarından bahsetmişlerdir. Bunun nedenleri arasında ise Suriyeli öğrenci sayısının giderek artması, bu artışların dönemin farklı farklı zamanlarına denk gelmesi olarak gösterilmiştir (2018: 10). Ulaştığımız verilere göre bu durumun öğretmenler için de zor bir süreç olduğunu söylenebilir.

- Bazı Suriyeli eğitimciler ve öğrenciler, Türkiye' de eğitim adına çok imkân olduğu halde bilginin daha az verildiği, müfredatın kolay olduğunu düşünmektedirler. Aynı duruma yaygın ve örgün din eğitiminde de rastlarken merhametin çok şiddetin az olduğu bir eğitim sisteminin güzelliği fakat bilgiden yoksun bir eğitiminden duyulan rahatsızlık dikkat çekici bir bulgu olmuştur.

- Suriyeli çocukların Türk öğretmenleri ile olan deneyimlerinin Suriye' deki öğretmenleri ile olan deneyimlerine göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Börü ve Boyacı (2016) yaptıkları çalışmada, Türkiye' ye göre Irak' taki öğretmenlerin daha sert olduğu ve fiziksel şiddete başvurabildikleri, Türkiye' de de bazı öğretmenlerin yabancı oldukları için alay edici kimi zaman diğer Türk arkadaşlarına göre daha kötü davrandıkları fakat burada not konusunda öğretmenlerden not isteyebildikleri ama Irak' ta bunun mümkün olmadığıyla ilgili sonuçlara ulaşmışlardır. Yaptığımız çalışmada da Suriye' deki öğretmenler hakkında benzer görüşler sunulmuştur. Diğer bir araştırma sonucuna göre Suriyeli çocukların öğretmenlerle ilgili deneyimlerinin daha çok şiddet uygulayan ve uygulamayan olarak anlamlandırıldığı görülmektedir. Lise gençlerinde ise bu deneyimin şekillenmesi daha çok "arkadaş" kavramına bağlanmıştır.

- Suriyeli çocuklar ile yapılan mülakat sonucu Suriye' de eğitimde şiddetin varlığı burada Türk öğretmenlere olan ilgi ve sevgiyi arttırmıştır. Suriyeli çocukların okulu sevmesinde öğretmenlerinin şiddetten uzak durması, merhametli olması, sevgi ve ilgi göstermeleri Türkiye' deki Suriyeli çocukların öğretmenlerle olan deneyimlerinde etkili olmuştur. Özellikle ilk ve ortaokul öğrencileri için okulu sevmede büyük etken olan bu durum veliler için de güven oluşturmuştur.

- Türk öğretmenlerin sahiplenici ve anlayışlı tavırlar sergilemesi, onlarla şakalaşması, derslerde yardımcı olmalarının Suriyeli çocukları mutlu ettiği ve buradaki öğretmenleri sevmelerinin dersleri sevmelerinde etkili olduğu tespit edilmiştir.

- Yapılan mülakatlar sonucu Suriyeli eğitimci ve yetişkinlerin Türkiye' deki eğitim sistemi ve çocuk yetiştirme kültüründe disiplinin yeteri kadar olmadığı algısına rastlanmaktadır. Her ne kadar Türk öğretmenlerin merhametli olması Suriyeli yetişkin ve eğitimciler için bir güven kaynağı oluştursa da disiplinin sağlanamadığı görüşü hâkimdir. Bu durum Suriyelilerin sahip olduğu "terbiye kavramıyla" açıklanabilir. Yapılan mülakat sonucu "terbiye" kavramı, baskı ve kuralcı ebeveyn olmak, gerekli durumlarda fiziksel şiddete başvurmada bir beis olmadığı düşüncesiyle bağdaştırılmıştır. Çocuğun yanlış davranışlarına müdahale edilmezse terbiyenin sağlanamayacağına dair görüşler söz konusudur. Bu zihniyetin sadece eğitimde değil çocuk yetiştirme kültürü için de geçerli olduğu tespit edilmiştir.

- Suriye' de savaştan dolayı eğitim hayatına devam edemeyen çocuk ve gençlerin yaşadıkları sene kayıpları Türkiye' de yaşlarına uygun olmayan sınıflarda eğitim görmelerine neden olmuştur. Bu durum hem eğitimde geriden gelme - yetersizlik psikolojisini hem de yaşlarıyla uyumlu olmayan sınıflarda olmalarından kaynaklı sorunları beraberinde getirmiştir. Elde ettiğimiz veriler, Tanrıkulu' nun çalışmasındaki verileri destekler niteliktedir (2017: 134).

Ulubey - Önder mahallesi örneğinde; Suriyeli yetişkin ve çocukların Türkiye' de aldıkları din eğitimine dair deneyimlerinin ortaya çıkarılmaya çalışıldığı "Türkiye' de Din Eğitimi Deneyimleri" ana temasında aşağıdaki maddeler tespit edilmiştir:

- Yapılan mülakatlar sonucu, “din eğitimi” kavramının “dini eğitim” kavramıyla aynı görüldüğü, “din eğitimi” kavramının yeterince anlaşılamadığı görülmüştür. Din eğitimi dini eğitim, dini eğitim ise İslam üzerinden değerlendirilmiştir.

- Örgün din eğitimine dair yapılan mülakatlar sonucu; ilkokul ve ortaokul çocuklarının örgün din eğitimine dair hislerinin öğretmenlerinin davranışlarına göre şekillendiği tespit edilmiştir. Çeşitli aktivitelerle oyun ve etkinliklerle dersi süsleyen öğretmenlerin din derslerine olan ilgi ve sevgide rol oynadıkları görülmüştür. Baltacı, Ceylan ve Coşkun (2019) imam hatip liselerinde çalışan din dersi öğretmenlerinin görüşleri doğrultusunda, Suriyeli öğrencilerin din derslerine karşı olumsuz tavır sergiledikleri ve din derslerine karşı ilgisiz olduklarına dair bulgular saptamıştır (2019: 331). Tosun vd; yaptıkları çalışmada ise din eğitimi öğretmenlerinin anlayışlı olması ve ders anlatımlarının etkili oluşu gibi faktörlerin derse ilişkin algıyı olumlu kıldıklarına dair veriler sunmuşlardır (Tosun vd; 2018: 22). Bu veriler ve elde ettiğimiz veriler sonucunda din derslerine karşı tutumların öğretmenlerin izledikleri roller ile değişebileceği ve olumlu tavıra dönüşebileceği söylenebilir.

- Ortaokul ve lise gençlerinde ders sırasında İslam’ a dair ifadelerin sahiplenici bir tavır ile anlatılması ve kendi dillerine ait kelimelerin ders içinde kullanılmasının derse ve öğretmene olan ilgiyi arttırdığı görülmüştür. Derste İslam üzerinden kendinde ortak bir payda bulan öğrencilerin dersi daha çok sevdikleri tespit edilmiştir. İslam’ a dair ifadelerin sahiplenici bir tavır ile anlatılması ve kendi dillerine ait kelimelerin ders içinde kullanılmasının Suriyeli genç ve çocukların derse olan aidiyet hislerini geliştirdiği, dini ayniliğin derse olan tutumlarında olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Diğer yandan, DKAB derslerinde olan bu deneyimin genel olarak tüm eğitim sistemi için önemli bir nokta olabileceğini belirtmeliyiz. Suriyeli çocukları tanıyıp kendilerini derse ait hissetmelerini sağlayacak temaların bulunması özelde yaygın ve örgün din eğitimi genelde ise göçmen eğitim sisteminin verimliliği için üzerinde durulması gereken bir konudur. Bulunduğu okulda kendini yabancı hissetmeyen, kendinden birşeyler bulan gençler için uyum sürecinin de daha kolay olabileceği ve derse olan ilgilerinin artmasıyla başarılarının da artacağı kanaatindeyiz.

- Lise gençlerinin bir kısmı Türkiye' de din eğitimi ile ilgili, Kur' an mahreçleri konusunda öğretmen ve Türk arkadaşlarının daha zayıf oldukları zaman zaman Kur' an harflerini yanlış telaffuz ettikleri, Suriye' de edindikleri dini bilgilerin Türkiye' de değişiklik gösterdiğini ve bazı öğretmenlerin yanlış bilgi verdiklerine dair görüşler tespit edilmiştir. Bu durumun mezhep çeşitliliğine bağlı olarak farz-sünnet algısının farklılaşmasından kaynaklı olduğunu düşünmekteyiz. Tosun vd; Suriyeli öğrencilerin din eğitimine ilişkin görüşlerinden hareketle, burada aldıkları din eğitimi hakkında birtakım yetersizliklerden bahsetseler de, bu eğitimin onların dindarlaşmalarına olumlu katkıda bulunduğunu ifade eden veriler saptamışlardır (Tosun vd; 2018: 25). Ayrıca yapılan mülakatlar sonucu lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin, mezhep farklılıklarını anlayışla karşıladığı ve öğrenciyi araştırmaya teşvik ettiği görülmüştür. Ulaştığımız verilerle farklılık gösterir nitelikte olan, Baltacı, Ceylan ve Coşkun (2019) çalışmasında ise öğretmenlerin, Suriyeli öğrencilerin mezhepsel farklılıklarını ön plana çıkarmalarını sorun olarak belirttiklerini saptamışlardır.

- Mülakat yaptığımız bazı 4-6 yaş ana sınıfı Suriyeli eğitimcilerin, Türkiye' de çocuklara verilen Kur' an derslerinde sevdirelim derken bilgiden yoksun bir eğitimin verildiği, harflerin öğrenimi gibi bazı konuların sürekli tekrar yapıldığı ve basit bir eğitimin olduğunu savundukları tespit edilmiştir. Kanaatimizce bazı eğitimciler tarafından belirtilen böyle bir deneyimin çocuklar ve velileri için bir anlam ifade edip etmediği sorgulanmalı, 4-6 yaş ana sınıfına giden Suriyeli çocuklar ve velilerin gözünden deneyimler açığa çıkarılmalıdır.

- Türkçeyi bilmeseler dahi Kur' an dilinin ortaklığı onları camiye çeken etkenlerden biri olmuştur. Yaralıoğlu çalışmasında birçok sığınmacının dernekler vasıtasıyla kurulan mescitler yerine, cami atmosferinin daha cezbedici olduğunu vurgulayarak camiye gittiklerini tespit emiştir (Yaralıoğlu, 2019: 88). Elde edilen bu sonuçlar doğrultusunda Suriyeli bireyler için cami kavramının önemini vurgulayabiliriz.

- Suriyeli yetişkin erkekler çalışma şartlarının zorluğundan ve erkekler için verilen eğitimlerden haberdar olmadıklarından dolayı genellikle Cuma namazı vesilesiyle camilerde bulunmaktadırlar. Bazı Suriyeli bireylerin ise camiden hariç burada daha iyi şartlarda yaşamalarına yardımcı olan hem de dini sohbet grupları olan dernek ya da vakıflara akşam dersleri için gittikleri tespit edilmiştir. Benzer şekilde, Suriyeli

ebeveynlerin çocuklarını zaman zaman cami haricinde Arapça eğitim verilen derneklere gönderdiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde Sarıkaya' nın çalışmasında da benzer bulgulara rastlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Suriyeli öğrencilerin Türk okullarının yanı sıra Suriyelilerin kurduğu derneklerde Arapça ve İslami ilimler dersleri aldıkları belirlenmiştir (Sarıkaya, 2019: 108).

- Araştırmamızda Suriyeli ebeveynlerin ortak endişelerinin çocukların ana dilleri olan Arapçayı unutmaları olduğu tespit edilmiştir. Yaralıoğlu yaptığı çalışmada Suriyeli velilerin ve Suriyeli çocukların kendi ifadelerinde ana dilleri olan Arapçayı unuttuklarından yakınmakta olduklarını belirtmiştir (Yaralıoğlu, 2019: 80). Tanrıkulu ise yaptığı çalışmasında benzer şekilde bulgulara rastlamıştır (2017: 132) . Bu sonuç elde ettiğimiz veriler ile örtüşmektedir.

- Yapılan mülakatlar sonucu Türkiye' de yaygın din eğitimi deneyimleyen Suriyeli bireylerin gerçekten onları anlamaya çalışan hocalardan olumlu yönde etkilendikleri ve Türkiye' ye olan uyum süreçlerini daha kolay atlattıkları tespit edilmiştir. Suriyeli kadınlar için, onlarla sohbet eden, sosyal aktiviteler yapan ve sorunlarını dinleyen hocaların varlığı mutluluk kaynağı olmuştur.

- Türkiye' de deneyimledikleri Kur' an kursları onlar için Kur' an' ı güzel okuma kursundan daha fazla şey ifade etmektedir. Maddi ve manevi bir destek kapısı, sığındıkları bir liman olmuştur. Aidiyet hissettikleri yegâne mekânlardan biri olmuştur. Özellikle Suriyeli çocuk ve kadınların sözlerinden onlar için büyük anlam ifade eden Kur' an Kursları ve Kur' an Kursu eğitimcilerinden söz etmek mümkündür.

- Suriyeli kadınların kendileri ve çocukları için yaygın din eğitiminde Kur' an haricinde dini bilgi verilmesi, ahlaki konulara değinilmesi, fıkıh ve hadis dersleri verilmesini istedikleri belirlenmiştir. Aynı zamanda sevgi ve anlayış beklemektedirler. Sevgi, ilgi ve anlayışın onları bu kurumlara çeken en önemli etken olduğu anlaşılmaktadır.

- Bazı Suriyeli yetişkinler ve çocukların, Kur' an kurslarındaki hocalarının Kur' an okuyuşlarını ve bilgilerini övdükleri, bazılarının ise doğru okumadıkları yanlış bilgiler verdiklerinin savundukları tespit edilmiştir. Olumlu olmayan deneyimlerin

Kur' an Kursun' da tecrübeli olmayan fahri öğreticilerin, camilerde ise bulundukları bölgenin cami imamlarıyla şekillendiği görülmektedir.

- Genel olarak Arapçanın ana dilleri olmasından kaynaklı İslam' ı ve Kur' an' ı daha iyi anladıklarını düşünen Suriyeli yetişkinler bazı Suriyeli eğitimcilerin daha başarılı ve doğru eğitim verdiklerini düşünmektedirler. Bunun yanı sıra Arapçayı bilmekle Kur' an' ı anlamak arasında fark olduğunu, Kur' an dilinin zor olduğunu ve Arapça bilmekten ziyade asıl önemli olanın Kur' an' ı anlamaya çalışmak olduğunu düşünen Suriyeli yetişkinler de tespit edilmiştir.

- Yapılan mülakatlar sonucu azınlıkta bir kesimin, Kur' an' ı anlamak adına Türkiye metodunun Suriye metoduna göre daha iyi olduğu, sorgulama tekniğinin kullanıldığına dair deneyimlerde tespit edilmiştir.

- Yapılan mülakat sonucunda savaş ve göç gibi zorlu süreçlerin acılarını taşıyan bu bireylerin Türkiye' de olmalarının aslında onlar için ne kadar zor olduğunun, buraya isteyerek değil zorla geldiklerinin, halen birçok zorluk yaşadıklarının bilincinde olarak din eğitimi sırasında manevi destek verilmesinin mutluluk kaynağı olduğu görülmüştür.

- Suriyeli yetişkin ve çocukların Türkiye' ye tutunmalarında dini ayniliğin büyük rol oynadığı sonucuna ulaşılmıştır.

- Örgün ve yaygın din eğitiminde karşılaşılan sorunlar, kız- erkek çocuklara birlikte ders verilmesi, sınıf mevcudunun fazlalığı, aynı sınıf içerisinde Suriyeli öğrenciler arasındaki yaş farkının olması, Türk öğrenci ve velilerin ön yargılı dışlayıcı tutumlar sergilemesi şeklinde tespit edilmiştir. Bu problemlerin özellikle Suriyeli çocukların eğitim hayatlarını olumsuz yönde etkilediği görülmüştür. Ayrıca Kur' an ve Arapça eğitiminde yetersizlik olduğuna dair görüşler saptanmıştır. Benzer şekilde Yaralıoğlu çalışmasında, Suriyeli bireyler tarafından dini eğitimlerin yeterli olmadığı görüşüne dair bulgulara rastlamıştır (Yaralıoğlu, 2019: 89).

- Bazı Kur' an kursu öğreticilerinin ve imamların -özellikle formasyon almamış ve saat ücretli çalışan, yeterli bilgi ve donanıma sahip olmayan- mahreç ve dini bilgilerde eksikleri olduğu ve bazılarının kendilerine ve çocuklarına karşı aşağılayıcı ve dışlayıcı davranışlar sergiledikleri belirtilmiştir. Bu durum din

görevlilerine ve topluma karşı güvensizlik oluşturmaya başlamış, Suriyeli bireyleri Türkiye' deki İslam anlayışına karşı olumsuz bazı düşüncelere sevk etmiştir.

- Suriyeli bireylerin Türklere olan bakış açılarının İslam dinine olan bilgilerine, onlara olan bakış açılarında ensar – muhacir ilişkisini gözetip gözetmediklerine ve dışlayıcı tavırlar sergileyip sergilemediklerine göre şekillendiği söylenebilir. Aynı zamanda din görevlilerine olan bakış açılarının da sevgi ve ilginin yanı sıra Kur' an' ı güzel okuma ve Arapça bilgisi üzerinden değerlendirildiği görülmüştür. Kur' an' ı güzel okuyan, mahreç bilgisine güvendikleri hocalara daha çok güvendikleri ve saygı duydukları belirlenmiştir. Bu verilerden de anlaşılacağı üzere din eğitimcilerinin bilgili ve donanımlı olması Suriyeli göçmenler için önem arz etmektedir. Bu durumun Suriyelilerin güven duygularını besleyerek uyum süreçlerinde etkili olabileceği söylenebilir.

- İlgi ve destek göstermekte tereddüt yaşayan, farklı kültürlerle yaşama bilincinde zorluk çeken bazı eğitimcilerin Suriyeli bireyler üzerinde olumsuz etkilerine de rastlamaktadır. Bu etkilerin daha çok aşağılanma ve ötelenme duygusu, Müslüman din kardeşliği düşüncesinin zedelenmesi, beddua etmeye eğilim, devletin kontrolünde olmayan dini gruplara katılma isteği, erken yaşta kız çocuklarını evlendirme gibi sorunlara neden olduğu görülmektedir. Ayrıca Türk hocaların imam ve Kur' an Kursu öğreticilerinin dini bilgilerinin az ve yanlış olduğu kanısına kapılma ve buna bağlı olarak Türkiye' de dini ve sosyal gelişime kendilerini kapatma eğilimi gösteren bazı Suriyeli bireylerin Türk hocalardan ders alma konusunda çekimser davrandıkları belirlenmiştir. Bu gibi durumlardan dolayı Türkiye' ye olan uyum sürecinde daha çok zorluk yaşayan Suriyeliler, yaşadıkları bölgede daha fazla sorun ile karşılaşabilmektedir. Sonuç olarak söylenebilir ki, etkili ve doğru verilen bir yaygın din eğitiminin Suriyeli çocuk ve bireylerin Türkiye' ye uyumu, topluma sorun değil toplum için katkı sağlayan bireyler haline dönüşmesinde önemli bir etkisi olabileceği gibi samimi olmayan ve önyargı barındıran din eğitiminin de Suriyeli bireylerin topluma uyumu reddetme eğilimini arttırabilmektedir.

- Suriye' den geldikten sonra maddi ve manevi zorluklar yaşadıklarını dile getiren Suriyeli bireyler yaygın din eğitiminde karşılaştıkları bazı hocaların onların hayatlarında dönüm noktası olduğunu belirtmişlerdir.

- Gözlerindeki acıyı görmeye çalışarak, onların insan ve aciz olduklarını unutmadan, yaşanılan bu sürecin bizim için de bir imtihan olduğunu düşünerek, Allah rızası için sabırla ve azimle, samimi duygularla Suriyeli bireylere yaklaşan din görevlilerinin sadece kursa gelen Suriyeli bireyler üzerinde değil bulundukları mahallede olumlu bir değişim yarattıkları belirlenmiştir. Bu durumun Türkiye' ye olan sevgi ve Türklere olan saygı üzerinde olumlu etkilerine rastlanmıştır.

- Faydalı bir birey olma yolunda oldukça etkili olduğu bilinen çocukluk çağları için kayıplar veren Suriyeli genç ve çocukları anlamak, verdikleri kayıpların farkında olmanın örgün ve yaygın eğitim için son derece önemli olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak savaş ve göç sonrası hayatlarında birçok değişim yaşayan Suriyeli mültecilerin hayata olan bakışlarının değiştiği söylenebilir. Hayata farklı gözlerle bakan Suriyeli çocuk, genç ve yetişkinlerin içinde bulundukları durum ve ihtiyaçlarına göre bir eğitim sistemi toplumun refahı ve eğitimin işlevi açısından önemlidir. Bir çocuğun sınıfa ilk girerken ne hissettiğini bilmek, yaşadıkları süreçlerden haberdar olmak kaliteli bir eğitimin kapısını açan anahtarlardan biridir. Kaliteli bir eğitimden maksat yetişkin ya da çocuk olsun kısaca "eğitim alan kişinin zihninde, zihninden tezahür eden davranışlarında olumlu bir iz bırakmak" olarak belirtilebilir. Eğitimci ne kadar çok öğrencisini tanır onun hislerini anlamaya çalışır ve zihin dünyasına dokunabilirse eğitimine dair olumlu iz bırakmak o kadar kolaylaşır. Ortak dini değerler ile kendilerini Türkiye' ye daha yakın hisseden Suriyeli yetişkinler "dinin" bir mülteci göçmen için önemini bir kez daha ortaya koymaktadır. Türkiye' de İslam dininin olması, cami ve ezan sesinin varlığı kendilerini göç ettikleri ülkeye daha az yabancı hissetmelerini sağlamıştır. Sonuç olarak, ortak dini değerlerin varlığının aidiyet duygusunu geliştirmede ve topluma uyum sağlamada olumlu etkilerinden söz edilebilir. Bu bağlamda göçmen eğitiminde din eğitiminin önemi öne çıkmaktadır.

6. ÖNERİLER

- Özelde Suriyeli göçmenlerin genelde ise tüm göçmenlerin uyum süreçlerinin sağlıklı yaşanması adına, örgün ve yaygın din eğitimi kanalıyla yapılabilecekler, onlar için verilen yaygın ve örgün din eğitiminde göçmenlerin istekleri ve bizlerin onlar için yaptığımız çalışmaların niteliği sorgulanarak, din eğitimi adına yeni politikalar üretilmelidir.

- Suriyeli ailelerin erkek çocuklara nazaran kız çocuklarını okula daha az göndermelerinin nedenleri hakkında araştırmalar yapılabilir. İslam' ın kız çocuklarının eğitimine verdiği önemin anlaşılıp, benimsenmesi amacıyla Suriyeli göçmenlerin oldukları bölgelerde yapılanma çalışmaları ile okula gönderme teşvik çalışmaları yapılabilir. Ayrıca çocuk işçileri konusunda benzer şekilde teşvik çalışmaları ve bilimsel çalışmalar arttırılabilir.

- Suriyeli göçmenlerin yerel halkı ne derece ve nasıl etkiledikleri araştırılarak, Türk vatandaşlarının etkilenme düzeyleri sorgulanabilir. Özellikle bu durumun dini ve mezhebi anlayışlarımıza etkileri, dindarlığımıza, dini kimliklerimize olan etkisi araştırılabilir.

- Suriyeli göçmenlerin örgün ve yaygın din eğitimi alanlarında kullanılan ortak kavramlar belirlenerek, Suriyeli göçmenlerin o kavramlara yükledikleri anlamlar incelenmelidir

- Müfredat ve öğretim materyali konusunda sorun yaşayan Suriyeli göçmen çocuklar için örgün eğitim alanında yapılan çalışmalar, din eğitimi için de yapılabilir.

- Müfredat ve öğretim materyali hazırlanırken ya da uyum süreci için yapılan çalışmaların niteliğini arttırmak amacıyla özellikle Suriyeli göçmen çocukların "ön öğrenmeleri" konusunda araştırılma yapılabilir. Şöyle ki, eğitimin kalıcılığı ve istendik davranışların gerçekleşmesi için öğrenme ortamına taşınan ön öğrenmelerin öneminden bahsedebiliriz. Bu bağlamda Türkiye' deki eğitim sistemine ve kültüre uyum sürecinde bir savaştan gelmiş, uzun süre eğitime ara vermiş dezavantajlı olarak da adlandırabileceğimiz bu çocukların eğitiminde ön

bilgilerin tespiti, uzun vadeli hazırlanması gereken eğitim politikalarının daha nitelikli olmasına fayda sağlayabilir.

- Program yapılırken ihtiyaç analizi yapılarak, göçmen çocukların ve yetişkinlerin din eğitimini deneyimleme şekilleri araştırılarak ön öğrenmeleri sorgulanmalı ve kalıcı-etkili bir eğitim adına ön öğrenmelere uygun bir müfredat oluşturulmalıdır. Bu konu yaygın ve örgün din eğitimi içinde güncelliğini koruması gereken bir alandır.

- Örgün ve yaygın din eğitiminde materyal araştırılması yapılarak, mevcut olan materyaller üzerinde sorunlar giderilmeli, Suriyeli göçmen çocuk ve yetişkin din eğitimi için uygun materyal çalışmaları yapılabilir.

- Yaygın din eğitiminin nasıl gerçekleştiği, " uygulanan bu sistemde yaşanılan ya da yaşanabilecek sorunların neler olduğu, dini konularda Türkiye' de yaşadıkları problemler ve problemlerin kaynakları nelerdir? " gibi sorular çerçevesinde incelenebilir.

- Suriyeli göçmenler ve Türkiye' de yaşayan vatandaşlar için mezhep farklılığının uyum ve din öğreniminde nasıl rol oynadığı araştırılabilir.

- Suriyeli göçmenlerin değer yargılarındaki değişimler, hangi değeri nasıl anlamlandırdıkları konusu incelenebilir. Böyle bir çalışma değerler eğitimi bağlamında örgün ve yaygın eğitim programlarına katkı sağlayabilir.

- Yerel yönetimlerin sosyal destek hizmetlerinin göçmenleri kentle uyum sürecinde ne gibi etkisinin olduğu ve kente uyum sağlama adına ne gibi bir işlev görebileceği incelenebilir.

- Suriyeli öğrenciler ve aileleri için rehberlik ve danışma hizmetlerinin arttırılmasının yanı sıra, manevi destek hizmetlerinin de arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

- Yaygın ve örgün din eğitiminde görevli eğitimcilerin, mülteci çocuk ve mülteci yetişkinlerle olan çalışmalarında mesleki gelişim ve uzmanlık eğitimleri ile desteklenebilirler.

- Örgün ve yaygın din öğretiminde kullanılan dil, Suriyeli göçmenlerin anlama düzeyleri açısından incelenebilir.

- 4-6 yaş Suriyeli çocukların eğitim gördüğü ana sınıfları incelenebilir, eğitime veliler de dâhil edilerek erken yaşta uyum için yaygın din eğitimi kanalıyla neler yapılabileceği araştırılabilir.

- Suriyeli ailelerin "terbiye" kavramı ile Türkiye' deki terbiye kavramı irdelenerek, bu kavramın anlaşılmasındaki farklılıklardan dolayı eğitim sisteminde var olan veya doğabilecek sorunlar tespit edilerek çözüm önerileri sunulabilir.

- Göçmen öğrencilerin Türk öğrencilerle olan iletişiminde dinin rolünün daha ayrıntılı çalışmalar yapılarak incelenmesi için öneriler geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

Açıkalın B. (2017). Suriyeli Mültecilerin Kur' an-ı Kerim ile İlgilerinin Moral ve Motivasyonlarına Etkisi -Kilis Örneği- *Sosyal Bilimler Dergisi,* 7(14):251-272.

AFAD, Türkiye' de Suriyeli Sığınmacılar 2013: Saha Araştırması Sonuçları. https://www.afad.gov.tr/tr/2861/Suriye-Insani-Yardim-Raporu .10.04.2017.

Akalın T. A. (2016). Türkiye' ye Gelen Suriyeli Göçmen Çocukların Eğitim Sorunları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Aydın Üniversitesi.

Akıncı B, Nergiz A. ve Gedik E. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal, *Göç Araştırmaları Dergisi,* 1(2):55-83.

Akyürek İB**.** (2007) Mülteci Hukuku ve Türkiye Uygulaması, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi.

Apak H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Kente Uyumları: Mardin örneği, *Mukaddime,* 5(2): 53-70.

Apak H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Uyumu ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi.

Aşkın D. (2014). Göçmen Gençlerde Kültürel Dönüşüm Üzerine Sosyolojik Bir Analiz: İnegöl Huzur Mahallesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

Ataman, Muhittin, Suriye' de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum. http://file.setav.org/Files/Pdf/20121126132435_seta-suriye_de_iktidar_mucadelesi.pdf. 20.11.2020.

Aydın H. (2016). Türkiye' deki Suriyeli Sığınmacıların Eğitimi, *Eğitime Bakış Dergisi*, 36: 53–58.

Aydoğdu, H. (2018). Fenomenoloji ve Bilimler, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 22(2): 1313-1329.

Ayten A, Sağır Z. (2014), Dindarlık, Dini Başa Çıkma ve Depresyon İlişkisi: Suriyeli Sığınmacılar Üzerine Bir Araştırma, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 47(6): 5-18.

Balcı ME. (2017). Kimlik Ve Aidiyet Bağlamında Zorunlu Göç Ve Uyum: Ankara Önder Mahallesi Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Politika Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Balkanlıoğlu R. (2014). Göçün Öğrencinin Eğitim Yaşantısı Üzerindeki Etkisi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İlköğretim Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi.

Baltacı A, Coşkun MK, Ceylan İ. (2019). İmam Hatip Liselerindeki Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitimi Sorunları: Çözüme Yönelik Nitel Bir Analiz, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 60(2): 307.336.

Baltacı A, Coşkun MK, Ceylan İ. (2019). İmam Hatip Liselerindeki Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitimi Sorunları: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenleri Üzerine Nitel Bir Araştırma, *Darulfunun ilahiyat,* 30(2): 383–405

Baş T, Akturan U. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri: Nvivo ile nitel veri analizi, örnekleme, analiz, yorum*, Ankara, Seçkin Yayınları, 12-48.

Başak C. Mülteciler Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler, https://www.isay.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/mulkiyeteftis/basili_yayinlar/multeciler.pdf. 17.11.2020.

Bayraktar R. (2013). Zorunlu Göçten Ulus Ötesi Yurttaşlığa, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 24 (12): 109-126.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği' nin Tüzüğü. BMMYK (2005), Sığınma ve Mülteci Konularındaki Uluslararası Belgeler ve Hukuki Metinler, 62-66.

Bozdağ F. (2015). İç Göç Yaşamış Ve Yaşamamış Ergenlerin Benlik Kurguları, Uyum Sorunları Ve Başa Çıkma Tarzları, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Hacettepe Üniverstesi.

Börü N, Boyacı A. (2016). Göçmen Öğrencilerin Eğitim-Öğretim Ortamlarında Karşılaştıkları Sorunlar: Eskişehir İli Örneği. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic,* 11(14): 123-158. *DOI:* 10,7827/TurkishStudies.9818

Cenevre Sözleşmesi (1951). http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf. 10 Temmuz 2018.

Coşkun İ, Emin MN. (2016*), Türkiye' deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar*, İstanbul, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.

CRESWELL J. (2016). Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni. Çeviri: Bütün M, Demir SB. 3. Baskı. Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım, 81.

Çağlayan S. (2006). Göç Kuramları, Göç Ve Göçmen İlişkisi, *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17: 67-91.

Çapcıoğlu F, KA Öznur. (2018). Nitel Araştırmalarda Kullanılan Araştırma Teknikleri. İçinde: Güngör Ö (Editör). *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem Teknik ve Etiğe Giriş,* 1. Baskı, Ankara, Grafiker Yayınları, 203-223.

Çapcıoğlu İ, Çapcıoğlu F, KA Öznur. (2018). Nicel ve Nitel Yöntemler Arasındaki Farklar. İçinde: Güngör Ö (Editör). *Bilimsel Araştırma Süreçleri Yöntem Teknik ve Etiğe Giriş,* 1. Baskı, Ankara, Grafiker Yayınları, 223-239.

Demir R, Okşar Y. (2018). Suriyeli Öğrencilerin Din Eğitiminde Karşılaşılan Sorunlar: Kilis İli Örneği, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 18 (1), 285-312.

Demirci E. (2016). Anne Babası Boşanmış Çocukların Gözünden Yaşadığı Güçlükler: Fenomenolojik Bir Çalışma, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Ana Bilim DalıYüksek lisans tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi.

Deniz T. (2014). Uluslararası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 1:175-180.

Döner H. (2016). Suriyeli Göçmenlerle Yaşanan Sorunlar Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma: Hatay İli Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Hatay: Fırat Üniversitesi.

Emin MN. (2016). *Türkiye' deki Suriyeli çocukların eğitimi temel eğitim politikaları*. Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. İstanbul: Turkuvaz Yayıncılık, 10-55.

Erdem B. (2017). Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilerin Sosyal, Siyasi Ve Vatandaşlık Hukuku Bakımından Türkiye' deki Durumları, *Public and Private International Law Bulletin,* 37(2): 332–351.

Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik, sayı: 8375, 11 Ocak 2016.

Geçici Koruma Yönetmeliği, Ankara, sayı: 6883, 22 Ekim 2014.

Gedikbaş M, TÜİÇ (Türkiye Uluslararası İlişkiler Çalışmaları), Suriyeli Sığınmacılar: Hukuki Haklar, Sorunlar, Entegrasyon Süreci, http://www.tuicakademi.org/suriyeli-siginmaci-melek-gedikbas/ 24.04.2016.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, http://www.goc.gov.tr/icerik3/istatistik_558_560_8971. 24.12. 2015.

Güllüpınar F. Suriyelilerin Eğitimine Suriyelilerin Gözünden Bakmak: Eskişehir' de Suriyelilerin Toplumla Bütünleşme Perspektifleri Üzerine Değerlendirmeler*, Göç Konferansı 2017 Seçilmiş Bildiriler,* Transnational Press London. 3: 153–162.

Gündoğan N. (2015). Türkiye' de Yaşayan Sığınmacı Ve Mültecilerin Psikososyal Gereksinimleri Ve Psikolojik Belirtileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.

Gündüz R. (2016). Mültecilerin Eğitim Hukuku ve Türkiye' deki Eğitim Sorunları, *Eğitime Bakış Dergisi*, 36: 40-46.

Husserl E. (2003). Fenomenoloji Üzerine Beş Ders. Çeviri: Tepe H. 2. Baskı. Ankara,Bilim ve Sanat Yayınları, 1-116.

İltica Ve Göç Mevzuatı, https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/Kitaplar/iltica_goc_mevzuati.pdf. 8 Aralık 2018.

Karasu MA. (2016). Şanlıurfa' da Yaşayan Suriyeli Sığınmacıların Kentle Uyum Sorunu, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi,* 21:995-1012.

Kariman S. (2015). Türkiye' ye Göç Eden Mültecilerin Sosyal Hayata Uyum Sürecinin İncelenmesi: Isparta Örneği. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi.

Kılcan B, Çepni O, Kılınç AÇ. (2017). Mülteci Öğrencilere Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi, *Journal of Human Sciences,* 14 (2): 1045–1057.

Kızılabdullah Y, Yürük T. (2018). The Contribution of the Religious Cultu-re and Ethics Course on the Integration of Children of Syrians in Adana, Turkey, *Religious Education*, DOI: 10.1080/00344087.2018.1456067 (25.05.2018).

Kiremit RF, Akpınar Ü, Tüfekçi Akcan, A. (2018). Suriyeli öğrencilerin okula uyumları hakkında öğretmen görüşleri, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 26(6), 2139-2149. doi:10.24106/kefdergi.428598.

Kirman, MA. (2017). Sosyal Bir Olgu Olarak Göç, *İslam Coğrafyasında Terör, Göç ve Mültecilik Sempozyumu,* Rize, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Yayınları, 5:109–129.

MEB, MEB Stratejik Plan (2015-2019) ,http://sgb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_09/10052958_10.09.2015sp17.15imzasz.pdf. 20 Şubat 2018.

MEB, Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri. http://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf. 20 Şubat 2018.

Neuman W. (2010). Toplumsal Araştırma Yöntemleri. Çeviren: Özge S. İstanbul: Yayınodası Yayıncılık.

Nurdoğan AK, Dur AİB, Öztürk M. (2017). Türkiye' nin Mülteci Sorunu Ve Suriye Krizinin Mülteci Sorununa Etkileri, https://www.researchgate.net/publication/316667568. 20.09.2019.

Okumuş E. (2006). *Toplumsal Değişme Ve Din*, , İstanbul,İnsan Yayınları, 110.

Örnek S. (2011). Göç ve Din, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi.

Özdemir NG. (2015). Suriye' den 2010 Yılı Sonrası Süreçte Türkiye' ye Zorunlu Göçün Sosyolojik Etkileri, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans tezi, Bursa: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.

Özer Y, Komsuoğlu YA, ve Ateşok ZÖ. (2016). Türkiye' deki Suriyeli Çocukların Eğitimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,* 4(37): 76-110.

Öztürk S. Suriye' den Göçün Etkileri. https://docplayer.biz.tr/3859709-Suriye-den-gocun-etkileri-gsa-2015-global-i-yasamak-uluslar-arasi-konferansi-roehampton-universitesi-londra-ingiltere-bildirisi.html. 04 Ekim 2020.

Peker B, ve Sancar M. (1986). Mülteciler ve İltica Hakkı. İnsan Hakları Derneği Yayınları, 8.

Reçber, S. (2014). Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar, Sosyal İnsan Hakları Sempozyumu, İstanbul, *VI. Petrol İş Yayını,* 119:247-268.

Sağır Z. (2014). Suriyeli Mültecilerde Dini Başa Çıkma ve Ruh Sağlığı, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Din Psikolojisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.

Sarıkaya ME. (2019). Sosyolojik Açıdan Göç Ve Kültürler Arası Etkileşim: Suriyeli Göçmenler Örneği, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimlari Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.

Sarıtaş E, Şahin Ü, Çatalbaş G. (2016). İlkokullarda Yabancı Uyruklu Öğrencilerle Karşılaşılan Sorunlar, *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1): 208–229.

SETA, (2017). *Engelleri Aşmak Türkiye' de Suriyeli Çocukları Okullaştırmak,* Ankara, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı Yayınları.

Seydi AR. (2013). Türkiye' deki Suriyeli Akademisyen ve Eğitimcilerin Görüşlerine Göre Suriye' deki Çatışmaların Suriyelilerin Eğitim Sürecine Yansımaları, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30:217-241.

Seydi AR. (2014). Türkiye' nin Suriyeli Sığınmacıların Eğitim Sorununun Çözümüne Yönelik İzlediği Politikalar, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 31:267-305.

Sirkeci İ, Bardakçı S, (2016). Suriye' den Gelenler Misafir Değil Bir Göç Kültürünün Öncüleri, *Humanist,* 4(7):531-544.

Tanrıkulu F. (2017). Türkiye' de Yaşayan Suriyeli Çocukların Eğitim Sorunu Ve Çözüm Önerileri, *Liberal Düşünce Dergisi,* 22(86):27-144.

Taştan C, Çelik Z. (2017). Türkiye' de Suriyeli Çocukların Eğitimi: Güçlükler Ve Öneriler. Ankara: Eğitim-Bir-Sen Stratejik Araştırmalar Merkezi.

Taştan C, Kavuncu, AÇ, Akbulut, AM, İrdem, İ, Osmanoğlu E, Özkaya Ö, Yıldız AK. (2016). Uluslararası Kitlesel Göçler Ve Türkiye' deki Suriyeliler, Ankara, *I. Uluslararası Göç Ve Güvenlik Konferansı Sonuç Raporu,* Polis Akademisi Yayınları, 20.

Tosun A, Yorulmaz A, Tekin İ, Yıldız, K. (2018). Mülteci Öğrencilerin Eğitim Sorunları, Eğitim Ve Din Eğitiminden Beklentileri: Eskişehir Örneği, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 19(1):107-133.

Türker RN, Tokur B. (2019). Savaş Mağduru Sığınmacı Çocuklarda Hayat ve Tanrı Algısı: 7-12 Yaş Arası Suriyeli Çocuklar, *Eskiyeni,* 39: 367-389.

Türkiye' deki Suriyeli Sayısı Nisan 2019 – Mülteciler Derneği https:// multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi//.29 Eylül 2019.

Türkiye' deki Suriyeliler' in Hukuki Statüsü Üzerine Bir Çalışma, http://akademikperspektif.com/2015/02/23/turkiyedeki-suriyelilerin-hukuki-statusu-uzerine-bir-calisma/ 23.09.2018.

Uluslararası Göç Hukuku, *Göç Terimleri Sözlügü*.

Urk M. (2010). Göç Olgusu Bağlamında Mülteciler, Sığınmacılar Ve İnsan Hakları, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İnsan Hakları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Maltepe Üniversitesi, İstanbul.

Yabancılar Ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.

Yalçın C. (2004). *Göç Sosyolojisi*, Ankara, Anı Yayıncılık,13-47.

Yemenici A. İslamofobi Karşısında İslam Algısına Dair Bir Türkiye Örneği: Hoşislamlar Ve Pedagojik/Eğitsel Değeri, Bartın Üniversitesi Uluslararası İslamofobi Ve Terör Sempozyumu, Bartın, *Bildiriler Kitabı,* 1(29): 167.

Yıldırım A, Şimşek H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, 9.Baskı. Ankara, Seçkin Yayıncılık, 264-274.

Yılmaz K, Şahin T . (2016). Eğitim fakültelerindeki araştırma görevlilerinin mesleki deneyimlerinin incelenmesi: araştırma görevlisi olmanın anlamına ilişkin fenomenolojik bir çalışma, *Marmara University Atatürk Education Faculty Journal of Educational Sciences,* 44 (44): 143-168.

EKLER

EK-1. Etik Kurul Onayı

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri bölümü öğrencilerinden Öznur KALKAN AÇIKGÖZ'ün, "Türkiye'de Bulunan Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Din Eğitimini Deneyimleme Biçimleri: Ankara Ulubey-Önder Mahallesi Örneği" adlı araştırması değerlendirilmiştir.*(Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)*

Proje etik açısından uygun bulunmuştur. [X]
Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir. [ ]
Proje etik açısından uygun bulunmamıştır. [ ]

AYBÜ ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	2019 – 80
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	19.02.2019
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	15.03.2019 – 27
Yer	Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI, BAŞKAN YARDIMCISI VE ÜYELER:

Prof. Dr. Cem Şafak ÇUKUR	**Başkan**
Prof. Dr. Tekin AKDEMİR	**Bşk. Yrd.**
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ	**Üye**
Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	**Üye**
Dr. Ögr. Üyesi Ertuğrul DEMİRDEL	**Üye**
Dr. Ögr. Üyesi Behlül TOKUR	**Üye**
Dr. Ögr. Üyesi Şule KAYA	**Üye**
Dr. Ögr. Üyesi Birgül ÖZKAN	**Üye**
Dr. Ögr. Üyesi Nimet YILDIRIM TİRGİL	**Üye**

EK-2. Bilgilendirilmiş Onam Formu / Aile Nüshası

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Öznur KALKAN AÇIKGÖZ tarafından yürütülen "Türkiye'de Bulunan Suriyeli Mültecilerin Türkiye'deki Din Eğitimini Deneyimleme Biçimleri: Ankara Ulubey-Önder Mahallesi Örneği" başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacaktır.

1. Araştırmayla İlgili Bilgiler

a. Araştırmanın Amacı: Türkiye'de zorunlu dış göç sonucu oluşan mülteci topluluğun, yeni düzenlerinde deneyimlemiş oldukları din eğitimini onları merkeze alarak irdelenmesidir. Türkiye'de verilen din eğitiminin bir mülteci gözüyle değerlendirilerek, göç ve din eğitimi ile ilgili karşılaştıkları sorunlar ve bunlara çözüm önerileri sunularak alan literatürüne katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

b. Araştırmanın İçeriği: Göçe maruz kalmış Suriyelilerin Türkiye'de verilen din eğitimini örgün ve yaygın boyutlarıyla nasıl deneyimlediklerini ortaya koymaktır. Bir göçmen olarak din ile ilgili burada deneyimledikleri din eğitiminin onların anlam dünyasında nelere karşılık geldiğini ve çevreleriyle kurdukları ilişkilerinde nasıl bir etkileşim ortaya çıkardığını irdelemek.

c. Araştırmanın Nedeni: □ Bilimsel araştırma □ Tez çalışması

d. Araştırmanın Öngörülen Süresi:45 dk.

e. Araştırmaya Katılması Beklenen Katılımcı/Gönüllü Sayısı:20

f. Araştırmanın Yapılacağı Yer(ler): Ankara Ulubey-Önder Mahallelerinde bulunan Kur'an Kursları ve Camiler, İlçe Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullar

2. Çalışmaya Katılım Onayı

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin;

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:

İmzası:

Not: *Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.*

EK-3. Suriyeli Yetişkinler İle Görüşme Soruları

A- KİMLİK – ANLAM DÜNYASI

1- Kendinizi tanıtır mısınız? Nasıl biri olduğunuzu anlatabilir misiniz?

2- Hayattan beklentileriniz nelerdir?

3- Hayatta en çok nelere önem verirsiniz?

- Bu hissi en çok nerede ve ne zaman yaşıyorsunuz? Tarif edebilir misiniz?

4- Ne zamandır Türkiye'desiniz?

5- Sizce Türkiye'ye gelmeden önce "siz" ile "şimdi" arasında ne gibi farklar oldu anlatabilir misiniz?

6- Din sizin için ne anlam ifade ediyor?

7- Dini anlamda üyesi olduğunuz ya da çalışmalara katıldığınız bir dernek, sivil toplum kuruluşu ya da bir kurum var mı? Katılmak ya da katılmamakta ki nedeniniz nedir?

B- GÖÇ TECRÜBESİ

1- Hem savaş hem de göç gibi iki zorlu hayat deneyimi geçirdiniz. Bu süreçte neler yaşadınız bize bahsedebilir misiniz?

- Bu süreçte yaşadığınız en yoğun duygular nelerdi?

2- Bu süreç sizde nasıl izler bıraktı? Tarif edebilir misiniz?

3- Bu süreçle nasıl baş ettiniz? Baş ederken en çok güç aldığınız şeyler nelerdir?

4- Sizce yaşadıklarınızın dini düşüncelerinize dair nasıl bir etkisi oldu?

5- Bu tecrübeyi yaşamış bireyler olarak en çok nelere ihtiyaç duyduğunuzu hissediyorsunuz?

C- TÜRKİYE KARŞILAŞMASI

1- Türkiye'ye ilk geldiğiniz süreçte neler yaşadınız, nelerle karşılaştınız, anlatabilir misiniz?

2- Bu ilk karşılaşmadaki hisleriniz neler oldu?

3- Türkiye'deki hayatınızdan ne kadar memnunsunuz? Bu fikirlerinizin hangi tecrübelerle oluştuğunu açıklayabilir misiniz?

4- Kendi memleketin olmayan bir yerde yaşamak sana neler hissettiriyor?

5- Ülkeni özlüyor musun?

6- Ülkene geri dönme isteği hissettiğin anlar veya olaylar oluyor mu? Anlatır mısın?

7- Türklerle ne tür değerler üzerinden ortaklaştığınızı hissediyorsunuz?

- Dini değerler açısından da değerlendirebilir misiniz?

8- Türklerle ne tür değerler üzerinden farklılaştığınızı hissediyorsunuz?

- Dini değerler açısından da değerlendirebilir misiniz?

9- Bu mahalle ile ilgili tecrübeleriniz nelerdir? Daha çok hangi durumlardan "iyi ki buradayım" diyorsunuz ya da en çok hangi durumda "keşke gelmeseydim" diyorsunuz?

10- Türkiye'deki dini ortam hakkında neler düşünüyorsunuz?

11- Türkiye'de din ile ilgili bir eğitim alma ihtiyacı hissediyor musunuz?

- Evetse, nasıl bir eğitimden bahsettiğinizi tarif edebilir misiniz?
- Hayır ise, bize nedeninden bahsedebilir misiniz?

12- Buraya geldiğinizden beri dini düşünce ve davranışlarınızda farklılıklar hissettiniz mi?

D- DİN EĞİTİMİ DENEYİMİ

1- Din eğitimi dendiğinde aklınızda neler beliriyor? Din eğitiminin sizin için anlam ve önemi nedir?

2- Suriye'de ne tür din eğitimleri aldınız?

- Yaygın ve örgün olarak?
- Yaygın ve örgün dışında bir kurum ya da şahıs?
- Ne tür hisler ve düşüncelerle bu eğitimlere yöneldiniz?

3- Türkiye de din eğitimi adına herhangi bir kuruluşa gittiniz mi?

Evet ise;

- Hangi kuruluşlar, nereler?
- Seni oraya gitmeye iten sebepler nelerdi?
- Orası size ne hissettiriyor? Oradaki deneyimlerinizi tarif edebilir misiniz?
- Gittiğiniz yerde sizi derinden etkileyen, en çok dikkatinizi çeken ne gibi olaylar oldu? Bu olaylara dair anılarınızı anlatır mısınız?
- Bu ortamda çekindiğiniz, korktuğunuz, yapamadığınız şeyler var mı? Varsa sizce bunların nedenleri neler?

4- Burada aldığınız eğitim sırasında göç ve savaş esnasında yaşadığınız olayları anımsıyor musunuz? O anlarda neler hissettiğinizi anlatabilir misiniz?

5- Türk bir hocadan ders almak konusunda ne düşünüyorsunuz? Böyle bir deneyiminiz var mı?

6- Eğitim aldığınız yerdeki hocanızı anlatabilir misiniz? Ona güveniyor musunuz?

- Sizce onlar size dair ne düşünüyor?

- Kendisine bir şey danıştığınız bir durum oldu mu? Görüşmeniz nasıl geçti, tarif edebilir misiniz?

7- Türklerle birlikte din hizmeti alıyorsa;

- Türk bireylerle birlikte yaygın din eğitimi almak size ne hissettiriyor?

- Din eğitimi için gittiğin kurumlarda insanlarla anlaşabiliyor musunuz? Kimlerle daha iyi anlaşıyorsunuz? Sizce neden?

8- Hocalar ya da diğer bireylerle din hakkında tartıştığınız bir konu oldu mu?

- Katılmadığınız- şaşırdığınız bir şey oldu mu? Konu hakkında sizin görüşleriniz nelerdir?

- Burada ki insanlar hakkında ne düşünüyorsunuz?

9- Burada bir gelecek planlıyor musunuz?

10- Türkiye'de din eğitimi alan bir çocuğu/eşi varsa;

- Çocuğunuzun/eşinizin Türkiye'de din eğitimi alması size ne düşündürüyor?

- Hocalarıyla olan ilişkisi, yakınlık kurması ne hissettiriyor?

11- Göçü yaşamış bireyler olarak Türkiye'deki din eğitiminden beklentileriniz nelerdir?

12- Burada aldığınız din eğitiminin Türkiye'deki yaşamınıza bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

EK-4. Suriyeli Öğrenciler İçin Görüşme Soruları

A- KİMLİK – ANLAM DÜNYASI

1- Kendini tanıtır mısın? Nasıl biri olduğunu anlatabilir misin?

2- Hayattan beklentilerin nelerdir?

3- Hayatta en çok nelere önem verirsin?

- Bu hissi en çok nerede ve ne zaman yaşıyorsun? Tarif edebilir misiniz?

4- Ne zamandır Türkiye'desiniz?

5- Sence Türkiye'ye gelmeden önceki "sen" ile şimdiki "sen" arasında ne gibi farklar oldu anlatabilir misin?

6- Din senin için ne anlam ifade ediyor?

7- Dini anlamda üyesi olduğunuz ya da çalışmalara katıldığınız bir dernek, sivil toplum kuruluşu ya da bir kurum var mı? Katılmak ya da katılmamakta ki nedenin nedir?

B- GÖÇ TECRÜBESİ

1- Hem savaş hem de göç gibi iki zorlu hayat deneyimi geçirdin. Bu süreçte neler yaşadın bize bahsedebilir misiniz?

- Bu süreçte yaşadığınız en yoğun duygular nelerdi?

2- Bu süreç sizde nasıl izler bıraktı? Tarif edebilir misin?

3- Bu süreçle nasıl baş ettiniz? Baş ederken en çok güç aldığınız şeyler nelerdir?

4- Sence yaşadıklarınızın dini düşüncelerinize dair nasıl bir etkisi oldu?

5- Bu tecrübeyi yaşamış bireyler olarak en çok nelere ihtiyaç duyduğunuzu hissediyorsun?

C- TÜRKİYE KARŞILAŞMASI

1- Türkiye'ye ilk geldiğiniz süreçte neler yaşadınız, nelerle karşılaştınız anlatabilir misin?

2- Bu ilk karşılaşmadaki hisleriniz neler oldu?

3- Türkiye'deki hayatınızdan ne kadar memnunsunuz? Bu fikirlerinin hangi tecrübelerle oluştuğunu açıklayabilir misin?

4- Kendi memleketin olmayan bir yerde yaşamak sana neler hissettiriyor?

5- Ülkeni özlüyor musun?

6- Ülkene geri dönme isteği hissettiğin anlar veya olaylar oluyor mu? Anlatır mısın?

7- Türklerle ne tür değerler üzerinden ortaklaştığınızı hissediyorsunuz?
   - Dini değerler açısından da değerlendirebilir misin?
8- Türklerle ne tür değerler üzerinden farklılaştığınızı hissediyorsunuz?
   - Dini değerler açısından da değerlendirebilir misin?
9- Türkiye'de Suriyeli olmayan iyi anlaştığın arkadaşların, devamlı görüştüğün kişiler var mı? Sence bu durumun nedeni ne?
10- Bu mahalle ile ilgili tecrübelerin nelerdir? Daha çok hangi durumlarda "iyi ki buradayım" diyorsun ya da en çok hangi durumda "keşke gelmeseydim" diyorsun?
11- Türkiye'nin dini ortamı hakkında neler düşünüyorsunuz?
12- Türkiye'de din ile ilgili bir eğitim alma ihtiyacı hissediyor musun?
   - Evetse, nasıl bir eğitimden bahsettiğini tarif edebilir misiniz?
13- Buraya geldiğinizden beri dini düşünce ve davranışlarınızda farklılıklar hissettin mi?

D- DİN EĞİTİMİ DENEYİMİ

1- Din eğitimi dendiğinde aklında neler beliriyor? Din eğitiminin senin için anlam ve önemi nedir?
2- Suriye'de ne tür din eğitimleri aldınız?
   - Yaygın ve örgün olarak?
   - Yaygın ve örgün dışında bir kurum ya da şahıs?
   - Ne tür hisler ve düşüncelerle bu eğitimlere yöneldiniz?
3- Türkiye de din eğitimi adına herhangi bir kuruluşa gittiniz mi? Evet ise:
   - Hangi kuruluşlar, nereler?
   - Seni oraya gitmeye iten sebepler nelerdi?
   - Orası sana ne hissettiriyor? Oradaki deneyimlerini tarif edebilir misiniz?
   - Gittiğiniz yerde sizi derinden etkileyen, en çok dikkatinizi çeken ne gibi olaylar oldu? Bu olaylara dair anılarını anlatır mısın?
   - Bu ortamda çekindiğiniz, korktuğunuz, yapamadığınız şeyler var mı? Varsa sizce bunların nedenleri neler?
4- Burada aldığınız eğitim sırasında göç ve savaş esnasında yaşadığınız olayları anımsıyor musun?
   - O anlarda neler hissettiğini anlatabilir misiniz?

5- Türk bir hocadan ders almak konusunda ne düşünüyorsun? Böyle bir deneyimin var mı?

6- Eğitim aldığınız yerdeki hocanıza dair neler hissediyorsunuz? Size ilgi gösteriyor mu? Ona güveniyor musunuz?

- Sizce onlar size dair ne düşünüyor?

- Kendisine bir şey danıştığınız bir durum oldu mu? Görüşmeniz nasıl geçti, tarif edebilir misiniz?

7- Türklerle birlikte ders alıyorsa;

- Türk öğrencilerle birlikte ders alıyor olmak sana ne hissettiriyor?

- Daha çok hangi durumlarda "iyi ki bu sınıftayım" diyorsun ya da en çok hangi durumlarda "keşke başka sınıfta olsaydım" diyorsun?

8- Hocalar ya da öğretmenlerinizle din hakkında tartıştığınız bir konu oldu mu?

- Katılmadığın seni şaşırtan bir şey oldu mu? Konu hakkında senin görüşlerin nelerdir?

9- Okulda ya da din eğitimi için gittiğin kurumlarda insanlarla anlaşabiliyor musun? Kimlerle daha iyi anlaşıyorsun? Sence neden?

10- Göçü yaşamış bireyler olarak Türkiye'deki din eğitiminden beklentilerin nelerdir?

11- Burada aldığın din eğitiminin Türkiye'deki yaşamına bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?

EK-5. Suriyeli Eğitimciler İle Görüşme Soruları

A- KİMLİK – ANLAM DÜNYASI

1- Kendinizi tanıtır mısınız? Nasıl biri olduğunuzu anlatabilir misiniz?

2- Hayattan beklentileriniz nelerdir?

3- Hayatta en çok nelere önem verirsiniz?

- Bu hissi en çok nerede ve ne zaman yaşıyorsunuz? Tarif edebilir misiniz?

4- Ne zamandır Türkiye'desiniz?

5- Sizce Türkiye'ye gelmeden önce "siz" ile "şimdi" arasında ne gibi farklar oldu anlatabilir misiniz?

6- Din sizin için ne anlam ifade ediyor?

7- Dini anlamda üyesi olduğunuz ya da çalışmalara katıldığınız bir dernek, sivil toplum kuruluşu ya da bir kurum var mı? Katılmak ya da katılmamakta ki nedeniniz nedir?

B- GÖÇ TECRÜBESİ

1- Hem savaş hem de göç gibi iki zorlu hayat deneyimi geçirdiniz. Bu süreçte neler yaşadınız bize bahsedebilir misiniz?

- Bu süreçte yaşadığınız en yoğun duygular nelerdi?

2- Bu süreç sizde nasıl izler bıraktı? Tarif edebilir misiniz?

3- Bu süreçle nasıl baş ettiniz? Baş ederken en çok güç aldığınız şeyler nelerdir?

4- Sizce yaşadıklarınızın dini düşüncelerinize dair nasıl bir etkisi oldu?

5- Bu tecrübeyi yaşamış bireyler olarak en çok nelere ihtiyaç duyduğunuzu hissediyorsunuz?

C- TÜRKİYE KARŞILAŞMASI

1- Türkiye'ye ilk geldiğiniz süreçte neler yaşadınız, nelerle karşılaştınız, anlatabilir misiniz?

2- Bu ilk karşılaşmadaki hisleriniz neler oldu?

3- Türkiye'deki hayatınızdan ne kadar memnunsunuz? Bu fikirlerinizin hangi tecrübelerle oluştuğunu açıklayabilir misiniz?

4- Kendi memleketin olmayan bir yerde yaşamak sana neler hissettiriyor?

5- Ülkeni özlüyor musun?

6- Ülkene geri dönme isteği hissettiğin anlar veya olaylar oluyor mu? Anlatır mısın?

7- Türklerle ne tür değerler üzerinden ortaklaştığınızı hissediyorsunuz?

- Dini değerler açısından da değerlendirebilir misiniz?

8- Türklerle ne tür değerler üzerinden farklılaştığınızı hissediyorsunuz?

- Dini değerler açısından da değerlendirebilir misiniz?

9- Bu mahalle ile ilgili tecrübeleriniz nelerdir? Daha çok hangi durumlardan "iyi ki buradayım" diyorsunuz ya da en çok hangi durumda "keşke gelmeseydim" diyorsunuz?

10- Türkiye'de Suriyeli olmayan iyi anlaştığınız devamlı görüştüğünüz kişiler destek aldığınız başka eğitimci arkadaşlarınız var mı? Bir Türk eğitimciden destek aldınız mı?

11- Türkiye'deki dini ortam hakkında neler düşünüyorsunuz?

12- Türkiye'de din ile ilgili bir eğitim alma ihtiyacı hissediyor musunuz?

- Evetse, nasıl bir eğitimden bahsettiğinizi tarif edebilir misiniz?
- Hayır ise, bize nedeninden bahsedebilir misiniz?

13- Buraya geldiğinizden beri dini düşünce ve davranışlarınızda farklılıklar hissettiniz mi?

D- DİN EĞİTİMİ DENEYİMİ

1- Din eğitimi dendiğinde aklınızda neler beliriyor? Din eğitiminin sizin için anlam ve önemi nedir?

2- Suriye'de ne tür din eğitimleri aldınız?

- Yaygın ve örgün olarak?
- Yaygın ve örgün dışında bir kurum ya da şahıs?
- Ne tür hisler ve düşüncelerle bu eğitimlere yöneldiniz?

3- Suriye'de ne tür bir iş ile meşguldünüz? Orada din eğitimi adına bir kurumda eğitim verdiniz mi?

4- Türkiye de din eğitimi adına herhangi bir kuruluşa gittiniz mi?

Evet ise;

- Hangi kuruluşlar, nereler?
- Seni oraya gitmeye iten sebepler nelerdi?
- Orası size ne hissettiriyor? Oradaki deneyimlerinizi tarif edebilir misiniz?
- Gittiğiniz yerde sizi derinden etkileyen, en çok dikkatinizi çeken ne gibi olaylar oldu? Bu olaylara dair anılarınızı anlatır mısınız?
- Bu ortamda çekindiğiniz, korktuğunuz, yapamadığınız şeyler var mı? Varsa sizce bunların nedenleri neler?

5- Sizin eğitim aldığınız kurumda göç ve savaş esnasında yaşadığınız olayları anımsıyor musunuz? O anlarda neler hissettiğinizi anlatabilir misiniz?

6- Burada verdiğiniz eğitim sırasında göç ve savaş esnasında yaşadığınız olayları anımsıyor musunuz? O anlarda neler hissettiğinizi anlatabilir misiniz?

7- Sizin ya da Suriyeli bireylerin Türk bir hocadan ders alması konusunda ne düşünüyorsunuz? Böyle bir deneyiminiz var mı?

8- Eğitim verdiğiniz yerdeki diğer hocalara dair neler hissediyorsunuz? Onlara güveniyor musunuz?

- Sizce onlar size dair ne düşünüyor?

- Kendilerine danıştığınız bir durum oldu mu? Görüşmeniz nasıl geçti, tarif edebilir misiniz?

9- Türk öğrencilere ders veriyorsa;

- Türk öğrencilere ders veriyor olmak size ne hissettiriyor?

Sadece Suriyeli öğrencilere ders veriyorsa;

- Türk öğrencilere de ders vermek ister miydiniz? Buna dair düşüncelerinizi biraz daha açıklayabilir misiniz?

10- Burada insanlarla anlaşabiliyor musunuz? Kimlerle daha iyi anlaşıyorsunuz? Sizce neden?

11- Eğitimciler ya da öğrencileriz ile din hakkında tartıştığınız bir konu oldu mu?

- Katılmadığınız- şaşırdığınız bir şey oldu mu? Konu hakkında sizin görüşleriniz nelerdir?

- Bir Türk eğitimciden yardım almak onun tecrübelerinden yararlanmak konusunda ne düşünüyorsunuz?

12- Türkiye'de din eğitimi alan bir çocuğu/eşi varsa;

- Çocuğunuzun/eşinizin Türkiye'de din eğitimi alması size ne düşündürüyor?

- Hocalarıyla olan ilişkisi, yakınlık kurması ne hissettiriyor?

13- Göçü yaşamış bireyler olarak Türkiye'deki din eğitiminden beklentileriniz nelerdir?

14- Türkiye'de bir eğitimci olarak din eğitiminden beklentileriniz nelerdir?

15- Burada verdiğiniz din eğitiminin Türkiye'deki yaşamınıza bir etkisi olduğunu düşünüyor musunuz?